

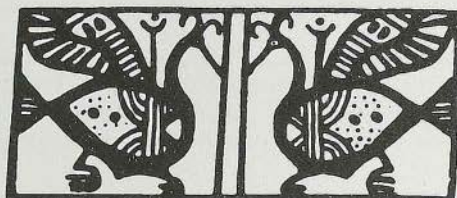

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ, ΣΟΦΙΑ ΡΑΛΛΗ-ΚΑΘΑΡΕΙΟΥ, ΛΙΛΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ, ΣΩ-
ΤΗΡΗΣ Π. ΒΑΡΝΑΒΑΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΟΛΑΡΓΙΟΣ, ΑΝΔΡΕ-
ΑΣ ΧΑΤΖΗΧΑΜΠΗΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΟΔΙΝΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ, ΠΑΝΑΓΙΩ-
ΤΑ ΜΟΡΙΑΔΟΥ, ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ, ΝΙΚΗ ΣΤΥΛΙΑ-
ΝΟΥΔΗ, ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ, Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, VALERIO DE CESARIS,
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΟΡΝΑΡΙΤΗΣ, ΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΥΜΠΑΤΗΣ, DR WINFRIED VELLNER,
ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΤΖΙΩΤΗΣ, ΖΗΝΩΝ ΖΑΝΝΕΤΟΣ,
ΚΩΣΤΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑΣ

431

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνη εκδότρια: ΛΟΥΛΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Άνδροκλέους 2, 1060 Λευκωσία

Τηλ. 22764900

Το Περιοδικό εκδίδεται από Έπιτροπή Φιλολόγων και Λογοτεχνών

Έτήσια συνδρομή	€15
Έτήσια συνδρομή Ελλάδος	€25
Έτήσια συνδρομή εξωτερικού	€25 ή \$35
Τιμή τεύχους	€6
Συνδρομή για βιβλιοθήκες, σχολεία και Όργανισμούς	€18

Τά χειρόγραφα δέν έπιστρέφονται. Φωτογραφίες έπιστρέφονται. Άνάτυπα πληρώνονται στον τυπογράφο.

Για τούς συνδρομητές Ελλάδος:

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ 080/51260530

στό όνομα Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης.

Αίτιολογία: Συνδρομή Περιοδικού «Πνευματική Κύπρος»

και να άποστέλλεται στο περιοδικό ή άπόδειξη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κυριακή Παρασκευά: Υπέρ Κύπρου άυτοβούλως	85
Σοφία Ράλλη-Καθαρείου: Άναζητώντας την πατρίδα	86
Άλη Μιχαηλίδου: Μικρές παύσεις	87
Σωτήρης Π. Βαρνάβας: Άποφοίτηση, Πέρασμα άπό τό Σαράϊ	88
Κύπρος Χρυσάνθης: Άπιαστο καλοκαίρι	89
Χρήστος Κολάργιος: Υπάρχουν κάποια παιδιά	90
Άνδρέας Χατζηχαμπής: Περιπέτεια όνείρων	91
Άντώνης Μοδινός: Δελφοί	92
Γιώργος Άναγνώστου: Φωνές ψιθυριστές	92
Παναγιώτα Μορίδου: Ποτέ σκλάβα... στο χαρέμι του Σουλτάνου	93
Κύπρος Χρυσάνθης: Έλευθερία	102
Τάσος Άριστοτέλους: Τό κλεμμένο γλυκό	103
Γιώργος Πετούσης: Έστω και στον ύπνο μου	104
Νίκη Στυλιανούδη: Η δική μας Έλβετία	105
Κύπρος Χρυσάνθης: Οί τελευταίοι μας ούρανοί	106
Άνδρεανή Ηλιοφώτου: Η τής φιλοσοφίας παραμυθία	107

(Συνέχεια στη σελ. 167)

Τό παρόν τεύχος έχει έπιχορηγηθεί άπό τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Η έπιχορήγηση δέν σημαίνει την άποδοχή άπό πλευράς του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού του περιεχομένου ή των άπόψεων που εκφράζονται άπό τη Συντακτική Έπιτροπή.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
Ίδρυτής: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΝΒ'

ΜΑΪΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2012

ΑΡ. 431

ΥΠΕΡ ΚΥΠΡΟΥ ΑΥΤΟΒΟΥΛΩΣ

Στὸν ἡρωομάρτυρα Ἀνδρέα Ἰωαννίδη,
Διοικητὴ Διοικήσεως Ναυτικοῦ Κύπρου

Τεθραυσμένη,
ἀλλοιωμένη,
πυρίκαυστη στὸ Μαρι
ἢ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ...

Καὶ ἰδοὺ ὑπὲρ Κύπρου
αὐτοβούλως
διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου
καὶ τοῦ ἰδίου αἵματος
κεκαθαρμένη ἢ ψυχῇ.
ὦ τί ὥρα ἦταν ἐκείνη!...

Καὶ ἰδοὺ στὸ δισκάριο
τῆς ἐλευθερίας
καὶ τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ!

Καὶ ἰδοὺ τὰ θυμιάματα
τῆς θριαμβεύουσας ἐκκλησίας.

Καὶ ἰδοὺ μὲ τί ἡρωισμό
καὶ ἐγκαρτέρηση
οἱ πύρινες προσευχὲς
τῆς Μαρίας, τοῦ Νικόλα
τῆς Κυριακῆς, τοῦ Χριστόφορου...
πρὸ παντὸς τοῦ Χριστόφορου.

«Θεέ μου,
τὸν παπὰ μου ἐγὼ τὸν ἔχασα.
Βλέπεις τὸ δάκρυ μου,
ἀκούεις τὸ βογγητό μου...
Δὲν θὰ ξαναπαίξω μαζί του
πιά...
Βάλε τὸ χέρι του
στὰ ἄχραντα χέρια Σου...
ὅπως ἐκεῖνος κάθε Κυριακῇ
σφικτὰ κρατοῦσε τὰ ἔξαπτέρου-
γα...
Ἐνα μόνο ἀκόμα σοῦ ζητῶ.
Ὅλο τὸ ἄδικο
τοῦ χαμοῦ τοῦ πατέρα μου
ἄς μετατραπεῖ
σὲ δίκαιο γιὰ
τὴν πολυπονεμένη Κύπρο μας.
Τὸ μπορεῖς, μεγάλε Θεέ».

ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ

Μαρία: ἡ ἡρωικὴ σύζυγος
Χριστόφορος: τὸ τρίτο παιδί,
τὸ μικρότερο

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Περπατώ τον μακρύ δρόμο της ξενιτιάς
οδοιπόρος σε μονοπάτια αλλότρια,
ψυχοκόρη σε ξένης μάνας αγκαλιά.

Βαρύ το φορτίο μου.
Κουβαλάω δυο πατρίδες
στο νου και την ψυχή.

Το δισάκι μου
παραφουσκωμένο από μνήμες,
σάϊσμα βαρύ και πολύτιμο,
υφασμένο στον αργαλειό της παράδοσης,
κεντημένο με το νήμα του χρόνου
όπως το σχεδιάσανε οι μοίρες.

Ψάχνω να βρω κόσμους του χτες.
Πλανιέμαι στη χώρα του ονείρου
και των παραμυθιών της ιστορίας.
Ανιχνεύω στο σήμερα, το δρόμο του αύριο.
Γυρεύω να βρω στα ξεθωριασμένα κεντίδια της προίικας μου
το νόημα που κρύβουν τα νήματα και οι κλωστές της ζωής μου.

Πού θα σε βρω
Ελλάδα μακρινή,
Πατρίδα της Αγάπης,
Πατρίδα της Στοργής;

Πού να σε βρω
Πατρίδα μου,
Μάνα μου,
Φιγούρα της στέρησης
πηγή νόστου και πόνου;

Σπίτι που σ' άφησα έρημο κι' αστόλιστο,
στο μπαλκόνι σου τα λουλούδια σίγουρα θα μαράθηκαν
κι' εγώ οδοιπόρος σε ξένα καλντερίμια,
σε ποιον θα κράξω τον οδυρμό και την οδύνη
για τα τριάκοντα αργύρια
που μου χάρισε η αποδημία
στον πυρακτωμένο ορίζοντα της Κάτω Γης;

Απόκληρη εγγονή της Αθηνάς
απόμεινα στην θλίψη και στην καταχνιά,
εγκλωβισμένη στο σκληρό κέλυφος της ξενιτιάς,
ανήμπορη να πισωγυρίσω,
επίμονα ρομαντική,
ακόμα δεμένη στο όνειρο του χτες,
σε χρόνους και τόπους μιας κάποιας ελπίδας.

ΣΟΦΙΑ ΡΑΛΛΗ-ΚΑΘΑΡΕΙΟΥ

ΜΙΚΡΕΣ ΠΑΥΣΕΙΣ

Στις πέντε το πρωί
μπορώ να δρασκελίσω τον κόσμο
μαζεύω δυνάμεις και περιπλανιέμαι
σαν αδέσποτο σκυλί
Αυτό που με ελκύει δεν είναι εμφανές
Η περιπλάνηση μοιάζει με κρυφτό
όπως το παίζαμε παιδιά
Οι σκέψεις μου σκαρφαλώνουν συνεχώς
παραμονεύουν, μπλέκονται σε ό,τι
βγαίνει στους δρόμους τους κι αργότερα
προβάλλονται σαν ταινία, μέσα στη νύχτα
το πρωί δεν είμαι σίγουρη αν αυτά που
ζω κι αισθάνομαι είναι αληθινά
ή σκηνές από παλιές θεατρικές πράξεις.

ΛΙΛΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗ

Διάλειμμα
πίσω απ' την προτομή
μόλις που βγήκαμε απ' την τάξη.

Στα δώδεκα ένα παιδί
κάτι μικρό από παιδονόμο να ζητήσει
μεγάλο γίνεται
φόβος πολύς
οι λέξεις λίγες
όταν τις θες κι' αυτές εξαφανίζονται.

Βαδίζανε μαζί
του εξηγούσε το επείγον της περιστασης:
-τηλεφώνημα ενός λεπτού -
δυο γρόσια λέει ο θυρωρός.
-Αύριο κύριε
απάντησε ο μαθητής.
-Αδύνατο
δε λειτουργεί δίχως το κέρμα η μηχανή.
Άφωνοι μείναμε εκεί
χείμαρρος αγωνία
κομμάτιασε το άγαλμα
πήρε μαζί το μάθημα και παρουσία.

Ωστόσο
θεός ως από μηχανής
μια καθαρίστρια
θυμάμαι κέρμα χάλκινο του χάρισε.
Κινήθηκε η μηχανή.
Βέβαιο δεν είναι
αν εκ μεταποιήσεως ή εκ κατασκευής
σε πάγο διατηρείται,
(πάντως ψύξεως μια μηχανή πάντα αποφασίζει).

Σήκωσε το ακουστικό ο μαθητής:
-Να συνδεθώ
με ορφανοτροφείο όροφος δύο
λόγω αλλαγής προγράμματος αργοπορώ
κι έδωσε ψιθυριστά τον αριθμό.

Αποφοιτήσαμε!

ΠΕΡΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ 'ΣΑΡΑΪ'

Η καφετέρια στον πάνω όροφο δημοφιλής
 στους κάτω μαγαζιά
 ν' ανέβεις; Να μην ανέβεις;
 Πίνεις καφέ, σε πίνουν οι φωνές
 οι πυροβολισμοί
 μια εκκλησιά απέναντι
 κι' ο μιναρές.

Νύχτωσε μου 'λειπε το φανάρι
 κι ένα φτερό απ' το ποδήλατο
 -μια Κυριακή του εξήντα τρία-
 Καταμεσήμερο χρόνια πίσω μετρώ
 στα κουτουρού τον βλέπω σημαδεύει
 σφίγγω τα χείλη
 και το κουδούνι στον αντίχειρα
 μη κατά λάθος και κτυπήσει,
 απ' την καδένα δένω το φόβο
 κι από τα δόντια το τιμόνι

-μέτριο ή γλυκύ- ρώτησε το γκαρσόνι
 πήρα τις σκάλες πίσω

παιδί περνούσα με ποδήλατο
 πώς να περάσω με ασανσέρ απ' το Σαράι;

ΣΩΤΗΡΗΣ Π. ΒΑΡΝΑΒΑΣ

ΑΠΙΑΣΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Κι' έπεσε ή μέρα με ιδρωμένο μέτωπο
 δυσκόλευε τή σκέψη,
 Στή τραχηλιά δέν είχε μιὰ σταλιά όνειρο
 Ή Κύπρος ταξίδευε δίχως προορισμό
 Δέν κλαίνε πιά τὰ μάτια τών παλιών μας χρονολογιών.
 Τήν εϋφορο μας μνήμη τήν γεμίσαμε ζιζάνια και τριβόλια.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΑΠΟΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

Υπάρχουν κάποια παιδιά
που η ζωή τους δεν έγινε θέαμα
πρώτης σελίδας σε κοσμική εφημερίδα,
κι όμως ήταν
πρωταγωνιστές σε κάθε ευκαιρία.

Υπάρχουν κάποια παιδιά
που δεν γεύτηκαν το φιλί της μητέρας,
ούτε και ένωσαν το χάδι το πατρικό,
είχαν για πρώτο τους σύντροφο ένα όνειρο μακρινό.

Υπάρχουν κάποια παιδιά
που δεν άκουσαν γλυκά νανουρίσματα,
οι ήχοι των όπλων ήταν τα πρώτα τους φτερουγίσματα
στις μακρινές πολιτείες, που μάχονται για τα σύνορα.

Υπάρχουν κάποια παιδιά
στις γωνιές κάποιων δρόμων,
που με τα ροζιασμένα χεράκια τους
κρύβουν τα τρυφερά δάκρυά τους.

Υπάρχουν κάποια παιδιά
με τις «ειδικές ανάγκες»
που η γλυκιά ματιά τους
είναι η μοναδική συντροφιά τους.

Υπάρχουν κάποια παιδιά
που σαν «επίγειοι άγγελοι»
με μια θερμή ικεσία,
θα συγχωρούνε την τρανή μας υποκρισία.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΟΛΑΡΓΙΟΣ

ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΟΝΕΙΡΩΝ

Μέσα στο κάστρο της Κερύνειας
τα πήραν πιστάγκωνα
οι κάθε λογής εθελόδουλοι,
αγγλόδουλοι, τουρκόδουλοι και άλλοι
και με επιδέξιες κινήσεις
τους λύγισαν τους ροζιασμένους καρπούς,
τους θρυμμάτισαν τα λεύτερα άκρα,
τους λόγχισαν τη μυώδη πλευρά
και τους φίμωσαν το λαλίστατο στόμα
που μιλούσε για λευτεριά.
Από το μάτι τους κύλησε
ένα στερνό πικρό δάκρυ.

«Βλέπετε τι έπαθαν τα αφελή όνειρα;»
είπαν οι ζωντανοί νεκροί αφέντες,
«έτσι θα πάθετε κι εσείς,
αν θέλετε να γλιτώσετε
προσκυνήστε
κι ευθύς ελεύθεροι θα ζήσετε».

Κάποιοι επιφανείς,
μετά από ενδελεχή μελέτη
των φιλίων και εναντίων,
έτσι νεκροί σαν ήταν,
έσκυψαν και γονάτισαν.

Από το στήθος των ονείρων
πέταξαν δυο άσπρα περιστέρια
κατά τον Μαχαιρά και το Δίκωμο,
μου φαίνεται.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΑΤΖΗΧΑΜΠΗΣ

ΔΕΛΦΟΙ

Όπου να στρέψεις το βλέμμα
 Ραγισμένες κολόνες.
 Της Πυθίας η δικαιολογημένη απορία
 Για των θεών την αναποφασιστικότητα
 Ζυγίζεται σοφά
 Στη χώρα του κυπαρισσιού
 Και της τρισεύγενης ελιάς.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΟΔΙΝΟΣ

ΦΩΝΕΣ ΨΙΘΥΡΙΣΤΕΣ

Φωνές ψιθυριστές κατακυλώντας ως το βυθό του άλλου κόσμου
 Μια νύχτα με βαθύ σκοτάδι θεριεύοντας ως του δρόμου το βάθος
 Η σκοτεινή σιωπή που απελευθερώνει αφήνοντας πίσω της
 Ένα ρολόι στην πλατεία με ξεχαρβαλωμένους δείχτες
 Δεν ξέρεις τούτη την εποχή πού πας σβησμένο πια το Χτες
 και το Αύριο κάποιιοι το αφαιρέσαν απ' την ταμπέλα του μέλλοντος.

Έσκυψες το κεφάλι και προχώρησες ένα βήμα ακόμη
 Σκεπτική στο δρόμο της μοίρας σου σε μια παλιά κουβέντα λύπης
 Τυλιγμένη δεν μπορείς το σκοτάδι να σπάσεις βαθιά ανασαίνοντας
 Στου πηγαδιού το βάθος σκύψε να δεις το πρόσωπό σου
 Και να χαρείς ό,τι σου απόμεινε αυτό το λίγο προτού η ψυχή πετάξει.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΠΟΤΕ ΣΚΛΑΒΑ... ΣΤΟ ΧΑΡΕΜΙ ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ

Α' βραβείο διηγήματος στον Πανελλήνιο
Λογοτεχνικό Διαγωνισμό του ΕΠΟΚ Ελλάδας

Είναι ένα νησί ριγμένο στο πέλαγο...

Ένα μικρό νησί, ανεμοδαρμένο, ανεμοτραμπαλισμένο, που παραπαίει σε μια γωνιά της Μεσογείου. Μοιάζει μ' ένα σκάφος ακυβέρνητο που το δέρνουν, αλύπητα, τα μανιασμένα κύματα κι οι άνεμοι το γυροφέρνουν. Κι όταν ο Ποσειδώνας με την τρίαινά του αναταράζει τη θάλασσα κι ο Αίολος ανοίγει τους ασκούς του, φυσούν όλοι οι άνεμοι μαζί κι απειλούν να το αφανίσουν από το πρόσωπο της γης. Και κάθε που φυσάει ο άνεμος, όλα τα θεριά πέφτουν πάνω του να το κατασπαράξουν. Πλήθος κουρσάροι και κατακτητές ζήλεψαν τις ομορφιές του κι ορέχτηκαν τα πλούτη του. Το κούρσεψαν, το ρήμαξαν, το σκλάβωσαν, το αιματοκύλησαν...

Ποτάμι το αίμα χύθηκε στη θάλασσα...

Πολύπαθο νησί! Βαρύς ο σταυρός σου!

Ξεχασμένο σήμερα από τους ισχυρούς της γης...

Κύπρος μας αγαπημένη, που μετράς συνεχώς τις πληγές σου! Πόσα πάθια... πόσους καημούς! Ξεχειλισμένο ποτάμι ο πόνος σου...

«Πολλούς αφέντες άλλαξες δεν άλλαξες καρδιά».

Φύσηξε ο Πονέντες κι έφερε τους βαρβάρους από την Ανατολή. Φύσηξε ο Ζέφυρος και μας έφερε τους Φράγκους και τους Ενετούς από τη Δύση... Φύσηξε κι ο κακός βοριάς και μας έπνιξε στο αίμα... Μας κουβάλησε τους αλλόθρησκους. Δέκατος έκτος αιώνας. Ενετοκρατία στο νησί!

Καλοκαίρι του 1570...

Το νησί μας παλεύει κι αντιστέκεται!

Ο μέθυσος Σουλτάνος Σελίμ ο Β' άκουσε πως το νησί βγάζει ωραίο κρασί κι απέστειλε τελεσίγραφο προς την Ενετική Δημοκρατία να του παραδώσει την Κύπρο, αλλ' εκείνη το απέρριψε. Και τότε ο Σουλτάνος έστειλε τον Λαλά Μοσυταφά Αρχιστράτηγο και τον Πιαλή Πασά Ναύαρχο με 350 πλοία και 100 χιλιάδες στρατό να καταλάβουν το νησί.

Οκτώβρης του 1570...

Κι ήρθε η συφορά φθινοπωριάτικα, σαν μανιασμένη θύελλα, σαν πυρωμένος λίβας που καίει τα σπαρτά. Η Μαρία Συγκλητική, από τη γνωστή οικογένεια των Συγκλητικών, τρομοκρατημένη και βαθιά συλλογισμένη, κάθεται σε μια απόμερη γωνιά της τουρκικής φρεγάδας που ναυλοχούσε στο λιμάνι της Αμμοχώστου. Μετά την άλωση της Λευκωσίας, οι Τούρκοι την μετέ-

φεραν με χίλιες άλλες αιχμάλωτες στο καράβι, για να τις στείλουν πεσκέσι στον Σουλτάνο. Ήταν γυναίκες «εξαισίας καλλονής», όπως αναφέρει ο ενετός ιστορικός Άγγελος Γάττος.

Σπασμένο γυαλί η ψυχή της Μαρίας... Έχει γίνει χίλια κομμάτια. Δεν μπορεί να ηρεμήσει, σαν φέρνει στο μυαλό της όλες εκείνες τις σκληρές αλλοφροσύνης και βίας, εκείνο το μακελειό στους δρόμους της Λευκωσίας, το οποίο έζησε τόσο έντονα, κατά την άλωση της γενέτειράς της.

– Πού να τον πω τον πόνο μου; Πώς να τον ιστορήσω; Θα τότε ρίξω στον γυαλό, να τον σκορπίσει το άγριο κύμα.

– Έλα, Μαρία, κοντά μας να μοιραστούμε τον πόνο μας. Να αλληλοπαρηγορηθούμε.

– Όχι Θεοφανώ μου, θέλω να μείνω μόνη μου να ηρεμήσω. Το 'χω τόση ανάγκη! Πάω να τρελαθώ απ' το κακό μου.

– Και μένα θα σαλέψει το λογικό μου, λέει η Φωτεινή κι απομακρύνεται κλαίοντας.

– Μεσ την πονεμένη μου καρδιά, έσβησε για πάντα η χαρά! λέει η Αφέντρα και βιάζεται να φύγει με τη Φωτεινή.

Η Ανθούσα είναι αμίλητη. Σκουπίζει συνεχώς τα δάκρυά της μ' ένα μαντήλι.

– Πάω, καλές μου, ίσως μάθω πότε θα βάλει πλώρη για την Πόλη το καράβι.

– Ήθελα πάντα να επισκεφτώ την Κωνσταντινούπολη και να προσκυνήσω την Αγιά Σοφιά, το μέγα μοναστήρι. Κάτω όμως από διαφορετικές συνθήκες, είπε η Μαρία απογοητευμένη.

Η Μαρία μένει μόνη και κλείνεται στον εαυτό της. Τα μάτια της στάζουν θλίψη. Μαύρη, κατάμαυρη η ψυχή της. Κι όταν η ψυχή πονεί κι αιμορραγεί, ο νους σκοτεινιάζει. Το μυαλό της είναι θολό. Δεν μπορεί να σκεφτεί... Πώς θα βγει αλώβητη απ' αυτήν την τραγωδία! Θα το αντέξει... Θα τα καταφέρει άραγε! Ξεσπά σε γοερά κλάματα. Κάθεται σε αναμμένα κάρβουνα. Η αγωνία την κυριεύει...

– Θεέ μου, δώσ' μου δύναμη να το αντέξω.

Μεγάλη συφορά με βρήκε, σιγομουρμουρίζει η Μαρία.

Προσπαθεί να συνέλθει και να ανορθώσει τον κουρσεμένο της κόσμο. Αναζητά μια λύση. Ψάχνει να βρει μια πυξίδα που θα τη βοηθήσει να βγει από το τρομερό αδιέξοδο, στο οποίο βρίσκεται. Επαναστατεί... δε θέλει να καταλήξει σκλάβα στο χαρέμι του Σουλτάνου, για μια ολόκληρη ζωή! Δε θέλει ν' αλλάξει την πίστη της! Είναι φοβερό! Η σκέψη και μόνο την κάνει ν'

ανατριχιάσει. Την αναστατώνει... Πρέπει οπωσδήποτε να βρει μια λύση και γρήγορα, μάλιστα.

– Μην επιτρέψεις, Μεγαλοδύναμε, να φτάει το καράβι στην Πόλη. Δεν υπάρχει για μένα μεγαλύτερη συφορά... Εκεί θα είναι χειρότερα κι από την κόλαση.

Οι μνήμες αρχίζουν να κατηφορίζουν και να την πολιορκούν. Η μέρα ήταν Σάββατο... καταραμένο Σάββατο... αποφράδα μέρα! Εννέα Σεπτεμβρίου 1570. Η Λευκωσία, η βασίλισσα των πόλεων του νησιού, έπεσε. Η νεράιδα που ξαπλώνει με χάρη πλάι στον Πηδιά! Ο Μουσταφάς με δύναμη 100 χιλιάδων ή 200 χιλιάδων στρατού, όπως ο ίδιος ισχυριζόταν, πολιορκήσε στενά για 47 μέρες την πόλη, την οποία υπεράσπιζαν 10 χιλιάδες πολεμιστές Ενετοί και Έλληνες με στρατηγό τον Ενετό Νικόλαο Δάνδολο, άντρα όχι και τόσο ικανό. Η κακή στρατηγική, η απειθαρχία, η απειρία των στρατιωτών, η κακή διανομή πολεμοφοδίων και τροφίμων η έλλειψη θάρρους να επιχειρήσουν εξόδους και να διώξουν τον εχθρό, οδήγησε στην πτώση της πόλης.

Οι ορδές του Μουσταφά πάτησαν τα τείχη στον προμαχώνα Κωνστανζα, όπου ο σημαιοφόρος (μπαϊρακτάρης στα Τούρκικα) έστησε τη σημαία με την ημισέληνο και σκοτώθηκε. Εκεί στο τζαμί του Μπαϊρακτάρη που κτίστηκε αργότερα, ο εχθρός τσάκισε το πείσμα της πόλης, την πλήγωσε και την αλυσόδεσε. Άνοιξαν τις τρεις πύλες της και ξεχύθηκαν στους δρόμους. Οι καμπάνες κτυπούν πένθιμα, για να αναγγείλουν τα θλιβερά μαντάτα. Η Λευκωσία γέμισε από τα λυσσασμένα φουσατά που επιδόθηκαν σε άγρια σφαγή και λεηλασία.

*«Κι είχαν τον μαύρο χάρο μετά τους
κι ο κόσμος έτρεμε τ' άρματά τους
σε κάθε καντούνι και γειτονιά».*

Για να θυμηθούμε με τον ποιητή που ιστόρησε αργότερα τα θλιβερά γεγονότα. Είκοσι χιλιάδες άντρες και γυναικόπαιδα σφαγιάστηκαν! Μεγάλο μακελειό! Αγανάκτησε κι ο Χάρος που δεν προλάμβανε να κατεβάζει τόσες ψυχές με τη βάρκα του στον αδηφάγο Άδη. Θεάμα φρικτό!! Έφριξε η γη κι ο ουρανός...

– Σε παρακαλώ, Αρχάγγελε, να τους προσέχεις, είπε η Μαρία που γονατιστή μπροστά στο εικόνισμα και το αναμμένο καντήλι, προσευχόταν. Φοβερόν το εμπεισείν εις χείρας Τούρκων!!

Σκηνές φρίκης, πανικού και κτηνωδίας εκτυλίσσονται. Οι άνθρωποι κλειδαμπαρώθηκαν στα σπίτια από τον φόβο του κατακτητή. Κραυγές σπαρακτικές από γυναίκες και παιδιά που βιάζονται μπροστά στα μάτια των γονιών τους... Θρήνοι και κοπετός!! Άρπαξαν τα βρέφη από τις αγκαλιές των μανάδων, για να τα κάμουν Γενίτσαρους. Έπαιρναν τα παιδιά, για να τα πουλήσουν στα σκλαβοπάζαρα. Άρπαζαν τις όμορφες νέες, για να τις βιά-

σουν και μετά να τις στείλουν στα χαρέμια. Μάνες έκοβαν τους λαιμούς των θυγατέρων και των αγοριών τους, για να τα γλιτώσουν από τους βαρβάρους. Κι άλλες έριχναν τα παιδιά τους από τα τείχη, για ν' αποφύγουν την ατίμωση κι ακολουθούσαν οι ίδιες, πέφτοντας στο χάος, για ν' απαλλαγούν από τον εξευτελισμό και τα δεινά που τις ανέμεναν. Ενέργεια που την επανέλαβαν μετά από μερικούς αιώνες οι γυναίκες του Ζαλόγγου.

Οι δρόμοι της Λευκωσίας γέμισαν από σφαγιασμένα και διαμελισμένα ανθρώπινα κορμιά, που τα περιτριγύριζαν γάτες και σκυλιά, τα οσμίζονταν και τα έγλειφαν.

– Τίποτε δε σέβονται, οι άνομοι, οι ανήθικοι! Ούτε τα παιδιά ούτε τις γυναίκες ούτε τα άγια και τα ιερά. Ρίξε αστροπελέκι και κάψε τους, Κύριε! λέει μέσα από τα αναφιλητά της η Μαρία.

Το αίμα έρρεε άφθονο, σχηματίζοντας ρυάκια και λιμνούλες. Οι ζεστές πέτρες, οι ποτισμένες με αίμα μαρτυρούν τη λεηλασία του σώματος και της ψυχής τους.

«Λάβετε φάγετε... αυτό είναι το σώμα μου».

Τρώνε οι κανίβαλοι τις σάρκες των παιδιών της Κύπρου μας. Μέσα σ' αυτήν την κόλαση του πυρός και της σφαγής ο άνθρωπος μένει εστατικός. Οι άπιστοι μπαίνουν στις εκκλησιές και τις βεβηλώνουν. Αρπάζουν τις εικόνες, τα ευαγγέλια, τ' ασημένια δισκοπότηρα και τα εξαπτέρυγα... Μπαίνουν στα σπίτια και τα ξεγυμνώνουν... Μεταφέρουν τη λεία τους στην Αμμόχωστο και φορτώνουν τα καράβια... Μπαίνουν στην Αγιά Σοφιά, τη λεηλατούν και στις 15 του Σεπτέμβρη τη μετατρέπουν σε τζαμί.

Η Λευκωσία με τους ανθισμένους κήπους και τη μυροβόλο ατμόσφαιρα, καθώς τα βλέπει φλέγεται, «ανάβκουν τα λαμπρά της». Πληγωμένη και αλυσοδεμένη, βλέπει τη ματωμένη δύση και την πνίγει το παράπονο!

– Μου σφάξανε οι βάρβαροι τα άοπλα παιδιά μου, που τώρα τα κρατώ νεκρά, σφιχτά στην αγκαλιά μου. Μου πήρανε τα πλούτη μου, μου πήραν τα προικιά μου...

Είμαι μια σκλάβα αλυσοδεμένη... Πότε θα σπάσω τα δεσμά, για να χαρεί η καρδιά μου!

Ο ουρανός συννέφιασε. Η μπόρα ξέσπασε... Κλαίει ο Πηδιάς, αφρίζει και φουσκώνει. Ανήσυχα κοάζουν τα βατράχια... Κλαίει ο Πενταδάχτυλος... παρηγοριά δεν έχει!

Κλαίνε τα σπίτια... οι άνθρωποι, οι κορασιές κι οι γέροι. Τα πουλιά δεν κελαηδούνε πια, κρύφτηκαν φοβισμένα!

Βλέπει ο Πλάστης από ψηλά το ανήκουστο κακό κι οργίζεται.

Τα σκέφτεται όλα αυτά η Μαρία κι αναπαμό δεν έχει. Δάκρυα τρέχουν

από τα μάτια της και νοτίζουν το πάτωμα του καραβιού. Καταφθάνουν οι φίλες της άπραγες και κάθονται ολόγυρά της. Δυστυχώς δεν έμαθαν τίποτε για την αναχώρησή τους. Κόσμος πάει κι έρχεται... Το καράβι είναι γεμάτο. Οι σκλάβες είναι φουρτουνιασμένες. Δεν ξέρουν πώς να αντιδράσουν, είναι χαμένες. Οι Τούρκοι φρουροί τις περιτριγυρίζουν. Ακονίζουν τα δόντια τους και τις ορέγονται. Πώς θα γλιτώσουν απ' αυτά τα αρπακτικά και τα τρωκτικά! Πώς! Πώς! Αυτή η σκέψη τις βασανίζει.

– Κι όσο σκέφτομαι την ώρα που έσπασαν την πόρτα και μπήκαν μέσα... και με άρπαξαν... Τρέμουν τα φυλλοκάρδια μου. Μόλις τους αντίκρισα, έκανα ένα βήμα πίσω, έκανα στροφή, έτοιμη να το βάλω στα πόδια... Μα πού να πάω; Πού να κρυφτώ; Ήμουν στο σπίτι μόνη, ολομόναχη. Ο πατέρας κι ο μεγαλύτερος αδελφός μου πολεμούσαν στα τείχη, στην πρώτη γραμμή... Η μάνα μου πήγε στην εκκλησία ν' ανάψει μια λαμπάδα στην Παναγιά. Εκείνοι πρόλαβαν... ένας με άρπαξε από τα μαλλιά κι ο άλλος από τη μέση. Μου πέρασαν τις αλυσίδες...

– Μαρία μου, κι εγώ η δύστυχη βύζαινα το παιδί μου. Χωρίς να το καταλάβω, μου το άρπαξαν από την αγκαλιά. Σε μαύρη ορφάνια θα ζήσει το κακόμοιρο... Ποια μάνα... θα το βυζαίνει τώρα; είπε η Φωτεινή και ξέσπασε σε γοερά κλάματα.

– Κι ο δικός μου καημός είναι μεγάλος. Έχω μαύρο ντέρτι μες στην καρδιά μου. Άρπαξαν το μονάκριβο αγόρι μου. Καλά-καλά δε συμπλήρωσε τα έξι του χρόνια. Σε ποιο σκλαβοπάζαρο θα το πουλήσουν άραγε; είπε η Θεοφανώ βαριαναστενάζοντας.

– Μόλις ο αδελφός μου γύρισε από τη μάχη.. δεν πρόλαβε να πιει ένα ποτήρι δροσερό νερό και να ξεποστάσει, μπήκαν μέσα τα σκυλιά, τον άρπαξαν και τον κατακρεούργησαν. Πέταξαν τα ακρωτηριασμένα μέλη του σώματος του στο δρόμο... Η Αφέντρα δεν μπόρεσε να ολοκληρώσει και λούστηκε τα κλάματα.

– Καλή μου φίλη, η αφήγησή σου, μου ματώνει την καρδιά. Όλες έχουμε μια τραγική ιστορία να πούμε. Δεν ωφελεί όμως να κλαίμε, είπε η Ανθούσα προσπαθώντας να σκουπίσει τα βουρκωμένα μάτια της.

– Μα πώς γίνεται να μη τα θυμάμαι; Άφησα το σπίτι που γεννήθηκα, που μεγάλωσα, που κρύβει όλα τα όνειρα και τα μυστικά μου... Άφησα το καντήλι αναμμένο μπροστά στις εικόνες, είπε θλιμμένη η Μαγδαληνή!

– Και την πόλη μας, τη Λευκωσία, που τη μοίρασαν οι μοίρες με τόσες χάρες! Με τις βυζαντινές εκκλησιές, την Αγιά Σοφιά, την Παναγία Χρυσαινωτίσση, τον Αρχάγγελο (τον Τρουπιώτη), τα ενετικά της τείχη με τις τρεις πύλες, τους μοσχοβολημένους κήπους της και τον Πηδιά να τη νανουρίζει με το κελάρυσμά του... Αυτά κι άλλα πολλά σκέφτομαι και βασανίζομαι, είπε η Μαρία λυπημένη.

Κανονιοβολισμοί που ακούστηκαν, διέκοψαν τη συζήτηση των γυναικών που σταμάτησαν την αφήγηση των τραγικών γεγονότων. Μπροστά τους ορθώνεται η Αμμόχωστος με τα πανίσχυρα τείχη της! Ο Λαλά Μουσταφάς με 300 χιλιάδες πεζικό και ιππικό και 350 πλοία πολιορκεί την πόλη από τις 16 Σεπτεμβρίου από την ξηρά κι από τη θάλασσα. Επτά χιλιάδες μαχητές Ενετοί και οι περισσότεροι Έλληνες με αρχιστράτηγο τον Ενετό Μαρκαντώνιο Βραγαδίνο προβάλλουν γενναία άμυνα. Ο λαός συμμετέχει ολόψυχα στον αγώνα και βοηθά. Τα πυροβόλα χτυπούν τα τείχη καταγιστικά. Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι είναι αποφασισμένοι να κρατήσουν την όμορφη πόλη τους. Ελπίδα έχουν το σταυρό και το λαμπρό σπαθί τους.

Οι γυναίκες πάνω στο πλοίο κοιτάζουν με συμπόνια την Αμμόχωστο. Θυμούνται την πολιορκία της δικής τους πόλης, τα δικά τους πάθια κι η καρδιά τους ματώνει. Πόσο θα υποφέρουν οι πολιορκημένοι!! Συμπάσχουν μαζί τους...

– Βάστα, καημένη Αμμόχωστος... Κράτησε ψηλά την αγωνιστική σου σημαία, φιθύρισε η Μαρία κι η καρδιά της άρχισε να χτυπά δυνατά.

– Κρατηθείτε, μην υποκύψετε, μην παραδώσετε την πόλη σας στους κουρσάρους, είπε η Ανθούσα αγανακτισμένη.

– Κύριε, του ελέους και της αγάπης, ελέησέ τους! Κύριε, της δικαιοσύνης, σώσε τους! είπαν οι άλλες.

Η πολιορκία της πόλης κράτησε έντεκα μήνες. Οι αγωνιστές πολέμησαν με γενναιότητα και αυτοθυσία και κατάφεραν σοβαρά κτυπήματα στον εχθρό, ο οποίος είχε σοβαρές απώλειες, 80 χιλιάδες νεκρούς! Ο Λαλά Μουσταφάς μετά την αποτυχία των επτά εφοδών που έκανε, ζήτησε να του παραδώσουν την πόλη, αλλά ο περήφανος πολέμαρχος αρνήθηκε, δίνοντας μια απάντηση ανάλογη με κείνη που έδωσε ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος. Συνέχισε τον αγώνα μέχρι που εξαντλήθηκαν και τα τελευταία πολεμοφόδια και τρόφιμα. Η πόλη παρόλο που έδειξε μαζικό ηρωισμό, αιμορραγούσε, πεινούσε κι έκλαιγε... Κι έτσι ο Βραγαδίνο αποφάσισε να συνθηκολογήσει, κάτω από ορισμένους όρους και να παραδώσει την πόλη. Οι αιμοδιψείς όμως Τούρκοι παρασπόνδησαν, επιχείρησαν σφαγές του άμαχου πληθυσμού, συνέλαβαν τον Βραγαδίνο και τον έγδαραν ζωντανό.

«Λάβετε, φάγετε, αυτό είναι το σώμα μου...»

Έφαγαν κυριολεκτικά τις σάρκες του γενναίου Στρατηλάτη και των αγωνιστών της ελευθερίας.

Εημέρωσε μια άλλη μέρα πάνω στο πλοίο. Η ατμόσφαιρα είναι το ίδιο βαριά με τις άλλες κι ακόμη χειρότερη. Οι κανονιοβολισμοί εναντίον της πόλης συνεχίζονται με πείσμα. Η κίνηση πάνω στο καράβι πυκνώνει. Οι στρατιώτες συνεχίζουν να φέρνουν κι άλλες σκλάβες για το χαρέμι του Σουλτάνου. Οι

ώρες δεν περνούν εύκολα. Όλες οι κινήσεις των Τούρκων δείχνουν ότι το καράβι κάποια ώρα θα σαλπάρει για την Κωνσταντινούπολη. Το βράδυ: Το πρωί; Η Μαρία δεν μπορεί να καθορίσει τον χρόνο. Έχει σκεφτεί μια λύση... για τη σωτηρία του. Έχει ετοιμάσει ένα σχέδιο, για ν' απαλλαγούν από τα δεινά της αιχμαλωσίας. Παίρνει τη μεγάλη απόφαση... Φωνάζει τις φίλες της κι εκείνες μαζεύονται και κάθονται γύρω της, κλαίγοντας τη μαύρη μοίρα τους. Εκείνη προσπαθεί να ανεβάσει το ηθικό τους.

– Φίλες μου, δεν κάνει να κλαίμε, πρέπει να σταθούμε όρθιες, σαν άλλες Σπαρτιάτισσες, να φανούμε ψύχραιμες, για ν' αντιμετωπίσουμε τη συφορά.

– Έχεις δίκιο, Μαρία, μα πώς μπορούμε να διαγράψουμε αυτά που έγιναν; Πώς μπορούμε να ξεχάσουμε το σπίτι μας, τους δικούς μας που δεν ξέρουμε αν ζούνε; είπε η Φωτεινή και συνέχισε πιο γοερά το κλάμα.

– Αποχαιρέτησα για πάντα την πανέμορφη πόλη μου, όπου πρωτοείδα το γλυκό φως της ημέρας. Δεν θα την ξαναδώ, είπε μέσα από τους αναστεναγμούς της η Ανθούσα.

– Αποχαιρετώ την Κύπρο μας που στενάζει τόσους αιώνες σκλάβια! Το νησί μας... το στολίδι της Μεσογείου με τα δασωμένα βουνά, τα ποτάμια με τα κρύα νερά, τους αρχαίους ναούς και τις βυζαντινές εκκλησιές, είπε η Θεοφανώ κακοκαρδισμένη.

– Όσο σκέφτομαι την ξενιτιά... τη σκλαβιά και την ατίμωση που μας περιμένει, τρελαίνομαι! Υπάρχει μεγαλύτερη τιμωρία για τον άνθρωπο; Πρόσθεσε η Αφέντρα.

– Οι αναμνήσεις γεμάτες αγκάθια μου ξεσχίζουν το μυαλό. Θυμάμαι το σπίτι μου, τη γειτονιά μου, όπου παίζαμε παιδιά... Πώς πέρασαν τα ευτυχισμένα εκείνα χρόνια! είπε η Δανάη συγκινημένη.

– Να ζει κανείς ή να μη ζει! Ο πόνος της σκλαβιάς καίει τα σωθικά μου! Πότε θα σβήσει ο πόνος μου και να χαρεί η καρδιά μου; σιγομουρμούρισε η Θεοφανώ.

– Βαρύς ο σταυρός μας, ανηφορικός ο Γολγοθάς μας! Όλα τριγύρω μας είναι μαύρα κι άχαρα. Βοήθησέ μας, Κύριε, σε τούτη τη μεγάλη συφορά που μας βρήκε. Φώναξαν όλες μαζί με ραγισμένη φωνή.

Οι κανονιοβολισμοί συνεχίζουν αμείωτοι και κτυπούν με λύσσα τα τείχη με τους πύργους! Ο θόρυβός τους υπενθυμίζει στις σκλάβες τη σοβαρότητα της κατάστασης, εντείνει τις ανησυχίες τους και κακοφορμίζει τις πληγές τους. Ένα ματωμένο φεγγάρι έπαιζε... κρυφτούλι με τα σύννεφα... Η θάλασσα άφριζε από το κακό της...

– Καλές μου, όλες μαζί κλαίμε τα κουρσεμένα όνειρά μας... Θέλω όμως να με ακούσετε με προσοχή! Σκέφτηκα μια λύση που θα μας βγάλει από το

αδιέξοδο. Μόνο έτσι μπορούμε να σωθούμε. Τη μελετώ από την πρώτη στιγμή, που πατήσαμε το πόδι μας στο καράβι.

– Υπάρχει λύση, Μαρία; φώναξαν όλες μεμιάς.

– Ναι, φίλες μου, υπάρχει! Έχω ένα σχέδιο μέσα στο μυαλό μου, που θα μας απαλλάξει μια για πάντα από τη σκλαβιά.

– Και γιατί δε μας το λες; Γιατί είσαι δισταχτική;

– Μα το μελετώ! Σκέφτομαι μόνο πώς... θα σας το πω.

– Λέγε, Μαρία, γρήγορα κι άφησε τα πολλά λόγια.

Η Μαρία όρθωσε το ανάστημά της... ξανακοίταξε την πολιορκημένη πόλη... κοίταξε τις φίλες της μια-μια, κοίταξε τη μαύρη θάλασσα κι άκουσε το κύμα της να μουγκρίζει και να ζητά εκδίκηση! Σταθερά και ψύχραιμα τους μίλησε με σιγανή φωνή.

– Εγώ Ρωμιά γεννήθηκα Ρωμιά θα πεθάνω! Θα ανατινάξω το καράβι κι έτσι θα σωθούμε από την ταπείνωση και τον εξευτελισμό.

– Μα θα κάμεις κάτι τέτοιο; Εσύ μια γυναίκα! Πώς θα το κάμεις; Είναι εύκολο, είναι μπορετό; Οι φρουροί συνεχώς παρακολουθούν κάθε μας κίνηση. Φαίνεται αδύνατο... Φαντάζει ακατόρθωτο... Μόνο που το σκεφτόμαστε... τρομάζουμε. Είπαν μ' ένα στόμα έκπληκτες κι απορημένες οι άλλες.

– Μη φοβάστε, φίλες μου, του κόσμου το στενό γεφύρι θα το διαβούμε μαζί!

– Μα τι εννοείς, Μαρία, εξήγησέ μας γρήγορα.

– Με τη βοήθεια του Θεού θα το πετύχω. Δεν πρέπει... να χάνουμε το θάρρος και την πίστη μας. Νυν υπέρ πάντων ο αγών!

Η Μαρία τους ανακοίνωσε πως σκέφτεται να βάλει φωτιά στην αποθήκη με την πυρίτιδα και να πυρπολήσει το καράβι. Τους εξήγησε το σχέδιο με όλες τις λεπτομέρειες και ζήτησε τη βοήθειά τους. Εκείνες σχολίασαν το θέμα. Στην αρχή ήταν δισταχτικές και είχαν τους ενδοιασμούς τους. Στο τέλος συμφώνησαν και συζήτησαν το θέμα. Η αποσταμένη του γένους ελπίδα... Θέριεψε μέσα τους και γιγαντώθηκε το θάρρος και η πίστη τους. Ανέλαβαν να βοηθήσουν παρακολουθώντας τους φρουρούς. Άφησαν να προχωρήσει η νύχτα, να νυστάξουν και να κοιμηθούν οι φρουροί... και προχώρησαν προς την πυριτιδαποθήκη. Οι τολμηροί νικούν τον θάνατο! Ο θάνατος είναι για τους λεβέντες! Τώρα αρχίζει το πανηγύρι... Η ιστορία γράφεται με ηρωικές πράξεις και θυσίες!...

Γονυπετείς και δακρυσμένες προσεύχονται όλες, κάνοντας από μια ευχή «Κατευθυνθήτω η προσευχή μας ως θυμίαμα ενώπιόν Σου!»

– Κύριε του ελέους και της αγάπης, βοήθησε τούτο τον μικρό λαό. Κάνε να κοπάσουν οι άνεμοι που δέρνουν το νησί μας!!!

– Βοήθησε, Κύριε της Δικαιοσύνης, τους πολιορκημένους και κάνε να επικρατήσει ειρήνη και γαλήνη στο νησί!

– Βοήθησε, πολυεύσπλαχνε, κι εμάς τις δύσμοιρες που μας έλαχε τέτοια πατρίδα...

– Έχε γεια, καημένε κόσμε, και συ δύστυχη πατρίδα, έχε γεια παντοτινή.

– Ποτέ σκλάβα, Κύριε, στο χαρέμι του Σουλτάνου...

Η Μαρία Συγκλητική, σταθερή και αταλάντευτη, με γιγαντωμένη τη θέληση, αλλά συγκινημένη, προχωρεί με ακλόνητη πίστη προς την πυριτιδαποθήκη. Υπέρ πίστεως και πατρίδος η θυσία τους! Ύψώνει τον αναμμένο δαυλό... ενώ οι φίλες της αναμένουν τον μαζικό θάνατο. Προχωρεί ακάθεκτη και πυρπολεί την αποθήκη της πυριτιδας... Μια φοβερή έκρηξη ακούγεται... το καράβι φλέγεται, ανατινάσσεται και την ίδια ώρα βυθίζεται στ' αφιλόξενα νερά της θάλασσας, παρασύροντας στον υγρό τάφο τις χίλιες γυναίκες, πολλούς Τούρκους κι ένα ακόμη σκάφος που βρισκόταν κοντά του. Αυτά αφηγείται ο Ενετός ιστορικός Άγγελος Γάττος.

Την άλλη μέρα ένας χλομός ήλιος ανέτειλε, για να φωτίσει τα φοβερά έργα της νύχτας. Έστειλε τις αχτίνες του, για να θερμάνει τα παγωμένα κορμιά που επέπλεαν στο λιμάνι της Αμμοχώστου. Κουφάρια απλωμένα στους αφρούς του πελάγους. Πολλές γυναίκες ήταν αρτιμελείς κι άλλες ακρωτηριασμένες, ανήμπορες ν' αντιδράσουν στη μυλόπετρα της μοίρας. Κορμιά διαμελισμένα, σκορπισμένα στο πέλαγος. ... «Λάβετε, φάγετε, σκυλιά και θαλασσινά πουλιά... αυτό είναι το σώμα μου...». Οι ταλαίπωρες, σκορπίσανε τόσο νέες.. τα όνειρά τους πάνω στο κύμα. Εκεί στο λιμάνι γράφτηκε η τελευταία ηρωική σελίδα της ζωής τους. Άσπρα καράβια τα όνειρά τους αρμενίζουν στον όμορφο γιαλό!

Το πέλαγο αλυχτούσε τη συφορά που τις βρήκε... Η Αμφιτρίτη κι οι Νηρηίδες έσερναν τον χορό, για να πανηγυρίσουν τη μεγάλη τους νίκη. Πάλεψαν με τον Χάροντα σε τούτο 'δω το μικρό αλώνι και νίκησαν... Ήτανε νίκη μεγάλη! Νίκη ενάντια στον εχθρό, νίκη ενάντια στον θάνατο. Και τώρα είναι ελεύθερες. Ρουφούν το νέκταρ της αθανασίας. Άσπροι και κόκκινοι γλάροι υπερίπτανται, συνοδεύοντας τις ψυχές τους στο στερνό τους ταξίδι.

Αναμμένες λαμπάδες τα πυροβόλα... δε σταμάτησαν όλη τη μέρα να ρίχνουν φωτιά, μα την ίδια ώρα ν' αποστέλλουν ύμνους εξοδίου για τις ηρωικές γυναίκες. Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι, από τις επάλξεις του τείχους, τις ραίνουν με τα λουλούδια της αγάπης και του θαυμασμού τους.

Και το μοιρολόι απλώθηκε σ' όλο το νησί!

Η μέρα θυμίζει μεγάλη Παρασκευή! Θυμίζει επιτάφιο θρήνο «Ω γλυκύ μου έαρ, γλυκύτάτον μου τέκνον, πού έδω σου το κάλλος; Το κάλλος της μορφής Σου». Κλαίει και θρηνεί η πάναγνος του μήτηρ.

«Πού είναι τα νιάτα σας; Πού είναι η ομορφιά σας;»

Κλαίνε κι οδύρονται οι χαροκαμένες μάνες της Κύπρου. Χάθηκε το κάλλος του κορμιού και της μορφής τους. Έσβησε πάνω στα αφρισμένα κύματα. Φώτισε, Κύριε, τις δυνάμεις του σκότους, τους Αγαρηνούς, να μη λεηλατούν τα κορμιά και τις ψυχές των ανθρώπων.

«Δόξα Σοι, τω δείξαντι το φως...»

Κι οι άνεμοι θα κοπάσουν κάποια μέρα. Και το δέντρο της ελευθερίας θα ριζώσει, θα φουντώσει, θα θεριέψει, θα καρπίσει και θα σκεπάσει όλο το ηησί!! Την Κύπρο μας τη θαλασσοφίλητη, τη Μακαρία τη γη...

Οι νέες μ' ένα μισοσβησμένο χαμόγελο χαιρετούν τον βασιλέα, Απόλλωνα ήλιο. Είναι το χαμόγελο της ελπίδας και της νίκης.

«Στη δική μας τη γη δε θα ριζώσετε ποτέ!»

«Ποτέ σκλάβες στο χαρέμι του Σουλτάνου...»

Η φωνή τους έσβησε... ματωμένη πάνω στο κύμα!!

Της δόξας λάμπει γαλανό το φως...

Η ηρωική θυσία της Μαρίας Συγκλητικής έγινε θρύλος κι απλώθηκε στην Ευρώπη!

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΜΟΡΙΑΔΟΥ

Η Μαρία Συγκλητική είναι πρόσωπο ιστορικό, όπως και το συμβάν.
Τα ονόματα των φίλων της είναι πλαστά.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ 1955-1959

*Μικρή στιγμή χαράς μες την επίπεδη ιστορία τής μέρας
ό τοίχος με τή λέξη «Έλευθερία»
τήν έγραψε ή ψυχή τών δώδεκα Μαΐων
σέ μιὰ εποχή τής Κύπρου.
Ό θάνατος τὰ πάντα δέν ξεγράφει.*

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΚΛΕΜΜΕΝΟ ΓΛΥΚΟ

Γυρόφερνε την βιτρίνα του ζαχαροπλαστέιου και κοίταζε με λιγούρικα μάτια, μια τις τρούφες, μια τις πάστες και τα άλλα γλυκά. Κοντοστάθηκε μπροστά από τις τούρτες και ξερόγλειφε τα χείλη του.

Η πωλήτρια τον είδε και έσπευσε αμέσως να τον εξυπηρετήσει.

– Παρακαλώ, του είπε με όλη την ευγένεια του κόσμου.

Εκείνος κάτι μουρμούρισε μέσα απ' τα χείλη του και έκανε μερικά βήματα πιο πέρα και στάθηκε από την άλλη πλευρά της βιτρίνας, ακριβώς απέναντι της.

– Θα θέλατε μια τούρτα; τον ξαναρώτησε η κοπέλα, βάζοντας στα χείλη της ένα πολύ όμορφο χαμόγελο.

Εκείνος ξερόβηξε και έδειξε μια μεγάλη πάστα με το δάχτυλο του.

– Α ωραία, είπε η κοπέλα, να την βάλω σε κουτάκι.

Δεν πρόσεξε καθόλου τον νεαρό, που είχε απέναντι της και του μιλούσε, ότι άλλαξε κιόλας θέση και βρισκόταν πια ακριβώς δίπλα της. Ξαφνιασθηκε όταν της άρπαξε το γλυκό από τα χέρια και άρχισε να τρέχει.

– Κλέφτης, κλέφτης, άρχισε να φωνάζει.

Ένα περιπολικό της αστυνομίας καταδίωξε τον άγνωστο. Δεν χρειάστηκε και πολύ για να τον στριμώξει.

– Αλτ! Μείνε στην θέση σου και μην κάνεις καμιά βλακεία, φώναξε ο αστυνόμος.

Εκείνος έμεινε ατάραχος στην θέση του. Ο αστυνόμος δεν πίστευε στα μάτια του. Έβλεπε μια την πάστα και μια τον νεαρό.

– Πεινάς; τον ρώτησε.

– Είμαι δέκα μήνες άνεργος, απάντησε ο νεαρός.

– Έλα φάτην, τι την κρατάς; Θα πληρώσω εγώ.

Ο νεαρός άρχισε να τρώει με βουλιμία. Όταν έφαγε την πάστα, τα μάτια του άρχισαν να γαληνεύουν.

– Ευχ... Ευχ... Ευχαριστώ ψέλλισε και κίνησε να φύγει.

– Την άλλη εβδομάδα έλα στο τμήμα, είπε ο αστυνόμος. Θα προσλάβουμε αστυνομικούς. Έλα για τις εξετάσεις.

Κρατούσε το στεφάνι μπροστά από τον τάφο και δεν έλεγε να το αφήσει. Διάβαζε και ξαναδιάβαζε το όνομα στο σταυρό. Θεοφάνης Γοργιάς του Σάββα. Αστυνόμος υπηρετήσας... κ.λ.π. κ.λ.π. Κοίταξε ακόμα μια φορά την φωτογρα-

φία του νεκρού. Είχε το ίδιο ακριβώς προβληματισμό όπως τότε που τον συνέλαβε για την κλοπή της πάστας.

Απόθεσε τελικά το στεφάνι στον τάφο και διάβασε για τελευταία φορά την καρτέλα που έβαλε ο ίδιος στα λουλούδια. Με σεβασμό στην αιωνία μνήμη σου, Λοχίας Ευάγγελος Νικόλας του Κλεάνθη του πρώτου αστυνομικού τμήματος κ.λ.π. κ.λ.π.».

Χαιρέτησε τιμητικά και απομακρύνθηκε από τον τάφο με καυτά δάκρυα στα μάτια του.

ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΕΣΤΩ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΥΠΝΟ ΜΟΥ

Στην αγαπητή μου Έλενα Λαζάρ

Απόψε, μητέρα, επιτέλους, σε ξανάδα
 Όμως στον ύπνο μου.
 Άπλωνες, λέει, στο σχονί με μανταλάκια
 τα ρούχα της μπουγάδας
 κι ήσουνα στον όγδοο μήνα της εγκυμοσύνης.
 Κι εγώ, μικρός και τρίχρονος, γύρευα παιχνίδια.
 Σε είχα σφιχταγκαλιασμένη και με το 'να χέρι
 σε κρατούσα από το φουστάνι
 και μέσα στα πόδια σου
 ήμουνα, θυμάσαι; μπέρδεμα κι ένας μπελάς.
 Αυθόρμητα και με άκρα συγκατάβαση
 όταν μου μίλησες, καλή μου μάνα,
 γύρισα το ξανθόμαλλο κεφάλι μου
 να σ' αντικρύσω.
 Μα πού και πώς, με την τόση κοιλιά που είχες,
 όγδοος μήνας της εγκυμοσύνης,
 να δω το πρόσωπό σου.
 Όμως σε είδα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

Η ΔΙΚΗ ΜΑΣ ΕΛΒΕΤΙΑ

Κι είπε ο Θεός να χιονίσει στο κοντινό μας Τρόδος που άργησε φέτος... Τώρα μοιάζει με μαγεμένο δάσος αφρόασπρο κι όλη η οροσειρά τριγύρω του. Οι κλώνοι των πεύκων έχουν γύρει τα κορμιά τους, γιατί το ολόασπρο φορτίο τους είναι βαρύ και μοιάζουν με εξωπραγματικές εικόνες κάποιου Ευρωπαϊκού καρτποστάλ. Είναι δέκα το πρωί της Κυριακής όταν φτάσαμε στην ολόλευκη πλατεία όπου τα λουλούδια στις γλάστρες έχουν αλλάξει φορεσιά μαζί με τα υπαίθρια πλαστικά τραπεζάκια των καφέ και τις καρέκλες τους στολισμένες με αφράτο ολόασπρο σκέπασμα και χιονάτα καινούργια τραπεζομάντηλα.

Κι οι στέγες των ξενώνων με τα υποστατικά και τ' άλλα κεντράκια ολόγυρα, μοιάζουν με παγώδες της μυστήριας ανατολής!

Μια βόλτα πρωινή ίσα-ίσα να ξεμουδιάσουμε από το ταξίδι της μιας ώρας από τη Λεμεσό και βρισκόμαστε αντικρυστά στους ολόασπρους κορμούς από τις ρίζες τους που στηρίζουν στους ώμους τους κλωνάρια γαρνιρισμένα με άσπρα ξόμπλια και δανδέλες που κρέμονται σα σταλακτίτες.

Η Παναγία του Κύκκου πιο κάτω μας περιμένει στις πολλές στροφές για τα βαφτίσια του νεογέννητου εγγονού, του γιου του νέου αντρογύνου. Γι' αυτό ξαναμπήκαμε στ' αυτοκίνητα όλοι οι συγγενείς, οι θείοι και οι θείες και τ' ανήφια με τις γιαγιάδες και τους παππούδες. Επιτελείο ολόκληρο για το ιερό μυστήριο της βάπτισης. Με το φιλόλιγνο παληκάρι για νονό και με μελαχροινή κοπελιά, τη γυναίκα του, να κρατεί τη στολισμένη τη λαμπάδα με το αχνόλευκο πέπλο και τις μακρυνές κορδέλες.

Λέγονται οι ευχές του μυστηρίου μπροστά στα ολάνοιχτα μάτια της Παναγίας του Κύκκου! Κυρά της εκκλησίας και του μοναστηριού, κυρίαρχος όλης της περιοχής που δεσπόζει...

Ακολουθεί το φαγοπότι κι οι ευχές μέσα από κερχιμπαρένιο κρασί που ρέει άφθονο και ζεσταίνει τις καρδιές και τα κορμιά από την παγωνιά...

Κι ήρθε η ώρα του γυρισμού όταν άρχισαν να τελειώνουν οι κατηφοριστές στροφές κι εκεί που άρχισαν τα υψώματα μια αλυσίδα από πεύκα, μοιάζουν να χορεύουν κι είναι πολλοί οι χορευτές που δεσπόζουν στις γύρω περιοχές. Με τον ήλιο αδύνατο, απογευματινό και χειμωνιάτικο να εκτοξεύει τα χρυσά τόξα του στα κεφάλια των χορευτών και των χορευτριών.

Κι εμείς όλο χορεύουμε κι οι χορευτές σιγά-σιγά χάνονται καθώς τους προσπερνούμε. Κοντοζυγώνουμε τη φαντασμαγορική οροσειρά του λευκού Τρόδους όπου ένας υπαίθριος ζωγράφος έχει στήσει το καρναβάλι του στην άκρη του δρόμου και απεικονίζει τα πολυάριθμα χιονισμένα πεύκα και τις γύρω ολόλευκες πλαγιές... Κι όσο προχωρεί η πομπή της βάπτισης οι ολόασπρες ανηφο-

ριές προβάλλουν το ανάστημα τους με τα πανύψηλα έλατα. Τα γιορτινά ντυμένα με τα Κυριακάτικα παλτά τους, τα γούνινα, τα απαλά και τα αφράτα.

Και μοιάζει η πλάση όλη με νύφη υπερήφανη, καμαρωτή, καταμεσής της εκκλησιάς κι ολόγυρα της οι απροντυμένοι καλεσμένοι!

Κι η σκέπη της είναι τα τρεχάτα σύννεφα κι οι Άγιοι όλοι κι η απαστράπτουσα πλάση. Μόνο τα καντηλέρια κρέμονται σβυστά στα κλωνάρια των δέντρων.

Μου έχουν πει για το Εβλετικό τοπίο, το ολόασπρο, το μισχρυμμένο στο ημίφως της ομίχλης... που κινείται αργά. Αλλά η δική μας Ελβετία, βρίσκεται στις ολόφωτες βουνοπλαγιές του ολόλευκου Τροόδους.

ΝΙΚΗ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥΔΗ

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΜΑΣ ΟΥΡΑΝΟΙ

Οί τελευταίοι μας ούρανοι δέν έχουν την παλιάν ευαισθησία
 Ή καθημερινή ένατένισή τους τούς ξεγύμνωσε.
 Οί επαναλήψεις τὸ μυαλὸ στεγνώνουν
 καὶ τὴν καρδιά..

Ἄν ἔρθει κάποια ἀνθρώπινη ἀλλαγὴ μπορεῖ
 ἓνα καινούργιο χρώμα νὰ δανείσει.
 Ὅμως ἡ ἀνθρώπινη ἀλλαγὴ θ' ἀλλάξει γρήγορα μὲ μιὰ ἄλλη
 ἀνθρώπινη ἀλλαγὴ.
 Ἐπαναλήψεις.

Κάποτε παίζαμε μὲ αὐτοὺς τοὺς οὐρανοὺς
 στὰ νέφη τους σχεδιάζαμε παλάτια
 μαντεύαμε τὸ γαλανὸ Θεὸ στὴν ἄπειρή του καλωσύνη.
 Ἐλπίζαμε.
 Οί τελευταίοι μας οὐρανοί...!

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΜΕΛΕΤΕΣ

Η ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Ίδρυτής τῆς Ἀκαδημίας ὁ Πλάτων καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ δικαίου, ὅταν, ἀφοῦ διέτρεξε τὸν ἔσχατο κίνδυνο, ἐπείσθη ὅτι ἦταν ἀδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἰδεῶδες τοῦ φιλοσόφου ἄρχοντα, «ἐπαινῶν τὴν ὀρθὴν φιλοσοφίαν» ἵδρυσε τὴν Ἀκαδημία. Ἐκεῖ, μέσα στὴ στοχαστικὴ γαλήνη τοῦ ἀττικοῦ τοπίου, μελετώντας ἀδιάκοπα τὸ πρόβλημα τῆς ἐξουσίας, τῆς ὀρθῆς διακυβέρνησης, μᾶς ἔδωσε μὲ τὰ συγγράμματά του τὶς οὐσιαστικότερες καὶ πιὸ ἀντάξιες στὸν ἄνθρωπο διεξόδους.

Αὐτές πιστεύουμε πὼς μποροῦν νὰ στέκονται βάλσαμο παρηγοριᾶς, «τεῖχος καὶ ὀχύρωμα» στὴ διάλυση τῆς παρακμῆς καὶ τὴν ἄβυσσο τῆς ἀπελπισίας, μιὰ παραμυθία τελοσπάντων γιὰ τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο, ὅταν ἡ ἀδικία, ἡ διαφθορά, ἡ βία, ἡ ἐγκληματικότητα συνεπαίρουν καὶ μηδενίζουν τὰ πάντα.

Ἡ κριτικὴ τῶν σοφιστῶν στὴν Ἀθήνα τοῦ 5ου π.χ. αἰώνα, ἀμφισβητώντας τὴν παράδοση μὲ τὴν ἀντιπαράθεση φύσης καὶ νόμου, φυσικοῦ καὶ θετοῦ δικαίου, ἐξέθρεψε τὸν ἀτομικισμό, προβάλλοντας τὸ δίκαιο τοῦ ἰσχυροτέρου μὲ ἀποτέλεσμα τὴν παρακμὴ καὶ τὴ διάλυση τῆς πόλεως κράτους.

Σ' αὐτὴ τὴν ἱστορικὴ συγκυρία τὴ σοφιστικὴ θεωρία ἀνατρέπει ἡ πλατωνικὴ «Πολιτεία», ποὺ ἔχει ὡς κατευθυντήριό της τὴν ἔννοια τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀρετῆς τῶν ἀρετῶν· ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὁ ἐφαρμοσμένος λόγος στὴ σφαίρα τῆς πρακτικῆς, ἡ ὀργανωτικὴ ἀρχὴ τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς.

Τὰ ἔργα στὰ ὁποῖα ὁ Πλάτων ἐπεξεργάζεται τὴν ἔννοια τῆς Δικαιοσύνης εἶναι κυρίως οἱ διάλογοι «Γοργίας» καὶ «Πολιτεία». Ὁ «Γοργίας» ἔχοντας ὡς κύριο θέμα τὴν κριτικὴ τῆς ρητορικῆς (αὐτὴ προσδίδει δύναμη καὶ ὑπεροχὴ στὸν πολιτικὸ) ἀναδεικνύει τὴ σωκρατικὴ διδασκαλία περὶ τῆς ἀρετῆς ὡς τὸ κατεξοχὴν μέσο πραγμάτωσης τοῦ τελικοῦ σκοποῦ τῆς ὑπαρξῆς, δηλαδὴ τῆς εὐδαιμονίας.

Ἡ «Πολιτεία» ἔστω καὶ ἂν χαρακτηριστεῖ οὐτοπικὴ, ἀναδεικνύει τὴ σημασία τῆς δικαιοσύνης ὡς δυνάμης συνεκτικῆς πολίτη καὶ πόλης. Κατὰ τὸν Ἡλία Νικολούδη ἡ «δικαιοσύνη κατὰ τὸν Πλάτωνα, εἶναι ἡ πράξη τοῦ ἀνθρώπου, ἡ πράξη ποὺ θεμελιώνει τὸ «μεταξύ» τῆς ἀνθρώπινης κατάστασης, καθὼς ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται ἀνάμεσα στο θεὸ καὶ τὸ ζῶο, προδιαγράφοντας ἔτσι τὴ δυναμικὴ ὑπέρβαση τοῦ βιολογικοῦ καὶ ἐνστικτώδους πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ θεοῦ καὶ ὀρθολογικοῦ». Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὑπερβαίνεται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα μὲ τὴν προβολὴ ἑνὸς φυσικοῦ δικαίου, σύμμετρου μὲ τὴν ἀνθρώπινη κατάσταση ἢ σοφιστικὴ ἀντιπαράθεση φύσης καὶ νόμου, φυσικοῦ καὶ θετοῦ δικαίου.

Στήν «Πολιτεία» συμπληρώνεται ὁ πρῶτος μεγάλος κύκλος τῆς πλατωνικῆς πνευματικῆς περιπέτειας: ἡ ἠθικὴ ἀρετολογία τοῦ Σωκράτη κι ὁ ἠθικὸς ἥρωισμὸς του κατοχυρώνονται μὲ τὴν ἀναγωγή τους στὸν μεταφυσικὸ οὐρανὸ τῆς Ἰδέας καὶ τὴν ἐνόραση τοῦ Ἁγαθοῦ γιὰ νὰ κατέβει καὶ πάλιν στὴν Γῆ ὁ Πλατωνικὸς Σωκράτης, στὰ βῆθη τοῦ σκοτεινοῦ σπηλαίου καὶ ὡς ἄρχων φιλόσοφος νὰ σώσει μὲ τὴν ὄντολογικὴ κατοχύρωση τῆς δικαιοσύνης - ὡς οἰκαιοπραγίας καὶ ἀγαθοεργίας τὴν πολιτικὴ κοινότητα τοῦ καιροῦ του καὶ κάθε καιροῦ πιστεύουμε - τὴν πόλη κράτος.

Ἡ ἀναζήτηση τοῦ ὀρισμοῦ, τῆς οὐσίας τῆς δικαιοσύνης στὴν «Πολιτεία» ὕστερα ἀπὸ ἐνδελεχεῖς προσπάθειες τῆς διαλεκτικῆς ἐλεγκτικῆς καταλήγει στὸ «τὰ αὐτοῦ πράττειν καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν», στὴν οἰκαιοπραγία. Αὐτὴ ἢ οὐσία ὑπάρχει στὴν φύση ὡς κανονιστικὴ ἀρχὴ τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἀπρόσκοπτα ἡ ἀρμονικὴ συνύπαρξη καὶ λειτουργία τῶν κοσμικῶν σωμάτων, ὅ,τι ἀποκαλοῦμε δηλαδὴ κοσμικὴ τάξη. Ἀπὸ τὴ φύση περνᾷ στὴν πόλη, τὴν κοινωνία, ὡς οἰκαιοπραγία μὲ τελικὴ ἔδρα τῆς τὴν ψυχῆ τοῦ πολίτη ὡς ἡ κατεξοχὴν ἀρετὴ ποὺ συντελεῖ στὴν ἐμφάνιση καὶ λειτουργία τῶν ἄλλων ἀρετῶν (σωφροσύνης, ἀνδρείας, σοφίας). Ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ ἔχει τὴ δομὴ τῆς φύσης καὶ τῆς κοινωνίας. Ἡ μεταξὺ τους σχέση εἶναι σχέση μικρόκοσμου καὶ μακρόκοσμου, ἀρμονικῆς συνύπαρξης, δηλαδὴ εὐδαιμονίας. «Τὸ «τὰ αὐτοῦ πράττειν» ὡς αὐτοαναγνώριση καὶ αὐτοδιάθεση τῶν φυσικῶν δεξιότητων κάθε ἀτόμου καὶ μέσον ἀνάδειξης τῆς φυσικῆς προσωπικότητας προϋποθέτει τὸ «γνώθι σαυτὸν» καὶ συνεπάγεται τὸ «εὖ πράττειν» καὶ τὸ τὰ «αὐτοῦ ἔχειν», κάτι ποὺ τὸ καθιστᾷ δικαίωμα τῶν δικαιωμάτων καὶ ἐπιστημολογικὴ ἀρχὴ γιὰ τὴν ἄρση τῶν ἀνταγωνιστικῶν ἀξιώσεων.

Πράγματι, ἡ δικαιοσύνη, ὅπου αὐτὴ ὑπάρχει ὡς οἰκαιοπραγία ἢ ὀρθοπραγία, τείνει πρὸς τὴν ὁμόνοια καὶ τὴ φιλία. Ἐκεῖ ποὺ λείπει καὶ στὴ θέση τῆς ἐπικρατεῖ ἡ ἀδικία, ἔχομε πολυπραγμοσύνη, διχόνοια καὶ στάση».

Σήμερα ποὺ στὸν ἑλληνικὸ κυρίως χῶρο ὁ πολιτικὸς καὶ ἡ πολιτικὴ ἔχουν τελειῶς ἐξευτελιστεῖ μὲ τὴν κομματοκρατία καὶ τὴ συνακόλουθη ἀναξιοκρατία, ποὺ ἡ πολιτικὴ ἔχει διαζευχθεῖ τὴν ἠθικὴ, ποὺ ἡ πολυπραγμοσύνη ἔγινε ἰδεῶδες καὶ κανόνας μὲ ὑψιστὸ στόχο τὴν κατανάλωση πλοῦτου καὶ ἡδονῆς, ἡ πλατωνικὴ θεωρία περὶ δικαιοσύνης, ἂν μὴ τι ἄλλο, πιστοποιεῖ σὲ πόσο μεγάλο βαθμὸ ἔχομε ἀλλοτριωθεῖ καὶ ἀποβάλλει τὴ φυσικὴ ἀνθρώπινὴ μας κατάσταση, μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ ἀνθρώπινο δέον καὶ κατὰ τοῦτο μᾶς ἀναπαύει.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

Σημείωση: Βοήθημα κι ἔμπνευσή μου γιὰ τὰ λυτρωτικὰ τοῦτα συναισθήματα ποὺ θέλησα νὰ μοιραστῶ μαζί σας ἡ ἐκτεταμένη εἰσαγωγή 300 σελίδων στὸ τελευταῖο πλατωνικὸ σύγγραμμα, τοὺς «Νόμους»: Πλάτων Νόμοι Εἰσαγωγή-Κείμενο-Μετάφραση Ἡλία Π. Νικολοῦδη, Δαίδαλος Ι. Ζαχαρόπουλος.

ΕΝΑΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ
ΚΑΙ
ΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΙΤΑΛΟΥ ΠΟΙΗΤΗ NICOLA NAPOLITANO

Στὴν *Παλατινὴ Ἀνθολογία* (7,73) περιλαμβάνεται καὶ ἓνα ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖο ἀποδίδεται ἀπὸ ἄλλους στὸν μιλήσιο ποιητὴ Διότιμο, τοῦ α' αἰώνα μ.Χ., καὶ ἀπὸ ἄλλους στὸν Λεωνίδα Ἀλεξανδρινό, τοῦ ἴδιου αἰώνα. Τὸ ἐπίγραμμα ἀναφέρεται σὲ ἓνα τραγικὸ γεγονός: τὸν θάνατο ἑνὸς γεωργοῦ ἀπὸ κεραυνό, μιὰ χιονισμένη χειμωνιάτικη μέρα. Τὸ σῶμα του κείτεται νεκρὸ πλάι στὸν κορμὸ ἑνὸς δέντρου – κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖο προφανῶς κατέφυγε γιὰ νὰ προστατευθεῖ ἀπὸ τὴ βαρεῖα χιονόπτωση – ἐνῶ τὰ βόδια του γυρίζουν μόνα καὶ ἀδέσποτα στὴ μάντρα τοῦ σπιτιοῦ του:

αὐτόματοι δειλὴ ποτὶ ταῦλιον αἰ βόες ἤλθον
ἐξ ὄρεος πολλῆ νειρόμεναι χιόνι·
αἰαὶ Θηρίμαχος δὲ περὶ δρυὶ τὸν μακρὸν εὔδει
ὔπνον· ἐκοιμήθη δ' ἐκ πυρὸς οὐρανίου.

μόνα τους γύρισαν τὸ σούρουπο στὴ μάντρα τὰ βόδια
ἀπ' τὸ βουνό, κι ἔπεφτε ἐπάνω τους πυκνὸ τὸ χιόνι·
ἀλοί, ὁ Θηρίμαχος, πλάι στὸ δρῦ, κοιμᾶται τὸν μεγάλον
ὔπνο· φωτιὰ τὸν ἐθανάτωσε οὐράνια.

Στὸ ποίημά του *Νύχτα τοῦ Μάη* – *Notte di Maggio* – ὁ σύγχρονος ἰταλὸς ποιητὴς Nicola Napolitano (1914-;) παρουσιάζει τὸ ἴδιο θέμα, σὲ ἐκτενέστερη μορφή ἀπὸ ὅ,τι τὸ τετράστιχο ἀλεξανδρινὸ ἐπίγραμμα. Ἡ ἄνεση τῶν περισσότερων στίχων ἐπιτρέπει στὸν ἰταλὸ ποιητὴ νὰ δώσει μιὰ πλατύτερη εἰκόνα τοῦ γεγονότος καὶ νὰ τὸ προεκτείνει στίς συνέπειές του. Στὴν ἀρχὴ βλέπομε τὸν γεωργὸ νὰ ἀκολουθεῖ τὰ βόδια του καθὼς ἐπιστρέφει στὸ σπίτι, βράδυ, ἔπειτα ἀπὸ τὸν μόχθο τῆς ἡμέρας. Στὸν δρόμο μιὰ ἄγρια μαγιάτικη καταιγίδα τινάζει ἐπάνω του ἓνα μοιραῖο κεραυνό.

Στὴ συνέχεια βρίσκομε τὸν νεκρὸ γεωργὸ νὰ τὸν ἀγρυπνοῦν στὸ σπίτι του ἀνάμεσα σὲ ἀποκαμωμένους λυγμούς, θλιβερὲς σκιές, ἀναμμένα κεριά, ἐνῶ γύρω τὰ ζῶα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὰ ἄψυχα ἐργαλεῖα τοῦ γεωργοῦ ἀποδίδουν τὸν δικό τους θρήνο – *lacrimae rerum*:

Νύχτα τοῦ Μάη

Γυρνοῦσε ἀπ' τὰ χωράφια, πίσω ἀπὸ τὰ βόδια,
μαδώντας τοὺς κάλυκες τῶν συλλογισμῶν του
ἀνάμεσα σὲ πυγολαμπίδες ποὺ σεργιάνιζαν.
Ἄγρια ἢ καταιγίδα
τίναξε ἓναν κεραυνό.

Νεκρική ήσυχία βάραινε τὸ σπίτι,
πάνω σ' ἀποκαμωμένους λυγμούς και θλιβερές σκιές
ἀγρυπνοῦν τὰ κεριά.

Λάμπουν στὸν οὐρανὸ ὅλα τ' ἄστρα
καὶ τὰ μουγκανητὰ ἀπλώνονται μέσα στὴ νύχτα
τὴν ποτισμένη ἀπὸ τὴ μυρωδιὰ τοῦ σανοῦ.

Ὁ πετεινὸς λαλεῖ ἀδιάκοπα.

Τὸ ἀλέτρι μένει ἐκεῖ, ἀσάλευτο, συλλογισμένο·
καὶ μέσα στ' ἀντιφεγγίσματα τῆς σελήνης
τὸ χερούλι μιᾶς ἀξίνας
σταλάζει δάκρυα στοῦ ἄλωνιοῦ τὴν ἄκρη.

Γνώριζε ἄραγε ὁ Ἰταλὸς ποιητῆς τὸ ἀλεξανδρινὸ ἐπίγραμμα; Τὸ εἶχε δεῖ
στὴν Παλατινὴ Ἀνθολογία καὶ το μετέφερε σὲ καινούργια συμφραζόμενα;
Ἴσως. Μπορεῖ ὅμως τὸ ποίημά του νὰ ὑπῆρξε προῖον ἑνὸς πραγματικοῦ γεγο-
νότος, σπάνιου ἀλλὰ ὄχι ἀσυνήθιστου, ποῦ ἔτυχε νὰ βιώσει ἢ νὰ πληροφορηθεῖ.

Εὐαισθησία, λυρισμός, λεπτότητα καὶ τρυφερότητα χαρακτηρίζουν τὴν ἀλε-
ξανδρινὴ ποίηση. Τὰ ἴδια στοιχεῖα διακρίνουν καὶ τὴ σύγχρονη ἰταλικὴ ποίηση,
δείγμα τῆς ὁποίας εἶναι καὶ τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ Napolitano.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

ΑΝΕΚΠΛΗΡΩΤΟ ΟΝΕΙΡΟ

Πίσω ἀπὸ ἓνα γαλάζιο παράθυρο,
βλέπω στὸν ορίζοντα χρόνο
ἀπιαστο ὄνειρο,
να καβαλάει τα δελφίνια
καὶ νὰ χάνεται ἀσπλαχνα
στο ἀνεκπλήρωτο.

Ἐτρεχε με εκατὸ χιλιόμετρα
τὴν ὥρα που σῶθηκε το φως.

Κι ἦταν ἡ ὥρα που ἡ προσμονὴ
ἀνέβηκε στὴν κορυφὴ τῆς ἐλπίδας.

Ὁ οὐρανὸς χρωμάτισε κόκκινη
τὴ δύση του ονείρου,
με ἓνα χρώμα που μοιάζει πολὺ
με ἐκεῖνο το αἷμα που ρέει στὶς φλέβες
τῆς στυγνῆς πραγματικότητας.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΑΤΖΗΧΑΜΠΗΣ

ΜΙΚΡΑ ΣΧΟΛΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΔΙΧΩΣ ΑΝΤΙΛΟΓΟ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Γράφουν οι περί τη φωτογραφία ειδικοί πως μια εικόνα ενός προσώπου τυπωμένη σε χαρτί δεσμεύει τη σκέψη σε μια δεδομένη στιγμή και δε σ' αφήνει να περιηγηθείς σ' άλλο χρόνο και τόπο. Κι όμως μπορεί να λειτουργούν και διαφορετικά τα πράγματα. Ανοίγοντας το τεύχος 427 του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» και αντικρίζοντας ανάμεσα σ' άλλα πρόσωπα τον Κύπρο Χρυσάνθη, δεν μ' άφησαν περιθώρια οι συνειρμοί να ξεφύγω από μια περιήγηση στους χρόνους, που ως μαθητής τον άκουγα με θαυμασμό στην τάξη.

Στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, μας έκανε το μάθημα Υγιεινής με σπάνια ευγένεια που διαχέονταν παντού, ακόμα και καθώς περνούσε αμίλητος στο διάδρομο. Ήλθαν στη μνήμη μου αυθόρμητα οι λέξεις, οι κινήσεις του, η διδασχία του, μια δημιουργική διαδικασία μετάδοσης της γνώσης σ' ένα περιβάλλον αρμονίας, που το πετύχαινε απλά και μόνο με την παρουσία του. Πολύ αργότερα, διαβάζοντας την ποίησή του κατάλαβα γιατί αγαπούσα πιο πολύ αυτό το μάθημα. Δεν ήταν μόνο γιατί μας δίδασκε με σαφήνεια τις έννοιες της υγιεινής, ούτε γιατί μας έπειθε για τη δύναμη της γνώσης.

Αυτό που καθόριζε την αρμονία και αποτελεσματικότητα στη διαδικασία αυτή ήταν η νηφάλια φωνή του, που καθώς έφθανε ως εμάς, έφερνε μαζί τα ψυχικά χαρίσματα του ποιητή.

Την ώρα του μαθήματος ο μαθητής δεν αναλύει τη μέθοδο διδασκαλίας, απλά δέχεται το αποτέλεσμα της κι αυτό είναι συνυφασμένο με τα συναισθήματα που του δημιουργεί ο δάσκαλος. Η οικειότητα που επιτυγχανόταν ανάμεσα στους μαθητές και τον δάσκαλο Κύπρο Χρυσάνθη δεν ήταν επίπλαστη, αλλά αυθεντική:

«...Μια μέρα θα ξεχάσω πια το πρόγραμμα
και το βιβλίο της ύλης,
θα καταβώ απ' την έδρα κι ας μ' επιτηρεί
ο πανεπόπτης....»¹

Αυτή η μικρή υψομετρική διαφορά που χωρίζει το δάπεδο της τάξης από το επίπεδο της έδρας απασχολεί χρόνια τους συμμετέχοντες στη λειτουργία της μετάδοσης της γνώσης. Ο Κ. Χ. όντας μπροστά από την εποχή του και μέσα από την αλήθεια των στίχων του, παίρνει θέση πάνω στο ζήτημα. Καταργήστε μας λέει αυτή την υψομετρική διαφορά να φέρετε αποτέλεσμα, όχι μόνο στην τάξη αλλά και έξω από αυτήν, στην καθημερινή ζωή. Στην τάξη ο μαθητής κι ο δάσκαλος είναι ισότιμοι σε μια κοινή προσπάθεια, με σαφώς διαφορετικούς ρόλους φυσικά. Το ίδιο συμβαίνει ακριβώς και σε άλλες εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής, στους χώρους εργασίας και αλλού. Την πολύτι-

μη αυτή ισοτιμία που προβάλλει με τους στίχους του ο Κ.Χ. διασφάλιζε στην πράξη μέσα και έξω από την τάξη. Τον θυμάμαι να διδάσκει βηματίζοντας μπροστά και ανάμεσά μας, ποτέ όμως με ύφος αυθεντίας ή με βλοσυρότητα από την έδρα.

Αναδεικνύεται λοιπόν μέσα από τους πιο πάνω στίχους η απαιτούμενη προσέγγιση ανάμεσα στο δάσκαλο και στους μαθητές, για τη διασφάλιση ενός καλού αποτελέσματος στην εκπαιδευτική διαδικασία. Θα ήταν βέβαια παρακινδυνευμένο να δοθεί εδώ η εντύπωση, πως μόνο κατεβαίνοντας κανείς εικονικά από την οποιαδήποτε έδρα (π.χ. κοινωνική ή ηγετική) θα πετύχει να επικοινωνήσει με τους συνανθρώπους του. Δεν έχω όμως πρόθεση εδώ να επεκταθώ περισσότερο στο θέμα αυτό γιατί απαιτεί ξεχωριστή ανάλυση.

Ακόμα δεν προτίθεται να προβώ σε μια λογοτεχνική ανάλυση της ποίησης του Κ. Χ. Απλά καταγράφω μόνο μερικές μαρτυρίες, ως μαθητής του και ως αναγνώστης της ποίησης του, παραθέτοντας τις σκέψεις μου, απ' την προσωπική μου ανάγνωση ποιημάτων του που θεωρώ ότι αξίζουν ιδιαίτερης προσοχής. Κι αν θέλησα ακόμα να γράψω λίγα λόγια για το δάσκαλό μου ποιητή Κύπρο Χρυσάνθη είναι κυρίως γιατί οι πέτρες, τα νερά, τα φύλλα, κι ο χαλκός με μπόλικο φως της Κύπρου, όπως αναδύονται μέσα από τα ποιήματά του, δημιουργούν το γνήσιο ποιητικό οικοσύστημά της και με φέρνουν κοντά στην πατρίδα μου που τόσο αγάπησα και νοσταλγώ. Μέσα από τα μονοπάτια των στίχων του φθάνεις σε ήρεμα τοπία, εκεί όπου «κάτω απ' τον ίσκιο του θεού» μπορείς να γαληνεύεις.

*«Μες την περίεργη θάλασσα και τον ανοιχτομάτη ουρανό
και στο βουνό που φλυαρεί στην πλούσια χαίτη του
στον κάμπο που φιλολογεί η οχιά κι ο γρύλος
μπορείς να δεις τον ίσκιο του Θεού.
Το φως του σα γενναία σταγόνα αποκρυπτογραφείς
στις ρόδινες προτάσεις της καρδιάς σου.»²*

Δεν απαιτείται η μνημόνευση τοπίων και τοπωνυμίων, ή η συνοδεία σημειώσεων για να βιώσεις τη γλυκύτητα της Κύπρου μέσα απ' τους ήχους των στίχων του Κ. Χ.:

*«...Θα δείξω με το λόγο πώς προβάλλει η αυγή στην Κύπρο,
πόσοι κορυδαλλοί και παπαρούνες την υμνούνε,
ο ήλιος της πώς οδοιπορεί με φως ακέραιο, ζωντανό
και βάφει τούτη τη γωνία του Θεού με χίλια χρώματα
ακόμα θα μιλήσω για τη δύση της που υμνεί τον άνθρωπο
με ειρηνικό άνεμο απ' τα δυτικά της περιγιάλια
μετά την ευπροσήγορη βραδιά με τα κοχύλια τ' άστρα της
στον διάπλατο ουρανό, που αποκοιμούνται
δεν ξέρω σίγουρα σε ποιες γαμήλιες αγκαλιές*

όταν σχεδιάζει ευτυχισμένα σχήματα παντού της Κύπρου το φεγγάρι
θα περιγράψω.....»¹

Μα και οι αγωνίες και οι διαψευσμένες προσδοκίες του Κύπριου, περί-
τεχνα πλεγμένες μέσα στους στίχους του Κ. Χ. δεν απαιτούν ιστορικές χρο-
νολογίες για να αναδυθούν αισθαντικά με την ανάγνωση:

«...πώς ήρθαν δίσεκτοι καιροί από δρόμους ξενικούς
μ' ένα καταστραμμένο χρόνο
και χάσανε το πρόσωπο και τ' όνομά τους
τα μάρμαρα κι οι μνήμες κι οι γωνίες...
σαν άγγελοι πεσμένοι στο πηγάδι.»¹

Το ποίημα αυτό που έχει τον τίτλο «Ξέσπασμα», από τη συλλογή «Πρό-
σωπα, Ιδέες, Ρυθμοί», δημοσιευμένο το 1991, χαρακτηρίζεται από τον Γ.
Χατζηκωστή ως «ένα από τα πιο συναρπαστικά που έγραψε, καθώς το δια-
περνά η αγανάκτηση και η οργή για την αδικία που εξακολουθεί να βαραίνει
την αγαπημένη γη της πατρίδος του»³

Επίκαιροι με διαχρονικές αλήθειες οι στίχοι του Κ. Χ. αγγίζουν την ψυχή
των απανταχού αδικημένων. Θα ήθελα όμως να σταθώ ειδικότερα στη θέση
του Κ. Χ. έναντι της αδικίας και της καταπάτησης της ελευθερίας του ανθρω-
που, όπως προκύπτει με διαύγεια μέσα από τους στίχους του. Δεν στέκεται
απέναντι στην αδικία μοιρολατρικά. Η δύναμη του ρήματος «θα παρεκτρα-
πώ» και η απόκλιση από τα καθιερωμένα «το πρόγραμμα και το βιβλίο της
ύλης» κι' έπειτα οι στίχοι: «λέξεις πυρωμένες μ' αστραπή», «ορθώνεσαι του-
λάχιστον με δασωμένο θώρακα» δίνουν υπαινικτικά το στίγμα του ποιητή.
Δηλαδή, αφυπνίζει, προτρέπει. Επανερχόμενος επανειλημμένα σ' αυτό, κάνει
λέει και συ κάτι. Θίγει ο Κ. Χ. ταυτόχρονα την δική μας ευθύνη, την αδιαφο-
ρία, τη μη συμμετοχή στα τεκταινόμενα, όπως ακριβώς κάνει και ο Νομπελί-
στας Ιρλανδός ποιητής Σέυμους Χήνυ στους σπαρακτικούς στίχους του:

«...σκέφτομαι τα κοντόφθαλαμα λουλούδια της επιβίωσης
την άσπιλη ορχιδέα της λαχτάρας μας....»
....πόσο ένοχος ήταν εκείνη τη νύχτα όταν
παραβίασε της φυλής μας τη συνενοχή.»⁴

και αλλού

«περπατούν με τη συνηθισμένη
αργή πορεία της ράθυμης μηχανής»⁵

Ο ποιητής Κ. Χ. γράφει την ποίηση του με φόντο την κυπριακή ιστορία.
Συνοφασμένη με τα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα της εποχής που γράφε-
ται, η ποίηση του Κ. Χ. εμφορείται από βαθιά φιλοσοφική σκέψη, που την
καθιστά οικουμενική και διαχρονική. Τα ιστορικά γεγονότα συνοφασμένα με
ανθρώπινες συμπεριφορές, επηρεάζουν συνειδητά και διαμορφώνουν τη γρα-

φή του. Μια γραφή στην οποία, όπως θα δούμε παρακάτω, ενυπάρχει το Καλβικό πνεύμα, εκείνο του Γιώργου Σεφέρη και του Σέιμους Χήνυ.

Κατά τον Κωνσταντίνο Τσάτσο ο Ανδρέας Κάλβος είναι ο ποιητής της ηθικής ιδέας, όπως διαπλάστηκε μέσα από την ελληνική ιστορία⁶. Κορύφωμα της ηθικής ιδέας του Κάλβου είναι η ελευθερία, η οποία προϋποθέτει γενναιότητα και αποτίναξη της δουλείας και δουλικότητας.

*Όσοι το χάλκεον χέρι
Βαρύ του φόβου αισθάνονται,
Ζυγόν δουλείας ας έχωσι.
Θέλει αρετήν και τόλμην
Η ελευθερία.⁷*

Τα συστατικά στοιχεία της ηθικής ιδέας του Κάλβου, ενυπάρχουν στην ποίηση του Κύπρου Χρυσάνθη, όπως διαμορφώνονται μέσα από τους αγώνες και τις θυσίες των Κυπρίων για δικαιοσύνη και ελευθερία, με προεξάρχουσα αρετή την ανδρεία.

Η κριτική και αυτοκριτική στην ποίηση οδηγεί κάποτε σε οργή που καταλήγει στην ειρωνεία και στη σάτιρα, σημειώνεται για την ποίηση του Τίτου Πατρίκιου.⁸ Στην ποίηση του Κ.Χ. η ειρωνεία και η σάτιρα ενυπάρχουν έντονα στην ποιητική συλλογή «Δεκατρία (καχοσήμαδα) αντιποιητικά θέματα», που προηγήθηκε της δημοσίευσης της συλλογής «Το βιβλίο των μικρών λόγων δίχως αντίλογο». Ωστόσο στο βιβλίο αυτό η κριτική, η αυτοκριτική, η οργή συνυπάρχουν με την ειρωνεία και τη σάτιρα δίνοντας στον ποιητικό λόγο περισσότερη δραστηριότητα και οδηγούν σε υψηλό ποιητικό αποτέλεσμα.

Για το ύφος του Κ. Χ. ο Νίκος Παναγιώτου γράφει: «Σπάνιες είναι οι περιπτώσεις που εγκαταλείπει τη γαλήνια θεώρηση των καταστάσεων και φτάνει στην αγανάκτηση, τη φωναχτή διαμαρτυρία.....Σπάνια είναι έντονη η φωνή του, οργίλη»⁹. Στα ποιήματα που επελέγησαν για την παρούσα σύντομη ποιητική θεώρηση είναι εύκολο να διακρίνει κανείς ότι ο ποιητής Κ. Χ. έχει ακριβώς αυτό το ύφος οργής, φθάνοντας κορυφές ποιητικής πραγματώσης:

*«...Τον όχλο προτιμούσα σε στιγμή φωτός
Όπως επίθεση στ' ανάκτορο τυράννου*

*.....
Λοιπόν, τον τρόπο προτιμώ που ξεκλειδώνει τα σαγόνια της νυχτιάς
κι' εκπέμπει λέξεις πυρωμένες με αστραπή
Ορθώνεται τουλάχιστον με δασωμένο θώρακα. »¹⁰*

Στίχοι γραμμένοι στην ίδια ιδιοσυχνότητα με τους στίχους του Γιώργου Σεφέρη:

«τον έδεσαν χειροπόδαρα» μας λέει

“τον έριξαν χάμω και τον έγδαραν
τον έσυραν παράμερα τον καταξέσχισαν
απάνω στους αγκαθερούς ασπάλαθους
και πήγαν και τον πέταξαν στον Τάρταρο κουρέλι”.
Έτσι στον κάτω κόσμο πλέρωνε τα κρίματά του
Ο Παμφύλιος ο Αρδιαίος ο πανάθλιος Τύραννος».¹¹

Περιδιαβάζοντας Ελληνικούς τόπους ο Γιώργος Σεφέρης, στο ποίημά του «Με τον τρόπο του Γ. Σ. », αποτυπώνει την πνευματική κατάπτωση και φθορά:¹²

«Όπου και να ταξιδέψω η Ελλάδα με πληγώνει

.....
Στις Σπέτσες στον Πόρο και στη Μύκονο
Με χτίχιασαν οι βαρκαρόλες.....».¹³

Κατ' αναλογία ο Κ. Χ. εκφράζει την πίκρα απ' την κατάπτωση και φθορά στον τόπο του, την Κύπρο και προτρέπει έξοδο από το λήθαργο της πρόσκαιρης ευδαιμονίας:

«Φοβάμαι την αηδία που καταστρέφει την εντύπωση
απ' τη χρυσόσκονη στα πέταλα του θέρους
Τον άνθρωπο θυμάμαι με αγαθές προθέσεις
προτού κερδίση τ' άσκημό του πρόσωπο

.....
Έγινε τώρα πλήθος άβουλο μ' ένα κρεβάτι ενάρετο
μ' ένα περιεργο δέος στο κεφαλόσκαλο».¹⁰

Αλλά και μέσα από το ποίημα του «Λόγος για την ποίηση» διαβάξει κανείς την ανησυχία του για τον πνευματικό λήθαργο της εποχής του και τον εφησυχασμό:

«Η ποίηση πέθανε με τον Θεό σε κατακίτρινο ήχο.
Λυπούνται οι κύκνοι κι ο χαλκός του φθινοπώρου.
Στο πεζοδρόμιο κάθεται η γριά πουλώντας παρελθόν,
σ' ένα βιβλίο γεμάτο θειάφι.....»¹⁴

Η οικουμενικότητα και διαχρονικότητα της ποίησης του Κ. Χ προκύπτει και από άλλους «μικρούς λόγους του» στους οποίους υπαινίσσεται διάφορες μορφές δουλείας, η αποτίναξη των οποίων είναι προϋπόθεση για την κατάκτηση της ουσιαστικής ελευθερίας:

«Αφήστε τις φωτογραφίες του παρελθόντος

.....
Τις στήλες του άλατος φοβούμαι.»¹⁵

«Τα δόγματα καταρρακώνουν με ψευδαισθήσεις τη ψυχή.

Κάθε εποχή τις εντολές της, κάθε κράτος τις εντολές του, κάθε θρησκεία τις εντολές της.....»¹⁶

Ειδικότερα σ' ότι αφορά την προτροπή για διεκδίκηση του δίκαιου ο χαρκτηριστικός στίχος του Κ. Χ.:

«...Ορθώνεσαι τουλάχιστον με δασωμένο θώρακα.»¹⁰

βγάζει το ίδιο συναίσθημα που βγάζουν οι στίχοι του Σεφέρη

«σήκωσε λίγο το κεφάλι
ν' ακούσω τι μου λες»¹⁷

Πολιτικό-κοινωνικός ποιητής ο Κ. Χ. στην ποίησή του διαμαρτύρεται επίσης, χρησιμοποιώντας την ειρωνεία, κατά της πλαστογραφησης της βούλησης των λαών:

«Τον αρχηγό τον κλείσαν σε κλουβί
του δώσανε μολύβι και χαρτί να σπαταλά τα κύτταρά του
νομίζω ιχνογραφεί σταυρούς και κύκλους και τετράγωνα
για να περνά λιγάκι η πλήξη του

.....
Και τον ζυγίζουνε κάθε πρωί (από συνήθεια μάλλον)
κι' άλλοι υπογράφουνε τους νόμους, κανονίζουνε
τη μηχανή της πολιτείας στροφές σήμερα τόσες
κι αύριο το τι συμφέρει...»¹⁸

Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι σε όλη την ποιητική συλλογή «Το βιβλίο των μικρών λόγων δίχως αντίλογο», στην οποία συμπυκνώνονται όλα τα συστατικά της ηθικής ιδέας (ελευθερία, ανδρεία, κτλ.), με εξαίρεση το ποίημα «Λόγος για την άμιλλα από έφηβο Κύπριο» δε γίνεται πουθενά αλλού αναφορά στην Κύπρο. Θεωρούμε λοιπόν ότι αυτό δεν είναι τυχαίο, αλλά συνειδητή επιλογή του ποιητή.

Το όραμα του ποιητή για οικουμενικότητα και κατάργηση των συνόρων φαίνεται και από την ποιητική ανασύνθεση στην ελληνική γλώσσα ξένων ποιητικών έργων, για τα οποία σε επίμετρο εξηγεί τον τρόπο εργασίας του, την αξία τους και την αναγκαιότητα γραφής τους. Να κοινωνήσουν οι λαοί πολιτισμούς άλλων λαών να αδελφωθούν: «τα σύνορα νικάς ξεγράφεις την απόσταση, / χάνεται ο χρόνος και η ηλικία /μες στη μεταγραφή./...»¹⁹

Για ποια σύνορα, ποια απόσταση, ποιο χρόνο, ποια ηλικία, ποια μεταγραφή μιλάει άραγε ο Κ. Χ. ; Θέτει στην ουσία «τον δάκτυλον επί των τύπων των ήλων». Ξεφεύγει από τα όρια του ατομικού για να ανυψωθεί στο πανανθρώπινο, το καθολικό, εκεί που ανυψώθηκαν ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης και ο Σάββας Γαβριήλ Πεντζίκης.²⁰

Στην ποιητική λειτουργία επισημαίνεται ότι: «Χωρίς τον έρωτα δεν

υπάρχει η ποίηση»²¹. Οι μικροί λόγοι του Κ. Χ.: «Λόγος για τον έρωτα», «Κι άλλος λόγος για τον έρωτα», «Λόγος για το είδωλο του έρωτα» μαρτυρούν πως η ποίηση του Κ. Χ. δεν αγνοεί τα επίγεια. Με το αισθησιακό στοιχείο στην ποίηση του παραμένει άνθρωπος κοντά στον άνθρωπο.

*«Μέσα στους πόρους σου κυκλοφορεί η ματιά μου
Το πάθος ετοιμάζοντας των σκοτεινών μου αισθήσεων.
Ωραίους κυματισμούς το δέρμα συλλαμβάνει –*

*.....
Τόσος πολύς θεός χαμένος μες στο σώμα.»²²*

και αλλού:

*«Αυτή η μελέτη του μηρού μετράει τα αρώματα της θάλασσας
μετράει τη σκόνη του ήλιου*

*.....
μετράει τα μάτια μας»²³*

Από τα ποιήματα αυτά προκύπτει ότι ο Κ. Χ. δεν αποκλείει την αισθησιακή πλευρά της ζωής, όπως ακριβώς θεμελιώνεται για τον Κάλβο²⁴, θεωρώντας την αναπόσπαστο στοιχείο της ανθρώπινης φύσης. Ανθρώπινος και γήινος ο Κ. Χ. δε θα μπορούσε να παραβλέψει τη σοφία της φύσης στην επίτευξη της αρμονίας όπως την οραματίζεται:

«η πλάση πλάθει πλούσια πλάσματα παντού και πάντοτε...»²⁵

Είναι αξιοπρόσεκτο ότι στο «Λυρικός Λόγος Α» τον οποίο επιμελήθηκε ο ίδιος ο ποιητής, ενώ η παράθεση των ποιητικών του συλλογών γίνεται κατά χρονολογική σειρά, «Το βιβλίο των μικρών λόγων δίχως αντίλογο» παρατίθεται σχεδόν στο τέλος του τόμου, εκτός χρονολογικής σειράς. Θεωρούμε ότι αυτό δεν έγινε τυχαία αλλά συνειδητά από τον ποιητή, ως αποτέλεσμα ποιοτικής αποτίμησης της ποιητικής συλλογής.

Η σύνδεση της ποίησης με την σκληρή πραγματικότητα εκφράζεται από τον Paul Celan με στίχους όπως:

*«οδό εικόνων οδό του αίματος
που λίγα λόγια διασχίζουν κολυμπώντας»²⁶*

Ο Κ. Χ. αποτυπώνει τη σύνδεση αυτή με την σκληρή πραγματικότητα στο «Λόγο για τις Λέξεις»

*«Οι λέξεις έχουν ρίζες στο αίμα των προγόνων
εισπνέουν το αίμα των χιλιετηρίδων»*

Θεωρώντας συνολικά την ποιητική συλλογή «Το βιβλίο των μικρών λόγων δίχως αντίλογο» διακρίνει κανείς ότι η ποίηση αυτή έχει τα χαρακτηριστικά της ποίησης της ζωής μας, όπως ακριβώς αυτή θεμελιώνεται από το Σωκράτη Σκαρτσή: «... Αυτή ή ποίηση είναι πραγμάτωση όχι περιγραφή.

Λέει τα πράγματα, δηλαδή μιλάει περί αυτών. Δεν είναι παράγωγο αφηγηματικής κουλτούρας αλλά γλωσσική πράξη. Δεν είναι λοιπόν προθετική αλλά πραγματική. Έτσι προκύπτει από τη ζωή μας, είναι η ζωή μας γινομένη ποίηση. Είναι η ίδια η ποίηση της ζωής μας, της διδομένης και αναγόμενης εκεί που ανάγεται με την ίδια την πραγματικότητα και όχι με την αντίληψή μας...»²⁷

Ο Σείμους Χήνυ πιστεύει ότι ο ποιητής είναι υπηρέτης του πραγματικού και ότι με τη ματιά του μπορεί να μεταμορφώσει την πραγματικότητα. Γι' αυτό λέει «Αυτό που νομίζω πως κάνουμε, είναι ότι προσπαθούμε να καθαρίσουμε ένα χώρο προσγείωσης, ένα σημείο όπου το ποίημα θα μπορέσει να πατήσει στη γη του».²⁸

Αυτό ακριβώς κάνει με επιτυχία ο Κύπρος Χρυσάνθης.

ΣΩΤΗΡΗΣ Π. ΒΑΡΝΑΒΑΣ
Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κύπρου Χρυσάνθη. «Ξέσπασμα», Πνευματική Κύπρος, τ.427, σ. 54-55.
2. Κύπρου Χρυσάνθη. «Λόγος για το Θεό», Λυρικός λόγος Α. Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη, Λευκωσία 1985, σ.416.
3. Γ. Χατζηκωστή. Ο Κύπρος Χρυσάνθης και το Παγκύπριο Γυμνάσιο. Φιλολογική Κύπρος, 1998-1999.1999, σ.33-54.
4. Σείμους Χήνυ. «Τρίπτυχο». Τα ποιήματα του βάλτου. Μετάφραση Κατερίνα Αγγελάκη-Ρούκ, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1996, σ. 123.
5. Σείμους Χήνυ. «Θύμα» Τα ποιήματα του βάλτου. Μετάφραση Κατερίνα Αγγελάκη-Ρούκ, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1996,σ. 128.
6. Κωνσταντίνου Τσάτσου. Εισαγωγή στα Άπαντα Ανδρέα Κάλβου. Ο.Ε.Δ.Β. Αθήνα 1979, σ. 7-81.
7. Ανδρέου Κάλβου «Εις Σάμον», Λυρικά, Άπαντα. Ο.Ε.Δ.Β. Αθήνα 1979, σ. 181.
8. Κατερίνα Κωστίου. Τίτος Πατρίσιος: από το Νόστο στην Περιπλάνηση. Κονδυλοφόρος 6, 2007, σ.105-125.
9. Νίκος Παναγιώτου. Κύπρος Χρυσάνθης. Ομιλία στην Αγγλική Σχολή κατά τον εορτασμό των 80 χρόνων του. Φιλολογική Κύπρος 1996-1997, 1997, σ.27-40.
10. Κύπρου Χρυσάνθη. «Λόγος για την αγδία», Λυρικός λόγος Α. Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη, Λευκωσία 1985, σ.416.
11. Γιώργου Σεφέρη. «Επί ασπαλάθων». 1971.
12. Χρίστου Αλεξίου. «Ο ομφάλιος λώρος»: Μια ιστορική, κοινωνική, πολιτική και βιωματική ανάγνωση της ποίησης του Γιώργου Σεφέρη. Μια σύγχρονη ματιά στην ποιητική μας παράδοση, Επιμέλεια Σ. Λ. Σκαρτσής, Το Δόντι, σ.153-175.
13. Γιώργος Σεφέρης. «Με τον τρόπο του Γ. Σ.», Ποιήματα. Ίκαρος, σ.99-101.
14. Κύπρου Χρυσάνθη. «Λόγος για την ποίηση», Λυρικός λόγος Α. Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη,

Λευκωσία 1985, σ.419.

15. Κύπρου Χρυσάνθη. «Λόγος για το φόβο», Λυρικός λόγος Α. Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη, Λευκωσία 1985, σ.414.

16. Κύπρου Χρυσάνθη. «Λόγος για τις εντολές», Λυρικός λόγος Α. Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη, Λευκωσία 1985, σ.417.

17. Γιώργος Σεφέρης. «Ο γυρισμός του ξενιτεμένου», Ποιήματα. Ίκαρος, σ.163-165.

18. Κύπρου Χρυσάνθη. «Ο Αρχηγός», Λυρικός λόγος Β. Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη, Λευκωσία 1985, σ.67.

19. Κύπρου Χρυσάνθη. «Έμμετρο δοκίμιο πάνω στη μετάφραση ποιητικών έργων. ιγ'», Λυρικός λόγος Α. Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη, Λευκωσία 1985, σ.403.

20. Σάββας Μιχαήλ. «Γκόλεμ ή Περί υποκειμένου και άλλων φαντασμάτων», Εκδόσεις Άγρα, 2010, σ. 255-256.

21. Σάββας Μιχαήλ. «Homo Poeticus», Εκδόσεις Άγρα, 2006, σ. 31.

22. Κύπρου Χρυσάνθη. «Και άλλος λόγος για τον έρωτα», Λυρικός λόγος Α. Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη, Λευκωσία 1985, σ.420.

23. Κύπρου Χρυσάνθη. «Λόγος για το μηρό στ' ακροθαλάσσι », Λυρικός λόγος Α. Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη, Λευκωσία 1985, σ.423.

24. Νάσος Βαγενάς. «Η Παραμόρφωση του Κάλβου». Μια σύγχρονη ματιά στη ποιητική μας παράδοση, Επιμέλ. Σ. Λ. Σκαρτσής, Το Δόντι, σ.45-62.

25. Κύπρου Χρυσάνθη. «Λόγος για την πλάση », Λυρικός λόγος Α. Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη, Λευκωσία 1985, σ.420.

26. Σάββας Μιχαήλ. «Γκόλεμ ή Περί υποκειμένου και άλλων φαντασμάτων», Εκδόσεις Άγρα, 2010, σ. 292.

27. Σωκράτης Λ. Σκαρτσής. Η ποίηση της ζωής μας. Ο ποιητής Σωκράτης Λ. Σκαρτσής. Τμητική Έκδοση. Σ. Π. Βαρνάβας, Ξ. Σκαρτσή (επιμέλεια), Πανεπιστήμιο Πατρών, 2008, σελ.65.

28. Σέιμους Χήνυ. 'Εισαγωγή'. Τα ποιήματα του βάλτου. Μετάφραση Κατερίνα Αγγελάκη -Ρούκ, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1996, σ. 14.

Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Όταν τυχαίνει να περπατώ
στους δρόμους της Λευκωσίας
Λήδρας, Ρηγαίνης, Ανδροκλέους,
κάθε μου βήμα με βυθίζει
όλο και πιο βαθιά στην Ιστορία
όλο και πιο βαθιά στην ποίηση
του Κύπρου Χρυσάνθη.

ΜΙΑ ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΣΕ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Ήμουνα ντροπαλό παιδί και αμήχανο στους τρόπους
μα πάντα με ανοιχτά αυτιά
ο Κύπρος Χρυσάνθης κρατούσε ένα χειρόγραφο μου
ένα από τα πρώτα μου ποιήματα
«Για να είναι όμορφος αυτός ο Κόσμος»
και το διάβαζε στον Πέτρο Χάρη
τον μεγάλο Έλληνα διανοούμενο
στην αυλή του Φιλοξένια
λίγο πριν από ένα συμπόσιο λογοτεχνίας
ο Πέτρος Χάρης μου έσφιξε το χέρι.
«Εύγε, τόσο μικρός και γράφεις απλά.
Τόσο που φτασμένοι ποιητές δεν καταφέρνουν»
Τα λόγια τους με κολάκεψαν
και δεν με έγνοιαζε καθόλου
πού πλήρωσα δέκα λίρες ταξί
όλα μας τα λεφτά για να επιστρέψω στη Λεμεσό
Δεν με πείραξε που έμεινα απένταρος
όλο το Σαββατοκυρίαχο.
Τα λόγια του ακόμα με μισθώνουν.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΚΗ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

Ἡ ζωὴ καὶ ὁ ρόλος τοῦ Santorre di Santarosa

Ὁμιλία ποῦ ἐγίνε στὴ Λευκωσία, στίς 10 Ἰουνίου 2011,
στὰ πλαίσια τοῦ Ἰταλικοῦ Μῆνα καὶ τοῦ ἑορτασμοῦ
τῶν 150 χρόνων ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴ Ἀνεξαρτησία

Ὁ Santorre di Santarosa μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς μιὰ γέφυρα μεταξὺ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδας στίς ἀρχές τοῦ 19^{ου} αἰώνα.

Τὸν ἀγώνα τῶν Ἑλλήνων γιὰ ἐλευθερία παρακολουθοῦσε μὲ ἐνδιαφέρον καὶ μὲ συμμετοχὴ σ' αὐτὸν ὅλη ἡ Εὐρώπη. Στὴν πραγματικότητα ἡ περίπτω-
ση τῆς Ἑλλάδας ἦταν πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες στὴν εὐρωπαϊκὴ ἡπει-
ρο. Κυρίως γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀγωνιζόταν νὰ κατακτήσει τὴν ἀνεξαρτησία καὶ
τὴν ἐλευθερία τῆς ἀπὸ τὴν Ὄθωμανικὴ αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο τυ-
ραννικὴ ἀπὸ τὴν πλειονότητα τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης.

Στὴν περίπτωσή τῶν Ἑλλήνων ἦταν ἐμφανῆ ὅλα τὰ στοιχεῖα ποῦ ἐνέπνευ-
αν τὰ φιλελεύθερα ἄτομα στὴν Εὐρώπη: ἡ ἐπιδίωξη τῆς ἐθνικῆς αὐτοδιάθε-
σης, ὁ ἀγώνας ἐναντίον μιᾶς ξένης κυριαρχίας, ἡ ἀπόρριψη μιᾶς καταπιε-
στικῆς δυνάμεις, ἡ ἐπιθυμία δημιουργίας ἐνὸς καλύτερου δημοκρατικοῦ συ-
στήματος διακυβέρνησης.

Ἐπὶ πλέον ἡ ἀνάμνηση τῆς δημοκρατικῆς ἐμπειρίας τοῦ ἀθηναϊκοῦ
κράτους στὴν ἀρχαιότητα ἀποτελοῦσε μιὰν ὥθηση νὰ ἐπιθυμοῦν μιὰ ἐλευ-
θερὴ καὶ φιλελεύθερη Ἑλλάδα. Ὁ κλασικισμὸς ἄπλωνε στὴν Εὐρώπῃ
αἰσθήματα φιλελληνισμοῦ. Ὁ περίφημος στίχος τοῦ Byron, Ὁνειρεύτηκα ὅτι
ἡ Ἑλλάδα θὰ μπορούσε νὰ ἦταν πιά ἐλεύθερη, ἀγκαλιάστηκε ἀπὸ πολλοὺς
Εὐρωπαίους.

Στὴν περίπτωσή τῆς Ἑλλάδας ὑπῆρχε ἀκόμα μιὰ ἱστορικὴ ἀντιπαράθεση
ἀνάμεσα στὴ Χριστιανικὴ Εὐρώπῃ καὶ τὴ Μουσουλμανικὴ Ὄθωμανικὴ Αὐτο-
κρατορία. Γιὰ πολλοὺς Εὐρωπαίους ἡ Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας δὲν θὰ
ἀποτελοῦσε μόνον πολιτικὴ ἀπελευθέρωση γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ λαό, ἀλλὰ καὶ
θρησκευτικὴ καὶ πολιτιστικὴ. Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι στὴν ἀντίληψη
ἐκείνων τῶν χρόνων ἡ ὑπεράσπιση τῆς Ἑλλάδας ἐκπροσωποῦσε τὴν ὑπερά-
σπιση ὁλόκληρης τῆς Εὐρώπης ἀπέναντι στὴν Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ
ὁποία ἐθεωρεῖτο ἐχθρὸς καὶ σοβαρὸς κίνδυνος.

Τὸ περιφημότερο παράδειγμα μεταξὺ τῶν Ευρωπαίων φιλελλήνων εἶναι
ὁ λόρδος George Byron. Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἀγγλοὺς ποιητὲς
τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρομαντισμοῦ. Ἀποφάσισε νὰ μεταβεῖ ὡς ἐθελοντὴς στὴν
Ἑλλάδα γιὰ νὰ πολεμήσει ἐναντίον τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐκεῖ
πέθανε τὸ 1824 καὶ οἱ Ἕλληνες τὸν ἀντικρῦζουν μὲ σεβασμὸ ὡς ἐθνικὸ ἥρωα.

Άλλά, όπως γνωρίζουμε, υπήρχαν πολλοί φιλέλληνες μεταξύ των λογίων, των συγγραφέων και των ποιητών στην Ευρώπη. Ένας άλλος, πολύ γνωστός, είναι ο γερμανός φιλόσοφος και ποιητής Friedrich Schiller, ο οποίος, στα ποιήματά του, αντιπαρέθετε στον όμορφο κόσμο της αρχαίας Ελλάδας, πραγματικά εξιδανικευμένο, τον κόσμο της εποχής του, τον οποίο θεωρούσε ένα κόσμο χωρίς χαρά και δημιουργικότητα. Στο ποίημά του *Οι Θεοί της Ελλάδας* ή *Εξύμνηση της αρχαίας Ελλάδας* συντάσσεται με τη στάση της σύγχρονης κοινωνίας.

Ο αγώνας των Ελλήνων στηριζόταν από όλες σχεδόν τις χώρες και τους λαούς στην Ευρώπη. Οι Ιταλοί ζούσαν βαθιά το αίσθημα αυτό του φιλελληνισμού. Στην πραγματικότητα και οι δυο λαοί, Ιταλοί και Έλληνες, καταπίεζονταν από ξένη κυριαρχία. Είχαν τις ίδιες ελπίδες και τους ίδιους στόχους. Οι φιλελεύθερες ιδέες και οι αρχές της Γαλλικής Έπανάστασης άγκαλιάστηκαν ένθερμα και από τους δυο λαούς. Πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπ' όψιν και η κοινή ιστορική παράδοση, η οποία είχε διαμορφώσει τη συνείδηση των δυο λαών, καθώς συμεριζόνταν τον έλληνορωμαϊκό πολιτισμό.

Υπήρχαν ακόμα πολλές Ελληνικές κοινότητες στην Ιταλία. Σημαντικές ήταν εκείνες της Βενετίας, της Πίζας, του Λιβόρνο, της Πάδουας και της Ανκόνας. Οι Ελληνικές αυτές κοινότητες προωθούσαν την ανάπτυξη του φιλελληνισμού στην Ιταλία. Κατά τη διάρκεια του αγώνα για Ανεξαρτησία οι Έλληνες πατριώτες μπορούσαν να κινούνται ελεύθερα σε πολλές ιταλικές πόλεις.

Οι Ιταλοί πρόσφεραν επίσης οικονομική στήριξη στην Ελληνική Έπανάσταση. Παράλληλα πολλοί έθελοντές άφησαν την Ιταλία για να μεταβούν να πολεμήσουν στην Ελλάδα.

Τώρα όμως, επιστρέφοντας στον Santorre di Santarosa – ο οποίος ήταν από τους πιο διάσημους Ιταλούς φιλέλληνες – μπορούμε να δούμε τον ρόλο του στην Ιταλική Παλιγγενεσία, έπειτα από μια σύντομη εισαγωγή στην κατάσταση που υπήρχε στην Ιταλία των χρόνων εκείνων.

Η διάπλαση εθνικής ταυτότητας ήταν – για όλους τους λαούς της Ευρώπης – μια μακρά και σύνθετη διαδικασία, συντιθέμενη από σύμβολα και αναφορές στο παρελθόν όπως και τη γλωσσική και πολιτιστική ομοιογένεια.

Όσον αφορά στην Ιταλία ή πρώτη διαμόρφωση πατριωτισμού και εθνικής συνείδησης με τη σύγχρονη έννοια εμφανίστηκε στην *Ιακωβινική περίοδο* (από το 1796 ως το 1799), κατά τη διάρκεια της οποίας Γαλλικά στρατεύματα διέδωσαν στην ιταλική χερσόνησο τις ιδέες της Γαλλικής Έπανάστασης, με τη βοήθεια των Ιταλών Ιακωβίνων.

Όμως, εκείνη την περίοδο, μεταξύ ΙΗ' και ΙΘ' αιώνα, δέν θεωρούσαν όλοι οι πρωταγωνιστές του νεοφανούς φιλελεύθερου κινήματος ότι πρωταρχικός στόχος ήταν η απελευθέρωση της Ιταλικής χερσονήσου από την ξένη

κυριαρχία. Τὸ πρῶτιστο πρόβλημα, γιὰ πολλοὺς ἀπ' αὐτοῦς, σὲ ὄλα τὰ Ἰταλικὰ κράτη, ἦταν ἀπλῶς μιὰ βελτίωση στὴν ὑπάρχουσα διακυβέρνηση μὲ μερικὲς ἴσως φιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις. Ὅχι μιὰ ριζοσπαστικὴ καὶ ἐπαναστατικὴ ἀλλαγὴ.

Τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα καὶ ἡ ἰδέα γιὰ μιὰ καὶ ἀδιαίρετη Ἰταλία – πάνω στὶς γραμμὲς τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας – ἦταν ἀκόμα, στὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνα, τὸ ἰδεώδες μιᾶς μικρῆς ὁμάδας ἐπίλεκτων ἀτόμων.

Ἡ Ἰταλικὴ Παλιγγενεσία ἦταν μιὰ σύνθετη ἱστορικὴ περίοδος, ἓνα κίνημα μὲ διαφορετικὲς θεωρήσεις γιὰ τὸ τί θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ Ἰταλία. Ὑπῆρχαν δημοκρατικοί, μοναρχικοί, Καθολικοὶ ποὺ ἤλπιζαν νὰ ἐμπλέξουν καὶ τὸν Πάπα στὸν ἐθνικὸ ἀγῶνα – παραδείγματος χάριν ὁ Vincenzo Gioberti καὶ ὁ Νεο-Γκουελφισμὸς. Ὑπῆρχαν ἀκόμα φιλο-Γάλλοι, πατριῶτες, στρατιῶτες, ἀριστοκράτες μαζὶ μὲ κοινοὺς ἀνθρώπους, πλούσιοι καὶ φτωχοί. Ἡ Παλιγγενεσία, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν πρῶτων δεκαετιῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνα, ἐνέπλεξε ἓνα συνεχῶς ἀυξανόμενο ἀριθμὸ Ἰταλῶν καὶ ἦταν μιὰ πολὺπλοκὴ διαδικασία.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΘ' αἰῶνα ἡ Ἰταλία ἦταν διαιρεμένη σὲ ἐφτὰ διαφορετικὰ κράτη. Κάποια ἀπ' αὐτά, ἰδιαιτέρως ἡ σημαντικὴ περιοχὴ ἡ ἀποκαλούμενη Lombardo-Veneto, στὰ βορειοανατολικά τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου, βρισκόταν κάτω ἀπὸ αὐστριακὴ κυριαρχία. Κάποια ἄλλα ἦταν ἐπισήμως ἀνεξάρτητα, ὅπως τὸ Βασίλειο τῆς Σαρδηνίας μὲ πρωτεύουσα τὸ Torino, στὸ Piemonte, καὶ τὸ Παπικὸ Κράτος μὲ πρωτεύουσα τὴ Ρώμη. Τὸ νότιο τμήμα τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου βρισκόταν κάτω ἀπὸ Ἰσπανικὴ ἐπιρροή, μὲ τὸ βασίλειο τῶν Βουρβόνων, τὸ ἀποκαλούμενο Βασίλειο τῶν Δύο Σικελιῶν. Ὅπως εἶναι γνωστό, τὸ Κράτος τὸ ὁποῖο ἔπαιξε τὸν πιὸ σημαντικὸ ρόλο στὴν ἔνωση τῆς Ἰταλίας ἦταν τὸ Βασίλειο τῆς Σαρδηνίας.

Ὁ Santorre di Santarosa γεννήθηκε ἐκεῖ, στὸ Piemonte, τὸ 1793, ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια. Σύντομα ἔγινε ἓνας ριζοσπάστης πατριώτης, ὁ ὁποῖος διέθεσε τὴ ζωὴ του γιὰ τὴν ὑπόθεση τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας. Πολὺ νέος ἔλαβε μέρος στὴν ἐπανάσταση τῶν Ἰακωβίνων στὸ Savigliano, τόπο τῆς γέννησής του. Σύντομα ἔγινε καλὸς στὴ στρατιωτικὴ στρατηγικὴ. Δὲν ἦταν μόνον ἓνας σκεπτόμενος, ἓνας διανοούμενος, ἀλλὰ καὶ ἓνας ἄνθρωπος δράσης. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ ὁ Santarosa ἦταν ὅπως ὁ Mazzini, τοῦ ὁποῖου τὸ σύνθημα ἦταν *σχέψη καὶ δράση*.

Στὸν Santarosa διακρίνομε ἓνα συνδυασμὸ μεταξὺ κλασικῆς μόρφωσης καὶ ρομαντικοῦ πνεύματος, στὸ ὁποῖο ἐμπεριείχето καὶ μιὰ βαθειὰ θρησκευτικὴ στάση. Ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς ἦταν πολὺ συνηθισμένος στὴν Ἰταλικὴ κουλτούρα τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνα. Παράλληλα πρὸς αὐτὸ ὁ Santarosa ἦταν ἔτοιμος νὰ θυσιάσει τὸν ἑαυτό του γιὰ νὰ ὑπερασπίσει τὰ ἰδανικά του. Τὸ θάρρος αὐτὸ ἦταν χαρακτηριστικὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ρομαντισμοῦ.

Σύμφωνα με αὐτὴ τὴ νοοτροπία, ἔπαιρνε συχνὰ ἀποφάσεις ἀκολουθώντας τὰ συναισθήματα καὶ τὸ ἔνστικτό του παρὰ τὴ λογικὴ του. Στὸ Piemonte-Πεδεμόντιον, στὶς ἀρχὲς τοῦ 10' αἰῶνα, ὁ Santarosa εἶχε κάμει μερικές στρατιωτικὲς ἀλλαγές. Δὲν ἦταν λαϊκὸς ἡγέτης ἀλλὰ ἕνας ἀριστοκράτης καλὰ γνωστὸς στὸ στρατιωτικὸ καὶ πολιτικὸ περιβάλλον. Ἔγινε ὁ ἡγέτης τῆς ομάδας τῶν καλούμενων *Costituzionalisti*-Συνταγματιστῶν, ποὺ ὀνομάστηκαν ἔτσι γιατί ζητοῦσαν καταρτισμὸ Συντάγματος.

Ἀλλὰ ὅταν ὁ Santarosa ἔκαμνε τὰ πρῶτα του βήματα στὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα, τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα βρίσκονταν σε ραγδαίες ἀλλαγές. Τὸ Συνέδριο τῆς Βιέννης, τὸ 1815, βασιζόταν στὴν ἰδέα τῆς παλινὸρθωσης τοῦ παλιοῦ καθεστώτος στὸ ὄνομα τῆς τάξης καὶ τῆς παράδοσης, ἀντίθετα πρὸς τὴν ἰδέα τῆς ἐπανάστασης. Ἐπιπρόσθετα, οἱ Εὐρωπαῖοι ἡγέτες θεωροῦσαν πρωταρχικῆς σημασίας νὰ οἰκοδομήσουν μιὰ ἐποχὴ ἡσυχίας, στὴν ὁποία νὰ ἀποφύγουν περαιτέρω πολιτικὲς ἀναταραχές.

Στὰ πλαίσια αὐτά, γιὰ τοὺς ἡγέτες τῆς Εὐρώπης ἦταν ἀναγκαῖο νὰ διατηρήσουν τὴ διαίρεση τῆς Ἰταλίας. Στὰ χρόνια αὐτὰ δὲν ὑπῆρχαν παραχωρημένα Συντάγματα. Τὸ μοντέλο τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας ἐπανῆλθε στὴν Εὐρώπη ὡς τὸ ἐπικρατήσαν σύστημα. Ἡ ἰταλικὴ χερσόνησος βρισκόταν στὸ μεγαλύτερο μέρος της κάτω ἀπὸ ξένη ἐπιρροή, εἰδικὰ τῆς Αὐστρίας.

Ἡ πορεία πρὸς τὴν ἵδρυση ἰταλικοῦ κράτους ἦταν ἀκόμα μακριά. Βέβαια πολλοὶ συγγραφεῖς τῆς περιόδου αὐτῆς, ὅπως ὁ Alessandro Manzoni, ὁ Giacomo Leopardi καὶ ὁ Massimo D' Azeglio, μετὰ τὸ μυθιστόρημά του *Ettore Fieramosca*, συνέβαλαν στὴ δημιουργία ἐθνικῆς συνείδησης.

Τὰ μυθιστορήματα τῆς ἐποχῆς περιεῖχαν συνήθως ἀναφορὲς στὸν Ἰταλικὸ λαὸ καὶ στὴν κοινὴ του ταυτότητα καὶ ἀποτελοῦσαν ἰσχυρὰ μέσα μετάδοσης πατριωτικῶν ἰδεῶν. Ἔτσι ἡ λογοτεχνία ἔπαιξε σημαντικὸ ρόλο στὴ δημιουργία ἐθνικῆς ταυτότητας.

Καὶ ὁ Santorre ἦταν μορφωμένος καὶ διανοούμενος. Στὰ δεκαεφτά του χρόνια ἄρχισε νὰ γράφει τὶς *Confessiones* - Ἐξομολογήσεις του, στὶς ὁποῖες σημείωνε τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς του. Συνῆθιζε νὰ διαβάξει τὰ κείμενα πολλῶν πατριωτῶν συγγραφέων, Ἰταλῶν καὶ Εὐρωπαίων. Ἰδιαιτέρα διάβαζε τοὺς μεγάλους κλασσικοὺς, ὅπως ὁ Dante καὶ ὁ Petrarca, ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἰταλικὴ λογοτεχνία, καὶ τὸν Ὅμηρο καὶ τὸν Πλάτωνα ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία.

Τὸ 1816 ἄρχισε νὰ γράφει τὸ πολὺ σημαντικὸ βιβλίο τοῦ *Delle speranze degli Italiani* - Ἐλπίδες τῶν Ἰταλῶν. Εἶναι πραγματικὰ ἰσχυρὸ, σ' αὐτό του τὸ βιβλίο, τὸ πάθος του γιὰ τὴν Ἰταλία καὶ τὴν ἐλευθερία. Στὶς πρῶτες σελίδες ὁ Santarosa περιγράφει τὴν ὑπεροχὴ τοῦ Μεσογειακοῦ πολιτισμοῦ, ἀναφερόμενος στοὺς Ἰταλοὺς καὶ στοὺς Ἕλληνας. Ἐγραφε: Ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα χρόνια ὡς σήμερα οἱ Ἰταλοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες ἔδωσαν στὸν κόσμον τὰ καλύτερα

υποδείγματα ἀρετῆς. Οἰκοδόμησαν τὸν Εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων. Σήμερα καὶ οἱ δύο καταπιέζονται. Πρέπει νὰ θυσιάσωμε τίς ζωές μας γιὰ νὰ δώσωμε πίσω τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

Ἡ ἰδέα μιᾶς ἀνωτερότητας στὸν Μεσογειακὸ πολιτισμὸ, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Εὐρώπης, παραλήφθηκε τότε καὶ ἀπὸ τὴν Vincenzo Gioberti στὸ περίφημο βιβλίον του *Il primato civile e morale degli italiani* - τὸ πολιτικὸ καὶ ἠθικὸ πρωτεῖο τῶν ἰταλῶν. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι ὁ Santarosa θεωροῦσε ὅτι ἡ ἀνωτερότητα βασιζόταν στὴ δόξα τῆς Ἰταλικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐνῶ ὁ Gioberti πίστευε ὅτι ἡ ἀνωτερότητα βασιζόταν στὴ Χριστιανικὴ θρησκεία. Ἐπίσης, τὸ 1844, ὁ Cesare Balbo ἔγραψε ἕνα βιβλίον, *Οἱ ἐλπίδες τῆς Ἰταλίας*, στὸ ὁποῖο περιέλαβε πολλὰς ἰδέας τοῦ Santarosa.

Ὁ Santorre di Santarosa πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ στὸ κίνημα τοῦ φιλελευθερισμοῦ. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνα - ΙΘ' - στὸ Piemonte καὶ κυρίως στὸ Torino ὑπῆρχαν ὁμάδες μὲ φιλελεύθερες ἰδέες. Θεωροῦσαν ὅτι ἦταν δυνατόν νὰ ὀργανώσουν μιὰ στρατιωτικὴ φύσεως ἐκστρατεία ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ βασιλιά τῆς Σαρδηνίας Vittorio Emanuele Α' τῆς Σαβοΐας, μὲ στόχον τὴν ἀπελευθέρωση τῶν ἰταλικῶν ἐδαφῶν ἀπὸ τὴν ξένη κυριαρχία.

Ἄλλως, ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν βασιλιά νὰ παραχωρήσει ἕνα Σύνταγμα, ὥστε νὰ δοθοῦν περισσότερα πολιτικὰ δικαιώματα στὸν λαὸ τοῦ βασιλείου. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἀποδείκνυε τὴν ἐπιθυμίαν τους ὁ Vittorio Emanuele Α' νὰ ἀναλάβει τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἰταλικοῦ φιλελεύθερου κινήματος. Οἱ φιλελεύθεροι ἐπεδίωκαν μιὰ συμφωνία μὲ τὴν μοναρχίαν.

Ἡ ἰδέα αὐτὴ ἦταν ὅπωςδήποτε καταδικασμένη νὰ ἀποτύχει, γιὰ τὸ βασιλιάς ἤθελε νὰ ἐπιβάλλει ἕνα ἀπολυταρχικὸ καθεστῶς καὶ ἀρνήθηκε νὰ παραχωρήσει Σύνταγμα.

Τὸ 1820 οἱ ἐξεγέρσεις ποὺ ξέσπασαν στὴν Ἰσπανία, στὴν Πορτογαλία καὶ στὴ Νότια Ἰταλία ἐνίσχυσαν τὸν Ἰταλικὸ πατριωτισμὸ, ἰδιαίτερα στὸ Piemonte καὶ στὴ Λομβαρδία. Ὁ Santorre di Santarosa, ὁ ὁποῖος εἶχε ἕνα σημαντικό ρόλον λόγω τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν του διασυνδέσεων, ἦταν ἀνάμεσα στοὺς ὑποκινητὰς τῆς ἐξέγερσης τοῦ 1821 στὸ Torino. Πίστευε ὅτι ὁ νεαρὸς διάδοχος τοῦ θρόνου, ὁ πρίγκιπας Carlo Alberto, θὰ μπορούσε νὰ ἦταν σύμμαχος στὸν ἐθνικὸ ἀγῶνα γιὰ ἀνεξαρτησίαν. Ὁ Carlo Alberto ἦταν 22 χρονῶν. Ὁ Santorre εἶχε ἐλπίδες γιὰ ἕνα θετικὸ ρόλον τῆς μοναρχίας. Ἀντίθετα, πολλοὶ πατριῶτες, ὅπως ὁ Mazzini, ἦταν δημοκρατικοὶ καὶ ἤθελαν τὸ τέλος τῆς μοναρχίας καὶ τὴν ἀρχὴν μιᾶς πολιτείας βασισιμένης σὲ δημοκρατικοὺς κανόνες.

Ἡ ἐλπίδα τοῦ Santarosa ὅτι ὁ Carlo Alberto θὰ μπορούσε νὰ βοηθήσει τὸ φιλελεύθερον κίνημα ὀφειλόταν κυρίως σὲ ἕνα γεγονός ποὺ συνέβη στίς 11 Ἰανουαρίου (1821): τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ πρίγκιπας Carlo Alberto εἶχε ἐπισκεφθεῖ στὸ νοσοκομεῖον μιὰ ὁμάδα 27 σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Tori-

πο, πού είχαν τραυμασθῆ ἀπὸ τὸν Βασιλικὸ Στρατὸ κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς δημόσιας διαμαρτυρίας ἐναντίον τῆς ἀπολυταρχικῆς κυβέρνησης. Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ πρίγκιπα στὸ νοσοκομεῖο φαινόταν νὰ εἶναι ἓνα σημάδι τῆς διαφωνίας του μὲ τὸν βασιλιὰ Vittorio Emanuele, ὁ ὁποῖος ἀπάντησε στὶς διαμαρτυρίες μὲ μιὰ σκληρῆ καταστολὴ τους.

Ἔτσι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φιλελευθέρων, πού προσδοκοῦσαν βοήθεια ἀπὸ τὴ δυναστεία τῆς Σαβοΐας, μὴ ἐλπίζοντας στὸν βασιλιὰ Vittorio Emanuele Α', ἀπευθύνθηκαν στὸν Carlo Alberto. Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1821 ὁ Santarosa συνάντησε ἀρκετὲς φορὲς τὸν νεαρό πρίγκιπα Carlo Alberto γιὰ νὰ συζητήσουν πῶς νὰ ὀργανώσουν τὶς ἐπαναστατικὲς ἐκδηλώσεις καὶ νὰ ἀποφασίσουν πότε νὰ τὶς ἀρχίσουν. Στὶς 6 Μαρτίου 1821 ὁ Santarosa καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ συναντήθηκαν μὲ τὸν Carlo Alberto γιὰ νὰ ὀργανώσουν τὴν ὑπόθεση στὶς λεπτομέρειές της. Στὶς 10 Μαρτίου ὁ ξεσηκωμὸς ἄρχισε. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ χρησιμοποιήθηκε, γιὰ πρώτη φορά, ἡ τρίχρωμη σημαία, ἡ ἴδια, πού, μετὰ τὴν ἔνωση τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου, θὰ γινόταν ἡ σημαία τῆς Ἰταλίας.

Ὁ βασιλιὰς Vittorio Emanuele Α' ἀρνήθηκε νὰ παραχωρήσει Σύνταγμα καὶ ἀποφάσισε νὰ παραιτηθεῖ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ του Carlo Felice. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Carlo Felice δὲν βρισκόταν τότε στὸ Piemonte, τὴ βασιλεία ἀνέλαβε προσωρινὰ ὁ πρίγκιπας Carlo Alberto. Αὐτὸς παραχώρησε Σύνταγμα καὶ διόρισε τὸν Santarosa ὑπουργὸ Πολέμου. Φαινόταν ὅτι οἱ ἐλπίδες τῶν *Costituzionalisti-Συνταγματιστῶν* θὰ ἐπαληθεύονταν.

Ὅταν ὅμως ὁ Carlo Felice ἐπέστρεψε καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐξουσία, ἀπέσυρε τὸ Σύνταγμα καὶ ἐπέβαλε στὸν Carlo Alberto νὰ διακόψει τὶς σχέσεις του μὲ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα. Ὁ Carlo Alberto ἀποφάσισε νὰ ὑπακούσει στὸν Carlo Felice. Ἦξερε πῶς ἂν ἀντετίθετο στὸν βασιλιὰ θὰ ἔχανε τὸ δικαίωμα διαδοχῆς στὸν θρόνο.

Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα ἔμεινε χωρὶς ὑποστήριξη. Ὁ Santarosa τέθηκε ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κυβέρνησης τοῦ Torino, ἀλλὰ ὁ Carlo Felice ἀποφάσισε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν στρατὸ ἐναντίον του. Σὲ μιὰ ἀπελπισμένη προσπάθεια ὁ Santarosa ἐπιχείρησε νὰ καλέσει τὸν λαὸ σὲ πόλεμο ἐναντίον τῆς Αὐστρίας, χαρακτηρίζοντας τὸν Carlo Felice ὄμηρο τῶν Αὐστριακῶν.

Οἱ δυνάμεις ὅμως ἦταν πολὺ ἄνισες. Διεξήχθησαν μερικὲς μάχες, ὅλες μὲ νίκη τοῦ Αὐστριακοῦ στρατοῦ. Ἡ κυβέρνηση τοῦ Santarosa ἔπεσε σὲ λιγότερο ἀπὸ δυὸ μῆνες.

Ὁ Santorre, ὁ ὁποῖος διακινδύνευσε σοβαρὰ τὴ ζωὴ του, ὑποχρεώθηκε σὲ ἐξορία στὴν Ἑλβετία καὶ στὴ Γαλλία. Κάνοντας σκέψεις πάνω στὴν ἦττα αὐτὴ ἔγραψε: *Ἡ χειραφέτηση τῆς Ἰταλίας θὰ εἶναι ἓνα γεγονός τοῦ 10' αἰῶνα. Οἱ παθητικοὶ Ἰταλοὶ πρίγκιπες μποροῦν τώρα νὰ ὑπηρετοῦν τὶς ἐπιθυμίες τῆς Αὐστρίας, ἀλλὰ τὸ πάθος τῶν Ἰταλῶν γιὰ ἀνεξαρτησία ἐνισχύε-*

ται. Η δύναμη τῆς Αὐστρίας μπορεῖ νὰ καθυστερήσει τὴ στιγμή αὐτή, θὰ κάμει ὅμως τὴν ἔκρηξη ἰσχυρότερη. Οἱ Ἴταλοὶ θὰ κατακτήσουν καὶ τὴν ἔθνική τους ἀνεξαρτησία καὶ τὴν ἐλευθερία.

Παρὰ τὴν ἤττα, ὁ Santorre παρέμεινε αισιόδοξος γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἰταλίας. Ἐζῆσε στὴ Γενεύη καὶ ἀργότερα στὸ Παρίσι. Στὴ Γαλλία φυλακίστηκε λόγῳ τῶν πολιτικῶν τοῦ ἰδεῶν. Ὑπῆρχε ὁ κίνδυνος ἔκδοσής του στὸ Piemonte, ὅπου θὰ καταδικαζόταν σὲ θάνατο. Εὐτυχῶς ἀπολυθῆκε τελικὰ ἀπὸ τὴ φυλακή.

Στὴ διάρκεια τῆς δύσκολης αὐτῆς περιόδου ὁ Santarosa εἶχε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ ὑπόθεση. Τὴν πρώτη Ἰανουαρίου 1822 ἡ Ἑλλάδα δημοσίευσε τὴ Διακήρυξη τῆς Ἀνεξαρτησίας τῆς. Ἡ ἀπάντηση τῶν Τούρκων ἦταν τρομακτικὴ. Τὸ πιὸ πρόδηλο καὶ δραματικὸ ἐπεισόδιο τῆς τουρκικῆς ἀντίδρασης ἦταν ἡ σφαγὴ ὄλων σχεδὸν τῶν κατοίκων τῆς Χίου. Τὸ δραματικὸ αὐτὸ ἐπεισόδιο συγκίνησε βαθιὰ τοὺς Εὐρωπαίους, οἱ ὁποῖοι, ὀλοένα καὶ περισσότεροι, ταυτίζονταν μὲ τὴν Ἑλληνικὴ ὑπόθεση.

Στὸ μεταξὺ ὁ Santarosa βρισκόταν πρόσφυγας στὴν Ἀγγλία. Ἀπὸ ἐκεῖ παρακολουθοῦσε τὰ γεγονότα στὴν Ἑλλάδα. Ἐνιωθε πολὺ κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀγωνίζονταν ἐκεῖ γιὰ τὴν ἐλευθερία. Ἐγραφε γι' αὐτό: Ἔχω πέσει σὲ μεγάλο ἔρωτα γιὰ τὴν Ἑλλάδα· εἶναι ἡ γῆ τοῦ Σωκράτη. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι γενναῖος καὶ φιλικός. Αἰῶνες δουλείας δὲν μπόρεσαν νὰ καταστρέψουν τὸν ὠραῖο χαρακτήρα του. Τὸν θεωρῶ ἕνα ἀδελφὸ λαό. Σὲ κάθε ἐποχῇ ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἑλλάδα εἶχαν συνδεδεμένες τὶς τύχες τους. Ἀφοῦ δὲν μπορῶ νὰ κάμω κάτι γιὰ τὴν πατρίδα μου, βρίσκω πὼς εἶναι καθήκον μου νὰ διεθέσω τὰ τελευταῖα χρόνια μου στὴν Ἑλλάδα.

Μὲ βάση τὶς σκέψεις αὐτὲς ὁ Santarosa ἀποφάσισε νὰ ἀφήσει τὴν Ἀγγλία γιὰ νὰ πάει στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπιθυμία του ἦταν νὰ πολεμήσει γιὰ τὴν ἐλευθερία καταπιεσμένων ἀνθρώπων. Ἀκόμα φανταζόταν τὴ ζωὴ του στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἀνεξαρτησία, μὲ τὴ μεταφορὰ ἐκεῖ καὶ τῆς οἰκογένειάς του.

Ἐφθασε στὸ Ναύπλιο τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1824. Γιὰ ἀρκετοὺς μῆνες περιμένε νὰ τοῦ ἀνατεθεῖ κάποια στρατιωτικὴ ὑπευθυνότητα. Ὑπῆρχε ὅμως γι' αὐτὸν τὸ veto τοῦ Μέττερνιχ, ὁ ὁποῖος μισοῦσε τὸν Santarosa, ἐπειδὴ εἶχε ἠγῆθαι τῆς ἐπαναστατικῆς κυβέρνησης στὸ Piemonte, τὸ 1821. Καὶ ὁ Carlo Felice ἀντετίθετο νὰ τοῦ ἀνατεθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνες στρατιωτικὸς ρόλος. Ἐτοί ἡ ἑλληνικὴ στρατιωτικὴ ἡγεσία δίσταζε νὰ τοῦ ἀναθέσει κάποιο καθήκον.

Ὁ Santorre περιμένε καὶ περιμένε. Τελικὰ ἀποφάσισε νὰ καταταγεῖ ὡς ἑθελοντής, ὡς ἕνας ἀπλὸς μαχητής, μὲ τὸ ἄγνωστο ὄνομα Annibale Derossi. Δὲν εἶχε ἐπίσημη θέση καὶ πολέμησε μὲ τὸ στράτευμα τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Μαυροκορδάτου ὡς ἀπλὸς στρατιώτης.

Ἐνας φίλος τοῦ Santarosa, ὁ ὁποῖος λεγόταν Giacinto di Collegno, ἦταν διοικητῆς τοῦ Φρουρίου τοῦ Ναυαρίνου στὴν Ἑλλάδα. Στὸ Ἡμερολόγιό του

γράφει γι' αυτόν: Καμμιά ἐργασία εἴτε πολιτική εἴτε στρατιωτική δὲν βρισκόταν γι' αὐτόν. Τοῦ λέχθηκε ὅτι τὸ ὄνομά του, ποὺ ἦταν πολὺ γνωστό, θὰ προκαλοῦσε ἀμηχανία στὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη. Ἔπρεπε νὰ ἀλλάξει τὸ ὄνομά του. Ὁ Santorre di Santarosa ἄφησε τὸ Ναύπλιο φορώντας τὴ στολή καὶ κρατώντας τὸ ὄπλο τοῦ ἀπλοῦ Ἑλληνα στρατιώτη, μὲ τὸ ὄνομα Derossi.

Τοὺς ἐπόμενους μῆνες ὁ Santarosa βρέθηκε στὴν Τριπολιτσά, ἔπειτα στὸ Ναύπλιο καὶ στὸ Λεοντάρι, τελικὰ στὸ νησί τῆς Σφακτηρίας, πάντοτε μὲ τὸ ὄνομα Annibale Derossi. Τὸ νησί σύντομα βρέθηκε πολιορκημένο ἀπὸ Τουρκικὰ πλοῖα. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν μπορούσε νὰ τὸ ὑπερασπίσει.

Στις 7 Μαΐου 1825 οἱ Τοῦρκοι κατέλαβαν τὸ νησί τῆς Σφακτηρίας ἔπειτα ἀπὸ μιὰν αἱματηρὴ μάχη. Ὁ στρατιώτης Annibale Derossi σκοτώθηκε, ὅπως καὶ πολλοὶ Ἑλληνες, προσπαθώντας νὰ σώσει τὸ νησί. Τὸ σῶμα του τάφηκε σὲ ἓνα ἀνώνυμο τάφο μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους νεκρούς.

Ὁ θάνατος τοῦ Santorre di Santarosa ὑπῆρξε ἡρωϊκὸς καὶ μπορούσε νὰ ποῦμε ὅτι ἀποτελεῖ συνέπεια τοῦ τρόπου ζωῆς του νὰ ἀναζητεῖ ἐλευθερία καὶ δικαιοσύνη γιὰ τοὺς καταπιεσμένους λαούς. Διέθεσε τὴ ζωὴ του ἀκολουθώντας τὶς ρομαντικὲς καὶ φιλελεύθερες ιδέες του.

Σχετικὰ μὲ τὴν Ἰταλικὴ Παλιγγενεσία ὁ Santorre di Santarosa δὲν θεωρεῖται ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς σημαντικοὺς πρωταγωνιστὲς στὴν πορεία πρὸς τὴν ἐνοποίηση. Ὁ ρόλος του δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ ἐκεῖνον τοῦ Mazzini, τοῦ Cavour ἢ τοῦ Garibaldi. Ἔλαβε μέρος μόνο στὴν πρώτη περίοδο τοῦ ἐθνικοῦ ἀγώνα γιὰ ἀνεξαρτησία. Ἦταν ἤδη νεκρὸς ὅταν ἄρχισαν οἱ Πόλεμοι τῆς Ἰταλικῆς Ἀνεξαρτησίας.

Ὁ κυριότερος στοχαστὴς τῆς Ἰταλικῆς Παλιγγενεσίας πρὶν ἀπὸ τοὺς Πολέμους τῆς Ἀνεξαρτησίας ἦταν, ὡς γνωστόν, ὁ Giuseppe Mazzini ἀπὸ τὴ Γένοβα. Ἰδρυσε, τὸ 1831, τὸ κίνημα ποὺ ἀποκλήθηκε Νεανικὴ Ἰταλία, τὸ ὁποῖο ὑπῆρξε πραγματικὰ ἰσχυρὸ στὴ Βόρεια Ἰταλία, μὲ 60.000 περίπου μέλη. Ὁ Mazzini ἦταν δημοκρατικὸς, ἐνῶ, ἀντιθέτως, ὁ Santarosa πίστευε στὴ μοναρχία τῆς Σαβοΐας.

Καὶ οἱ δυὸ συνέβαλαν σημαντικὰ στὴν ιδέα τῆς Ἰταλίας, ἔστω καὶ ἂν στὴ διαδικασία τῆς Ἰταλικῆς ἐνοποίησης ἠγγήθησαν ἄλλοι ἄνδρες: πρῶτος ἀπ' ὅλους ὁ Cavour, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κυβέρνησης τοῦ Piemonte καί, ἐν σχέσει μὲ τὴ στρατιωτικὴ πλευρά, ὁ στρατηγὸς Giuseppe Garibaldi. Παρεμπιπτόντως, πολλὲς φορὲς ὁ Cavour χρησιμοποιοῦσε φράσεις τοῦ Santorre di Santarosa, θεωρώντας τον μεγάλο παράδειγμα Ἰταλοῦ πατριώτη καὶ ἥρωα.

Ὅσον ἀφορᾷ στὴν Ἑλληνικὴ ὑπόθεση, ἐπίσης ὁ Santarosa δὲν εἶχε σημαντικὴ ἐπιρροή στὴ στρατιωτικὴ καὶ στὴν πολιτικὴ διαδικασία ποὺ ὀδήγησε στὴν ἀνεξαρτησία. Παρὰ ταῦτα συνέβαλε, περισσότερο μὲ τὴ σκέψη του παρὰ μὲ τὴν προσωπικὴ του θυσία. Τὰ κείμενά του, πρὶν ἀπ' ὅλα οἱ *Confes-*

sioni-Ἐξομολογήσεις μαρτυροῦν τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα καὶ γιὰ τὴν ἐλευθερία σὲ μιὰ ἐποχὴ δεσποτισμοῦ.

Ἀκόμα καὶ χωρὶς πρωταγωνιστικὸ ρόλο, ὁ Santorre di Santarosa συνέβαλε στὴν Ἰταλικὴ Παλιγγενεσία καί, στὴ συνέχεια, στὸν Ἄγωνα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας. Ἡ ζωὴ του μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἓνα δείγμα Εὐρωπαϊοῦ ἀνδρα τῆς ἐποχῆς του, ἕτοιμου νὰ θυσιάσει τὴ ζωὴ του γιὰ ἐθνικὴ αὐτοδιάθεση καὶ ἐλευθερία.

VALERIO DE CESARIS

Καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Perugia

(μετ. ἀπὸ τὰ ἀγγλικά Γ. Χατζηκωστῆς)

Η ΑΣΤΑΤΗ ΚΥΡΙΑ

Αμέριμνη ξεπρόβαλε
 ἡ ἀστατὴ κυρία
 φορὰ κοκεταρία
 Με βιασύνη τὸ'βαλε
 νὰ δει τοὺς μαχαλάδες
 σκορπώντας κουτουράδες
 με ὕφος λογικό.

Τα χεῖλη τῆς πασάλειψε
 σαν κόκκινο ρουμπίνι
 εφόρησε λουστρίνι
 παπούτσι μπλε καλό.
 Μοδάτο κότσο τὰ'στριψε
 τα κατσαρά μαλλιά τῆς
 σφικτό στην τραχηλιά τῆς
 μαντήλι παραδαλό.

Διαβαίνει ἀδιάφορα
 στενά καὶ λεωφόρους
 μαζί με βαθμοφόρους
 καὶ ἀνθρώπους ταπεινοὺς.
 Ἄν ἀδικεῖ κατάφωρα
 θυμάται καὶ ἀνταμείβει
 συχνά ενδιατρίβει
 σε τόπους σκοτεινοὺς.

Ακάλεστη ξεπρόβαλε
 ἡ ἀστατὴ κυρία
 ζωσμένη διορία
 πραγματικά μικρή.
 Προσχήματα ἀπόβαλε...
 Θα πρέπει καὶ θὰ δώσει
 θὰ σώσει, θὰ σκοτώσει.
 Τὴν κράζουνε Ζωή.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΟΡΝΑΡΙΤΗΣ

Ο ΠΟΛΩΝΙΚΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΦΩΤΙΣΗ

Με τον όρο «ελληνιστική» θα πρέπει να γνωρίζει ο αναγνώστης ότι εννοούμε καθετί το οποίο αποπνέει ελληνικότητα, έστω και αν είναι αδόκιμος ο όρος. Με δε τον όρο «διαφώτιση» διαπραγματευόμαστε αυτή καθ' εαυτή την έννοιά του.

Με την κίνηση των Διαφωτιστών και Εγκυκλοπαιδιστών της Ευρώπης και την Γαλλική Επανάσταση, το αρχαίο ελληνικό πνεύμα, βγαίνει ξανά στην επιφάνεια και αποτελεί για την εποχή εκείνη, φάρο ο οποίος με τις ακτίνες του μεταλαμπαδεύει ό,τι το ελληνικό-φιλοσοφία, ιδέες, απόψεις, αγώνες, ηθική και τρόπους του σκέπτεσθαι και του ενεργείν-, στις νεότερες γενιές των Ευρωπαίων, -κατ' επέκτασιν δε, και των Αμερικανών-, οι οποίες γαλουχούνται πλέον με τα ιδεώδη του πολιτισμού αυτού, ο οποίος είχε σκόπιμα αποξεχαστεί και τότε πλέον αναγνωρίζεται σαν αναγκαίος για να θεσμοθετηθεί η πραγματική Αναγέννηση των Εθνών, η οποία οφείλει να βασιζέται επάνω σε αυτά τα πρότυπα, να τα επεξεργάζεται και να τα εκτελεί.

Η Ευρώπη, οργανώνεται κάτω από νέες συνθήκες τις οποίες υπαγορεύουν οι σύγχρονες ανάγκες και ο Ζαν-Ζακ Ρουσσώ έπαγγέλλεται ότι: «Δεν υπάρχουν παρά Ευρωπαίοι, οι οποίοι αρέσκονται στα ίδια πράγματα, έχουν τα ίδια πάθη, τον ίδιο τρόπο ζωής». Από όλα τα μέρη της Ευρώπης, νέοι, παιδιά πλουσίων αριστοκρατικών ή όχι οικογενειών, μεταναστεύουν σε χώρες όπου ανθεί ο πολιτισμός, προκειμένου να μάθουν άλλες γλώσσες, να διδαχθούν τέχνες και γράμματα, πολιτισμό, έτσι που να αποτελούν πλέον ένα νέο κορμό για το ξεκίνημα μιας νέας Ευρώπης, οποία θα στηρίζεται επάνω στον πολιτισμό, καθώς πολλοί από όσους εντριβούν στο Παρίσι, την Ρώμη, την Βενετία, την Γένουα, ή την Φλωρεντία, ή θα παραμείνουν, ή θα επιστρέψουν με τα νέα διδάγματα στις χώρες τους, ή θα διασκορπισθούν σε άλλα ευρωπαϊκά σημεία, μεταφέροντας, εκτελώντας και διαδίδοντας τις αποκτημένες γνώσεις τους. Αναλυτικότερα, η Ρωσία και οι κεντρικές ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και του Βορρά, θα δημιουργήσουν τις δικές τους πολιτιστικές υποδομές και θα αναζητήσουν νέες πηγές έμπνευσης.

Όμως, δεν είναι μόνον οι νέοι οι οποίοι θα επιφέρουν την αλλαγή με βάση τον πολιτισμό, είναι και τα παιδιά για τα οποία λαμβάνεται τώρα μια διαφορετική μέριμνα και από χαμίνια στους δρόμους των Παρισίων και του Λονδίνου, μπορούν να έχουν τα δικά τους βιβλία, μέσα από τα οποία θα αντλούν γνώσεις, όπως ο «Εμίλ», ο μαθητής του Ζαν-Ζακ Ρουσσώ, ή θα ψυχαγωγούνται μέσα από ιστορίες που οικοδομούν την γνώση και την ηθική, καθώς «Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ», του Τζόνναθαν Σούιφτ, ο «Ροβινσών Κρούσος» του Ντάνιελ Ντεφόε, και άλλα. Έτσι, τα παιδιά θα γίνουν νέοι, και οι νέοι θα μετέλθουν ωριμότερες ηλικίες και μέσα από τις γνώσεις τους,

θα δημιουργήσουν νέες υπερβατικές καταστάσεις για την εξέλιξη.

Έτσι δημιουργείται το κίνημα των Διαφωτιστών και Εγκυκλοπαιδιστών, ενώ παράλληλα προωθούνται οι Επιστήμες κι έρχεται σε αντιπαράθεση ο πανεπιστημιακός πολίτης με την Εκκλησία, η οποία φοβάται ότι θα χάσει, μέσα από την ελευθερία του πολίτη, την επικυριαρχία της. Δίπλα της, συμπορεύονται οι εναπομείναντες φεουδάρχες, όμως οι λαϊκές και πνευματικές επαναστάσεις, κερδίζουν έδαφος.

Οι μονάρχες της Ευρώπης αντιλαμβάνονται πως κι αυτοί απειλούνται από τους Λόκς, τους Ρουσσώ και τους Βολταίρους, και λίγοι είναι αυτοί οι οποίοι γίνονται μαικήνες, όπως η Αικατερίνη η Β' της Ρωσίας, ο Ιωσήφ ο Β' της Αυστρίας και ο Φρειδερίκος ο Β' της Πρωσίας.

Στα 1789, επικυρώνεται η «Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» και η Γαλλική Επανάσταση δίνει το έναυσμα στις υποδουλωμένες χώρες της Ευρώπης, να σηκώσουν το κεφάλι τους ψηλά και να ατενίσουν προς τον ουρανό της ελευθερίας. Δύο από τις χώρες αυτές είναι η Ελλάδα και η Πολωνία. Η πρώτη, είναι σκλαβωμένη από τους Τούρκους, η δεύτερη διαμελισμένη με μόνο το Δουκάτο της Πολωνίας να δίνει το στίγμα της εναπομείναςς ύπαρξής της.

Τον 19ο αιώνα, η Ευρώπη είναι ακόμη αγροτική. Πρώτη η Αγγλία αρχίζει να βιομηχανοποιείται. Είναι ο αιώνας κατά τον οποίον οι «υποταγμένοι», ζητούν να αποτινάξουν κάθε ζυγό και τον λόγο έχει πρώτα η Ελλάδα. Λίγο πριν (1815), έχει ξεσηκωθεί το Βέλγιο, το οποίο αποκτά την ανεξαρτησία του στα 1831 και λίγο αργότερα (1831), το Παρίσι ανατρέπει τον Βασιλέα του. Είναι η εποχή κατά την οποία η Πολωνία νιώθει την ανάγκη να μαζέψει τα κομμάτια της, να επαναστατήσει και να επανέλθει στα φυσικά της όρια.

Οι Πολωνοί, ιστορικός λαός, σλαβικών φύλων, ο οποίος διατήρησε τις ρίζες του αλλά παράλλαξε την γραφή του με λατινικά στοιχεία, φαίνεται ότι εγκαταστάθηκε ανάμεσα στους ποταμούς Βιστούλα και Όντερ τον 1ο μ.Χ. αιώνα. Εμφανίζεται σαν αυτόνομο κράτος κατά τον 10ο αιώνα και αποτελεί εκτεταμένο και αξιόλογο Βασίλειο. Το κράτος αυτό, καταλύεται από τους γείτονές του, Αυστρία, Πρωσία και Ρωσία, τρεις φορές. Στα 1772, 1793 και 1795. Κατά τους χρόνους του Ναπολέοντος, ορίζεται σαν Μέγα Δουκάτο της Βαρσοβίας, με ημι-ανεξαρτησία και με ηγεμόνα τον Βασιλιά της Σαξονίας, κατά την περίοδο 1807-1813 και το 1815 με απόφαση του Συνεδρίου της Βιέννης, ξαναμοιράζεται στους γείτονές του, ενώ η Ρωσία καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του.

Οι αλλεπάλληλες κατακτήσεις και μοιρασιές, δεν θα κατορθώσουν ωστόσο να διασπάσουν το εθνικό φρόνημα και κοινός πόθος, ο οποίος ωριμάζει ολο και περισσότερο, είναι η αποτίναξη κάθε ζυγού και η πλήρης αυτονομία.

Οι Πολωνοί, φαίνεται ότι πάντα είχαν μία έφεση στην καλλιέργεια του

Πνεύματος. Το Πανεπιστήμιο της Βαρσοβίας, ήταν από αιώνες ονομαστό και η παιδεία, κρατούσε εξέχουσα θέση στη συνείδησή τους.

Με την Ελλάδα, είχαν πάντα μια σχέση γνωριμίας, αφού πολλοί Πολωνοί είχαν ταξιδέψει στο Βυζάντιο και κάποιοι από αυτούς είχαν μείνει και διαπρέψει εκεί, έλαβαν μέρος σε Σταυροφορίες, αλλά και διδάχθηκαν την βυζαντινή εικονογραφία, η οποία μέχρι πρόσφατα στόλιζε τις εκκλησίες τους. Από την άλλη οι Ρώσοι της εποχής είχαν εναγκαλιστεί έλληνες μετοίκους, οι οποίοι ακόμη και μέσα στην Αυλή διαβιούσαν και επηρέαζαν για το ελληνικό ζήτημα, και είναι γνωστός ο φιλελληνισμός της Αικατερίνης της Β', ο οποίος είχε ιδιαίτερα ενδυναμωθεί από τις προτροπές του Βολταίρου και την αλληλογραφία της με τον Αδαμάντιο Κοραή¹.

Άλλωστε, η Πολωνο-λιθουανική Κοινοπολιτεία, κυριαρχείται από τον λατινικό πολιτισμό και τη ρωμαϊκή συμπεριφορά, ενώ διαχωρίζεται στην *Slavia Romana* και στην *Slavia Byzantina*, η οποία όμως κατά τον 19ο αιώνα έχει σχεδόν εξαλειφθεί σαν ιστορική μνήμη και μόνο κάποιες ανταύγειες υφίστανται, κυρίως δε, σε μνημεία. Οι Πολωνοί, έχουν υιοθετήσει τα ρωμαϊκά πρότυπα, τα οποία όμως λίγο ως πολύ στηρίζονται στα ελληνικά αρχέτυπα, έτσι ώστε κάθε κίνηση η οποία έχει σαν βάση της τον ρωμαϊκό τρόπο σκέψης, απλώνεται και διαδίδεται φυσιολογικά. Το ίδιο και η κίνηση του ρομαντισμού, η οποία καταλαμβάνει την Ευρώπη. Ο ρομαντισμός εκπροσωπείται από προσωπικότητες των Γραμμάτων και των Τεχνών και παραπαίει ανάμεσα στο κλασικό και το σύγχρονο, αναδεικνύοντας προβλήματα της εποχής, καθώς παράλληλα ρέπει νοσταλγικά προς τον κλασικισμό.

Στα προβλήματα της εποχής, όμως, εντάσσονται και οι πολιτικές ιδεολογίες, οι τάσεις απελευθέρωσης και ανεξαρτητοποίησης των λαών. Μετά την Γαλλική Επανάσταση, επωάζεται η Ελληνική και οι ευρωπαίοι ανακαλύπτουν την σύγχρονη Ελλάδα κάτω από τον οθωμανικό ζυγό και επιχειρούν ταξίδια σ' αυτήν, ενώ κάθε πνευματικός περιηγητής ενοράται να γράφει ένα μικρό «κάτι» για την χώρα-απόγονο της κλασικής, και συμπαρασύρει ζωγράφους ή σκιτσογράφους, οι οποίοι εκτελούν θαυμαστές γκραβούρες της Ακρόπολης και άλλων αρχαιοτήτων, αλλά και των συγχρόνων πόλεων, των κατοίκων τους, και της υπαίθρου, η οποία είναι εκπάγλου καλλονής.

Ανάμεσα στους ευρωπαίους περιηγητές, εξέχουσα θέση κρατούν και οι Πολωνοί, οι οποίοι επισκέπτονται κυρίως την Κωνσταντινούπολη, κατέχουσα τον καιρό αυτό μια ιδιαίζουσα θέση στα πολιτιστικά τεκταινόμενα και όσοι επιστρέφουν-γιατί όπως προαναφέραμε, κάποιοι παραμένουν ασχολούμενοι με το εμπόριο ή άλλα επαγγέλματα-, μεταδίδουν στον τόπο τις σύγχρονες φιλολογικές και καλλιτεχνικές τάσεις. Ανάμεσα στους εξέχοντες επισκέπτες της πρώην Βασιλεύουσας, θα πρέπει να αναφέρουμε και τους Alexander Sapieha, Jan Potocki και άλλους, οι οποίοι μεταλαμπαδεύουν στην Πολωνία όσα βιώνουν και αντιλαμβάνονται στην «νύμφη του Βοσπόρου». Κι εδώ είναι

που αντιλαμβάνονται την κινητικότητα για μια απελευθερωτική διέξοδο και συνειδητοποιούν ότι και οι Πολωνοί οφείλουν να πράξουν το ίδιο για να αποτινάξουν τον δικό τους ζυγό. Ο άξονας Πολωνία-Ελλάδα-Ρωσία, καθορίζει τις νέες θέσεις και πνευματική δημιουργία, όπως ο Mickiewicz επιδεικνύουν έναν ηρωισμό, εκπηγάζοντα από τα ελληνικά ιδεώδη, τόσο στη ζωή, όσο και το έργο τους. Ο ίδιος, και άλλοι, όπως οι Krasinski, Slowacki και Norwid, δίνουν ιδιαίτερη σημασία στο ιστορικό πλαίσιο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και υιοθετούν τα όσα κατά την ακμή της διαδραματιζόνταν, μεταφέροντάς τα στις ιστοριο-σοφικές ενοράσεις τους.²

Υπάρχει λοιπόν ένα σημαντικό υπόβαθρο, τόσο από την λατινογενή κουλτούρα, η οποία βασιζέται στον ελληνισμό, όσο και μέσω των επιδράσεων της βυζαντινής, αλλά και μετέπειτα περιόδου, ώστε να βασιστεί ο φιλελληνισμός³, ο οποίος απλώνεται σιγά-σιγά σε ολόκληρη την Ευρώπη και φυσικά, μπαίνει από μία δεύτερη πόρτα και στην Πολωνία, η οποία ήδη έχει πνευματικούς δεσμούς με την Ελλάδα.

Ο Διαφωτισμός υποβαθμίζει τον βυζαντινό πολιτισμό, και αυτό διαφαίνεται καθαρά στον Βολταίρο, τον Μοντεσκιέ, τον Έντουαρντ Γκίμπον και άλλους. Οι Πολωνοί, ωστόσο, μέσα από τις γεφυρωματικές σχέσεις τους τις οποίες προσφέρει η ρωσική συνταύτιση, δεν ακολουθούν την ίδια πορεία κι αντίθετα, εκτιμούν την βυζαντινή ιστορία, έτσι ώστε να δουν το φως σπουδαία έργα τα οποία αναφέρονται σε αυτήν όπως αίφνης «Η Βασίλισσα Θεοφανώ, ή στο Σκοτάδι του Χρυσού Παλατιού», του Tadeusz Micinski.⁴

Οι Ρώσοι, αφομοιώνουν το πλείστον των στοιχείων από την Βυζαντινή ιστορία και πορεία και αξιοποιούν σύμφωνα με τις δικές τους ανάγκες και απόψεις τόσο τις πολιτικές ιδέες των Βυζαντινών, όσο και τον πολιτισμό τους, εκμεταλλευόμενοι την πρωτοπορία τους ή τις ήδη διαμορφωμένες Σχολές τους στα Γράμματα και τις Τέχνες, καθώς επίσης και το θρησκευτικό πεδίο, πολύ δε περισσότερο εφ' όσον έλκουν από αυτούς τον θρησκευτικό προσηλυτισμό τους. Η Μόσχα, οικοδομημένη επάνω σε βυζαντινά πρότυπα, πείθει τους απογόνους των τσάρων ότι τα πρότυπα αυτά είναι τα ιδεώδη, διαμορφωμένα φυσικά και σύμφωνα με τις τρέχουσες και εθνικο-πολιτικές συνθήκες τις οποίες εξυπηρετεί και την εξυπηρετούν.

Όμως, η Πολωνία, δεν δέχεται μόνο τις επιρροές των Ρώσων όσον αφορά στο θρησκευτικό δόγμα. Ήδη, από το δεύτερο ήμισυ του 16ου αιώνα, δέχεται τον δικό της προσηλυτισμό στην ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία από τον Gregory Camblak⁵, Μητροπολίτη του Κιέβου, ο οποίος ιδιαίτερα συμβάλλει στην καθιέρωση της ορθόδοξης θρησκείας⁶ στους Πολωνο-Λιθουανούς, και αργότερα στην εισαγωγή της λατρείας των Αγίων στην Πολωνική Δημοκρατία.

Τα επόμενα χρονικά διαστήματα, και με την βοήθεια του Βασιλιά Wladyslaw Jagiello, οι ορθόδοξες εικόνες θα παραμείνουν στις ρωμαιοκαθολικές

εκκλησίες. Άλλωστε, οι εικόνες είναι λατρευτικά αντικείμενα, σύμφωνα δε με τις πολωνικές παραδόσεις αποτελούν άγια φυλαχτά κι έτσι κάθε εικόνα είχε την δικιά της ιστορία, όπως αίφνης η εικόνα της Παναγιάς της Jasna Gora, η οποία εθεωρείτο ότι είχε δημιουργηθεί και μετέπειτα εμφανισθεί στους πιστούς κάτω από περίεργες συνθήκες, εγγίζοντας τις μεταφυσικές εκδοχές, βγαλμένη από νερά και επιζώντας κάποιας πυρκαγιάς και άλλα. Χαρακτηριστικά μάλιστα, πολλές εικόνες, ορθοδόξου καταγωγής μεταφέρθηκαν στην Πολωνία από την Μόσχα κατά την διάρκεια των πολωνο-ρωσικών πολέμων στο πρώτο ήμισυ του 17ου αιώνα.⁷

Μέσα από αυτά τα προλεγόμενα, αντιλαμβάνεται ο καθένας ότι η εκτίμηση των Πολωνών στο ελληνικό πνεύμα και την Τέχνη ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητη και εύκολα στα χρόνια των Επαναστάσεων ήταν δυνατόν να τους φέρει πλέον κοντά τους, καθώς αναφύεται το θέμα της Ελληνικής Επανάστασης.

Στην προσέγγιση άλλωστε των Ελλήνων, συντείνει και η δημιουργία σχολείων, μέσα στα οποία διδάσκεται ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός και στα οποία εκπαιδεύτηκαν οι Πολωνοί Ρομαντικοί, οι οποίοι με την γραφίδα τους θα επιφέρουν τον πνευματικό φιλελληνισμό και θα προτρέψουν τους συμπατριώτες τους να συνταχθούν στις τάξεις του. Στην αυστριακή πλευρά, στα Γυμνάσια διδάσκονταν ήδη τα λατινικά και τα αρχαία ελληνικά, όπως και στο πρωσικό Γυμνάσιο W. Von Humoldt όπου εισήχθησαν το 1774, και εκεί διδάχτηκαν και οι ρομαντικοί πολωνοί ποιητές W. Pol, M. Romanowski, A. Bielowski, K. Ujejski.⁸

Στο Δουκάτο της Βαρσοβίας, και αργότερα το Βασίλειο της Πολωνίας, τα ελληνικά απετέλεσαν κύριο μέλημα της εκπαίδευσης των νεαρών Πολωνών.⁹ Ο Z. Kranski συγκαταλέγεται σε αυτούς οι οποίοι διδάχτηκαν τα ελληνικά στο Βαρσοβιακό Λύκειο (Liceum Warszawskie), υποχρεωτικό πλέον μάθημα, δίπλα στα λατινικά.¹⁰

Με μία κατ' αυτόν τον τρόπο διαμορφωμένη ατμόσφαιρα, όπου οι δεσμοί με τον αρχαιοελληνικό και βυζαντινό πολιτισμό μετρούν σε βάθος και ανανεώνονται με τις ελληνικές σπουδές, αναθερμαίνονται δε με την μεγάλη τάση του φιλελληνισμού στην Ευρώπη, οι Πολωνοί διανοούμενοι, μεταφράζουν ή παραφράζουν έλληνες κλασικούς και παράλληλα δημιουργούν δικά τους έργα επάνω σε αρχαϊκά πρότυπα ή νέων εμπνεύσεων με βάση την φιλοσοφία και το ήθος των αρχαίων Ελλήνων, οι οποίοι διδάσκουν την αρετή και την ανδρεία, την έξαρση του φιλελεύθερου συναισθήματος¹¹, το οποίο είναι αναγκαίο σε αυτούς τους καιρούς για να ξεσηκωθούν οι Έλληνες και από αυτούς να παραδειγματιστούν οι Πολωνοί, αφού οι βίοι τους, κάτω από τις αλυσίδες του κατακτητή είναι παράλληλες στα σημεία.

Έργα με τίτλους όπως «Αγησίλαος» και «Λάμπρος» (του Slowacki) ή «Τυρταίος» και «Επιμενίδης» (του Norwid), και άλλα¹², εξάπτουν το φιλελληνικό συναίσθημα των Πολωνών.

Από την άλλη, περιοδικές εκδόσεις και κυρίως η «Εφημερίδα της Βαρσοβίας» («Gazeta Krakowska»), παροτρύνουν τους Πολωνούς να ταχθούν στις τάξεις του φιλελληνισμού, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην επαναστατικότητα τους, με απώτερο σκοπό να ξεσηκώσει και τους πολωνούς πατριώτες σε μία εξέγερση κατά του δικού τους δυνάστη. Ιδιαίτερη μάλιστα έμφαση δίνεται στο γεγονός του «ξεσηκωμένου» φιλελληνισμού σε όλη την Ευρώπη.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, λοιπόν, δεν είναι τυχαίο το ότι πατριώτες Πολωνοί, οι οποίοι είχαν πολεμήσει στο πλάι του Μεγάλου Ναπολέοντα και κατά την Νοεμβριανή Επανάσταση των Πολωνών, έρχονται στην Ελλάδα και κατατάσσονται στον άτακτο στρατό της προκειμένου να αγωνιστούν και μέσα από την απελευθέρωση των Ελλήνων να οραματιστούν την δική τους απελευθέρωση.

ΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΥΜΠΑΤΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Borje Kos, «Ο Βολταίρος και η Ελλάδα». Όσο δε για τον Αδαμάντιο Κοραή, ο οποίος ζούσε στο Παρίσι, αυτός, θα ενδιαφερθεί για το πολωνικό ζήτημα, όπως αναφέρει η σύγχρονη μας ελληνίστρια, διευθύντρια της έδρας νεοελληνικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο της Βαρσοβίας Malgorzata Borowska, και στην Αλληλογραφία του μεταξύ 1782 και 1793, θα βρεθούν κομμάτια ανταλλαγής απόψεων μεταξύ αυτού και του Δημητρίου Λώτου, πρωτοφάλη σε εκκλησία της Σμύρνης, επί του θέματος.
2. Γενικότερα, τα θέματα τα οποία βρίσκονται υπό διαπραγμάτευση στην πολωνική δημοκρατική σκέψη, είναι τα γεγονότα και τα προβλήματα των βυζαντινών και νεότερων χρόνων της Κωνσταντινούπολης, ορισμοί και διαφορές ανάμεσα στα μοντέλα πολιτισμού Ρώμης και Βυζαντίου, συγκρίσεις ανάμεσα στον ανατολικό και δυτικό χριστιανισμό με πρότυπα την Κωνσταντινούπολη και την Ρώμη, συγκρίσεις για επιρροές και επιδράσεις στην Βυζαντινή και Δυτική Τέχνη, πολιτικά θέματα, όπως η βυζαντινή ιστορία σε παράλληλες ευθείες με την σύγχρονη Ευρώπη, και τέλος ο αντίκτυπος του Βυζαντίου και της ιστορίας του στην Πολωνική Δημοκρατία.
3. O Jaroslaw Lawski, μιλάει για τον φιλελληνισμό, ο οποίος έρχεται να προστεθεί στον σλαβοφιλισμό και τον πανσλαβισμό.
4. Για τους Πολωνούς, το Βυζάντιο είναι η Δεύτερη Ρώμη, η οποία έδωσε στους Σλάβους την ευκαιρία να οικοδομήσουν την Τρίτη Ρώμη. Για τους άλλους ευρωπαίους, όπως αναφέρεται και από Przemyslan Marciniak, γίνεται θέμα διενέξεων, όπως μεταξύ των Charles Diehl και Karl Krumbacher και άλλων.
5. Κατά την διάρκεια της ζωής του, έγινε μάρτυρας της εθνικής μείωσης και ανεξαρτησίας της Εκκλησίας στην Σερβία, της πτώσης του Βουλγαρικού κράτους και την κατάργηση της Ορθοδόξου Εκκλησίας στην πατρίδα του (Βουλγαρία) (είχε γεννηθεί στο Τίρνοβο). Απεσταλμένος στην Μολδαβία πρωτοστάτησε στην υπεράσπιση του Πατριαρχείου και την ανεξαρτητοποίηση της Εκκλησίας στο νεοσύστατο κράτος, ενώ στην Σούκαβα την λατρεία του Αγίου Ιωάννου της Σούκαβα. Αγωνίστηκε κατά των Καθολικών, των ειδωλολατρών και των Εβραίων.
6. Η ανάπτυξη του θρησκευτικού αυτού δόγματος, θα συνεχιστεί και κατά τον 17ο αιώνα και θα καταπέσει κατά τον διαμελισμό στα τρία της Πολωνίας, το 1795.

7. Από τις αρχές της πολιτειακής έναρξης της Πολωνίας, συναντάμε στον χώρο δείγματα εισαγωγής εικόνων βυζαντινής και ρωσικής τεχνοτροπίας και μάλιστα και κατά τις περιόδους δυναστείας των Piast των ρώσων Rurzkowicz, από 11ο έως 13ο αιώνες. Η αναφορά μάλιστα στις παλαιοχριστιανικές εικόνες έχει γίνει στις ημέρες μας θέμα μελέτης των Kitzinger και G.B. Lander.
8. Στο Vilnius η εκπαίδευση απείχε του νέο-ουμανισμού, ο οποίος στήριζε πολλά επί της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας αλλά και το ήθος των αρχαίων Ελλήνων κι έτσι τα ελληνικά τα αντιμετώπιζαν αρχικά από κάποια απόσταση. Τα ελληνικά στο Vilnius εισήχθησαν στα 1810.
9. Στο Γυμνάσιο του Wolyn το μετέπειτα Krzemieniec, η κλασική παιδεία διεδραμάτισε κυρίαρχο ρόλο και δόθηκε έμφαση στα ελληνικά. Σ' αυτό το status quo σημαντική ήταν η προσπάθεια του Michal Jurkowski.
10. Στα σχολεία της Βαρσοβίας, κατά τα επόμενα χρόνια και κυρίως μετά την Νοεμβριανή Εξέγερση, παρατηρούμε και άλλη φουρνιά δημιουργών οι οποίοι έρχονται σε επαφή με τα ελληνικά, όπως τους C.K.Norwid, T. Lenartowicz, κ.ά.
11. Η Maria Kalinowska, σημειώνει τον συνδυασμό του οράματος των αρχαίων Ελλήνων με τον ξεσηκωμό των νεότερων οι οποίοι μάχονταν για την ελευθερία τους.
12. Σύμφωνα με την Monika Mikula, το πόνημα αυτό είναι εμπνευσμένο από τον ομώνυμο ήρωα του Διονυσίου Σολωμού, προφανώς τον ήρωα Λάμπρο Κατσώνη, ο οποίος όμως εδώ, και μετά την Επανάσταση γίνεται κουρσάρος. Και στα δύο ποιήματα είναι καταφανής η επίδραση των συναισθημάτων του Βύρωνα.

ΜΕΛΩΔΙΚΟ ΑΗΔΟΝΙ

*Μελωδικό ἀηδόνι τοῦ δεκαπενταύγουστου τραγουδιστή μου
τὰ ἐφηβικά μαλλιά μου, τῆ λατρεία τοῦ ἀνέμου
ποῦ κουλουριαζόταν μέσα τους· μικρὴ Ἀφροδίτη
στὶς βλεφαρίδες παίξει ὁ ἔρωτας μὲ τὶς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου
κι' εἶπε τ' ἀηδόνι.*

*Ὑπάρχει κι' ἓνα θαῦμα στὴν πορεία τοῦ χρόνου.
Κι' ἦσουν ἐσύ, Τριανταφυλλένη μου, μὲ τὸ πανέρι
γεμάτο φροῦτα καὶ γαρύφαλλα καὶ дуόσμο
κι' ἓνα ποτήρι κρύο νερὸ ἀπ' τὴν Κύπρο.*

ΕΛΥΤΗΣ, ΟΔΥΣΣΕΑΣ (1911-1996)

Αφιέρωματα: Αιολικά Γράμματα, τχ. 43/44, Ιαν./Απρ. 1978. – Αιολικά Γράμματα, τχ. 164, Μαρτ./Απρ. 1997. – Αντί 2, τχ. 146, 29/2/1980. – Αντί 2, τχ. 492, 24/4/1992. – Γράμματα και Τέχνες, τχ. 43/44, Νοεμβρ./Δεκ. 1985. – Διαβάζω, τχ. 362, Απρ. 1996. – Διαβάζω τχ. 372, Μαρτ. 1997. – Εντευκτήριο, τχ. 23/24, καλοκ./χειμ. 1993. – Θέματα Λογοτεχνίας, τχ. 1, Νοεμβρ. 1995/Φεβρ. 1996. – Η Λέξη, τχ. 106, Νοεμβρ./Δεκ. 1991. – Νέα Εστία, τχ. 1674/1675, 1-15/4/1997. – Χάρτης, τχ. 21/23, Νοεμβρ. 1986.

(Και) αθλητισμός: Ζεβελάκης, Γιώργος: Η Λέξη 156 (Μάρτ./Απρ. 2000) 192/193.–

(Και) Αιγαιο: Καραντώνης, Αντρέας, Προβολές 1, Αθήνα 1965, 42-51. (Αναδημ. σε: Καραντώνης, Α.: Για τον Οδυσσέα Ελύτη, Αθήνα 1992, 60-69). –

«Ακινδύνου, ελπιδοφόρου, ανεμποδίστου»: Rosenthal-Kamarinea, I.: Hellenika 1992, 18-20 (γερμ.).–

«Αναφορά στον Ανδρέα Εμπειρικό»: Αρανίτσης, Ευγ.: Χρονικό '79, 38. – Παπαδημητρακόπουλος, Ηλίας: Παρα-κείμενα. [Αθήνα] (1983), 112/113. (Αναδημ.) – Χατζηβασιλείου, Β.: Χάρτης 4 (1986/1987) 412/419.

«Ανοιχτά χαρτιά»: Βαλέτας, Γ.: Αιολικά Γράμματα 5 (1975) 330. – Ησαΐα, Ν.: Γράμματα και Τέχνες 43/44 (Νοεμβρ./Δεκ. 1985) 47/48. – Κουτριάνου, Ελένα: Ο Πολίτης [2], 62 (Μαρτ. 1999) 59-62. – Σταύρου, Θεοφ.: Books Abroad 49 (1975) 701-703 (αγγ.). (Μεταφρ. αναδημ. σε: Αιολικά Γράμματα 8 [1978] 91-93). Anghelidi-Spinedi, Nina: Bizantion – Nea Hellas 7/8 (1985) 365-368 (ισπ.) και 371-374 (αγγλ. μεταφρ.).–

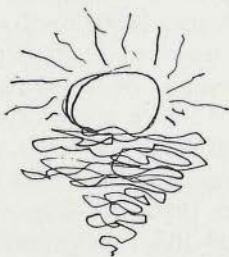
«(Το) άξιον εστί»: α., α.: Επιθεώρηση Τέχνης 7 (1958) 177/178. – Αναγνωστάκη, Ν.: Χρονικό '73, 52/53. (Αποσπ. αναδημ. σε: Εισαγωγή στην ποίηση του Ελύτη. Ηράκλειο 1999, 201/202). – Βαλέτας, Γ.: Αιολικά Γράμματα 8 (1978) 162-170. – Βελουδής, Γ. σε: Kindlers Literatur Lexikon. Erg. bd., Zürich 1974, 130-132 (γερμ.). (Αναθεωρ. αναδημ. σε: Kindlers Neues Literatur Lexikon 5 München 1989, 168/169). – Βρεττάκος, Ν.: Επιθεώρηση Τέχνης 13 (1961) 105-112. – Γουνελάς, Σωτήρης: Γράμματα και Τέχνες 43/44 (Νοεμβρ./Δεκ. 1985) 20-25. – Δημηρούλης, Δημήτρης: Χάρτης 4 (1986/1987) 314-334. (Αναδημ. σε: Δημηρούλης, Δ.: Το φάντασμα της θεωρίας. Αθήνα 1993, 179-201). – Θασίτης, Πάνος: Γύρος στην ποίηση. Θεσσαλονίκη 1966, 61-85. (Αναδημ. – Αναδημ. σε: Θασίτης, Π.: 7 δοκίμια για την ποίηση. Αθήνα 1979, 37-65. – Θασίτης, Π.: Τα δοκίμια. Θεσσαλονίκη 1990, 59-85.– Εισαγωγή στην ποίηση του Ελύτη. Ηράκλειο 1999, 147-170). – Θέμελης, Γ. σε: Εισαγωγή στην ποίηση του Ελύτη, Ηράκλειο 1999, 171-182. (Αναδημ.) – Θεοδωράκης, Μίχης: Επιθεώρηση Τέχνης 20 (1964) 340/341 – Θεοδωράκης, Μ.: Περί τέχνης. Αθήνα 1976, 114-124. – Θρούλος, Α.: Καινούρια Εποχή, άνοιξη 1960, 209/210. (Αναδημ. σε: Διαβάζω 362 [Απρ. 1996] 70.) – Καντάς, Κώστας: Αιολικά Γράμματα 27 (1997) 117/118. – Καραντώνης, Αντρέας: Για τον Οδυσσέα Ελύτη, Αθήνα 1992, 161-168. – Καραντώνης, Αντρέας: Για τον Οδυσσέα Ελύτη, Αθήνα 1992, 169-183. – Κεχαγιόγλου, Γ.: Ποίηση 5 (1995) 27-65. – Κοκόλης, Ξ.: Αντί 2, 146 (29/2/1980) 38-43. – Κοκόλης, Ξ. σε: Εισαγωγή στην ποίηση του Ελύτη, Ηράκλειο 1999, 267-278. (Αποσπ. αναδημ.) – Κακόλης, Ξ.: Εντευκτήριο

23/24 (1993) 30-44. – Κοκόλης, Ε.: Χάρτης 2 (1983/1984) 105-113. – Κούσουλας, Λουκάς: Γράμματα και Τέχνες 7/8 (Ιουλ./Αυγ. 1982) 17. (Αναδημ. σε: Κούσουλας, Λ.: Μετά τα φιλολογικά. Αθήνα 1983, 61-66). – Κωνστανδουλάκη-Χάντζου, Ιωάννα: Greek Letters 2 (1983) 303-315 (γαλλ.). – Λυχναρά, Λίνα: Η μεταλογική των πραγμάτων: Οδυσσέας Ελύτης. Αθήνα 1980, 43-98. (Αποσπ. αναδημ. σε: Εισαγωγή στην ποίηση του Ελύτη. Ηράκλειο 1999, 247-260). – Μακρίδης, Ανδρέας: Ακτή 11 (1999/2000) 41-44. – Μαρωνίτης, Δημήτρης: Εποχές 29 (Σεπτ. 1965) 13-19. (Αναδημ. σε: Μαρωνίτης, Δ.: Όροι του λυρισμού στον Οδυσσέα Ελύτη. Αθήνα 1984, 15-33. – Εισαγωγή στην ποίηση του Ελύτη. Ηράκλειο 1999, 183-200). – Μιχαλέτος, Γιάννης: Αιολικά Γράμματα 8 (1978) 118-124. – Ολυμπίου, Κίκα: Μικρές τομές σε μεγάλα θέματα. Λευκωσία 1994, 196-198 (Αναδημ.). – Περονάρης, Α.: Πνευματική Κύπρος 1 (1960/1961) 250-252. – Πολίτη, Τζίνα: Κριτικά σημειώματα. Αθήνα 1979, 63-69. (Αναδημ.) – Σαββίδης, Γιώργος: Πάνω νερά. Αθήνα 1973, 142-155. (Αναδημ. – Αναδημ. σε: Εισαγωγή στην ποίηση του Ελύτη. Ηράκλειο 1999, 135-146). – Σακελλαρίου, Χ.: Διαβάζω 329 (16/2/1994) 18-27. – Σφακιανάκης, Γ.: Καινούρια Εποχή, φθιν. 1960, 239-246. – Φιλιππίδης, Σ.: Θαλλώ 9 (1997) 89-110. – Andriotis-Baitinger, Katerina: Modern Greek Studies Yearbook 10/11 (1994/1995) 741-748 (αγγλ.). – Friar, Kimon: Άξιόν εστί το τίμημα. Εισαγωγή στην ποίηση του Οδυσσέα Ελύτη. Αθήνα 1990, 43-50. (Μεταφρ. αναδημ.). – Keeley, Edmund: Books Abroad 49 (1975) 695-700 (αγγλ.). Αναδημ. σε: Keeley, E.: Modern Greek Poetry. Princeton, N.J. 1983, 119-129. – Μεταφρ. αναδημ. σε: Γράμματα και Τέχνες 43/44 [Νοεμβρ./Δεκ. 1985] 26-30. – Άλλη μεταφρ. σε: Keeley, E.: Μύθος και φωνή στη σύγχρονη ελληνική ποίηση. Αθήνα 1987, 179-191.) – Noonan, J.: Classical and Modern Literature 3

Χαρακτηριστικά: Βαλέτας, Κ.: Πνευματική Κύπρος 7 (1966/1967) 212. (Αναδημ.) – Κόκκινος, Δ.: Ηπειρωτική Εστία 23 (1974) 721. – Σιατόπουλος, Δ.: Φιλολογική Πρωτοχρονιά 53 (1996) 521. –

(Και) Χάρης, Πέτρος: Χάρης, Π.: Νέα Εστία 99 (1976) 685.–

(Και) 1821/βιβλιογραφικά: Χρυσάνθης, Κ.: Πνευματική Κύπρος 12 (1971/1972) 74/75.

Dr WINFRIED VELLNER

ΤΟ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΠΝΕΥΜΑ

[Η Πνευματική Κύπρος θέλοντας να τιμήσει τον Κύπριο Ολυμπιονίκη Παύλο Κοντίδη (Ολυμπιάδα Λονδίνου, 2012) του αφιερώνει μερικούς στίχους του ιδρυτή του περιοδικού Κύπρου Χρυσάνθη από το βιβλίο του «Αθλητικός Λόγος»].

ΤΗΝ ΟΛΥΜΠΙΑ

Τὴν Ὀλυμπία θεϊκὸ σημάδι,
 σύνορο τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς
 Θερμὴ σταγόνα ἀπ' τὸ αἶμα τοῦ Θεοῦ,
 πρώτη μου συλλογὴ τὴν τάζω.

Εἶν' τούτη μιὰ βουνοκορφὴ τοῦ πνεύματος
 Τὴν προσκυνῶ μ' ἑληῶς κλωνάρι ἀπὸ τὴν Κύπρο
 κι' ἐναποθέτω στὸ βωμὸ της
 τὴν λευτεριὰ τῆς Κύπρου πόθο ἀσίγαστο.

Τοῦ ἀθλητισμοῦ τὰ στάδια ὀρθώνονται
 εὐγένειας κτίσματα ἱερά.
 Τὸ ἰδανικὸ τῆς ἄμιλλας σὲ τοῦτα κυριαρχεῖ.
 Ἐφηβοὶ ὑψῶστε τὸ κεφάλι στ' ἀγωνίσματα
 τὸ πνεῦμα τῆς εἰρήνης νὰ καρπίσει.
 Στὴν ἄμιλλα ἢ φιλία εὐδαιμονεῖ,
 νικᾷ τις σκέψεις τις φτηνές
 καὶ σ' ἐτοιμάζει γιὰ ἔντιμη χειρονομία
 σὲ μέλλον καταπόρφυρο
 κι' ἑλληνικό.

Ἐπικαλοῦμαι τὴν ἀρχόντισσα τῆς Κύπρου Παναγία
 τὴν παμβασίλισσα καὶ διαφυλάκτρα τῶν ἀγώνων
 τὴν πανμητέρα, νὰ εὐλογεῖ
 αὐτοὺς ποὺ ὑπηρετοῦν τὸ πνεῦμα τῶν ἀγώνων
 πάντα φιλάγρυπνοι καὶ πάντα καρποφόροι,
 τῆς εὐνομίας εὐρύτεροι φρουροί.

ΑΜΙΛΛΑ

Σεμνόπρεπη Ἄμιλλα, χαριτοδότρα τοῦ ἀθλητῆ
 τοῦ ἀθλητισμοῦ παντάνασσα γενναιόδωρη,
 πολύμορφα καὶ λαμπροτίμητα σὲ ὕμνοῦμε οἱ ποιητές,
 γιατί χωρίς ἐσένα θᾶταν τὸ ἄθλημα κακόδοξο
 μαύρη στιγμή στὸν ἑλληνα οὐρανὸ

τὸν φίλανδρο καὶ πεντακάθαρο.
 ἄμιλλα ὑμόθρονη τοῦ Ὀλύμπιου Δία ὧ̄ πολυσέβαστη
 καλόπνευστο ἀγέρα σοῦ κομίζει
 ἀπὸ τὴν Κύπρο τὸ ἐπουράνιο Χαίρε!

Εὐτυχισμένη ἡ χώρα
 μὲ ἀθλητικὰ ἰδεώδη,
 ὑγεία προβάλλει κάλλος
 φιλία κι' εἰρήνη καὶ ἦθος

Δόξα στὸ στίβο πρώτη
 τίμια ὀδηγεῖ τὰ νειάτα.
 Δάφνης στεφάνι σ' ὅποιον
 ἀσκεῖ σοφὰ τὸ σῶμα.

Δὲν εἶναι τέρμα ἡ νίκη
 εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ πάθους
 Δόξα τοῦ στίβου ἡ ἰδέα
 κι' ἄμιλλα σκοπὸς του.

(χορικό)

Τὸ φῶς τοῦ ἀθλητισμοῦ
 τὰ βήματα φωτίζει
 μετρᾶ μὲ τὸ κορμὶ
 κι' ὁ νοῦς ἀνθίζει.

Οἱ λεύτεροι καιροὶ
 πανήγυρη σὰν νᾶναι
 φουντώνουν τὴν ψυχὴ
 διπλὰ βοηθᾶνε.

Τῆς Κύπρου νέοι βλαστοὶ
 τὴν ἄθληση κοιτᾶτε
 μ' ὅποια ὥρα καὶ καιρὸ
 νὰ προχωρᾶτε.

Τὴν ἄθληση θαυμάζω εὐρύτερη
 στῆς ἀρετῆς τὸ σῶμα.
 Ἀντίγραφο τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ
 κοιτῶ τὸν ἀθλητῆ,
 πού 'ναι ἄγγελος τῆς λευτεριᾶς καὶ πρόμαχος
 τῆς πολιτείας πνευματικὴ κολόνα
 Γι' αὐτὸ σαλπίζω στὸ νησὶ τῆς Κύπρου
 χαιρετισμό.
 Χαίρετε, χαίρετε τῆς Κύπρου οἱ ἀθλητὲς
 χωρὶς ἐλευθερία ἑλληνικὴ
 ὁ στέφανος τῆς δόξας δὲν ἀξίζει.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΗ

Τὸ ἦθος μου πρόβαλα σὲ ξένη γῆ
 πιστὸς τῆς ἄμιλλας πολίτης.
 Ὁρθόδοξα τὴν ἀρετὴ ὑπηρετήσα μ' ἑλληνοπρέπεια
 καὶ σέβας στὸν Θεό.
 Μὴ ρίξετε τὴν πύλη ἢ τὰ τείχη νὰ διαβῶ.
 Στὴν πόλη μου τὸ χρέος καταθέτω
 μὲ τῆς καρδιᾶς τὸ πύρωμα
 καὶ τὸ βαρὺ χρυσὸ του λογισμοῦ.

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΤΑ ΦΕΤΕΙΝΑ ΚΡΑΤΙΚΑ ΒΡΑΒΕΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΒΡΑΒΕΥΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Έχουν ήδη ανακοινωθεί από μέρες και θα επιδοθούν την Τρίτη 28 Φεβρουαρίου 2012, στην Αίθουσα Καστελιώτισσα, τα Κρατικά Βραβεία Λογοτεχνίας για έργα του 2010. Παρόλες τις αδυναμίες, νιώθουμε δικαιωμένοι γιατί και με τις εισηγήσεις της Εταιρείας Λογοτεχνών Λεμεσού «Βασίλης Μιχαηλίδης», επί Υπουργίας Α. Δημητρίου, θεσπίστηκε και άλλαξε, επί το αμερόληπτο, η σύνθεση της κριτικής επιτροπής για την κρίση των εκάστοτε υπό βράβευση έργων. Με αυτό το σύστημα, έγινε κατορθωτό, το μέχρι σήμερα ακατόρθωτο και για ορισμένους αδιανόητο. Να δοθεί Α' Βραβείο Μυθιστορήματος στο βιβλίο «Δέκα χιλιάδες μέλισσες», του Άντη Ροδίτη, ένα γεγονός, που όπως έχουμε, η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΛΕΜΕΣΟΥ «Βασίλης Μιχαηλίδης», επισημάνει σε σχετική ανακοίνωσή μας, αποτελεί και από μόνο του, επιτέλους, θρίαμβο Δημοκρατικής και ελεύθερης σκέψης. Μια που κάποτε αποκλειόταν, από τα Κρατικά βραβεία, ένας Παντελής Μηχανικός και βραβεύονταν, μια και δυο και τρεις φορές, μετριότητες.

Πρώτο όμως βραβείο Δοκιμίου/Μελέτης πήρε, (υπάρχουν πολύ διχασμένες και αντιμαχόμενες απόψεις) η Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας (ΙΝΚΛ) με συγγραφείς τον Γ. Κεχαγιόγλου, καθηγητή στο Α.Π.Θ., και τον Λ. Παπαλεοντίου, τέως επίκουρο καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Μια όντως κοπιώδης και πολυσέλιδη εργασία. Εδώ όμως δεν θα ασχοληθούμε για όσα καλά γράφει για την προ Αγγλοκρατίας περίοδο ο καθηγητής Κεχαγιόγλου αλλά θα ασχοληθούμε για τις θέσεις που υποστηρίζει, και το μέτρο αξιολόγησης και κριτικής που κρατεί στο χέρι και μετρά τους δημιουργούς-Λογοτέχνες ο Λ.Π. της περιόδου που καταπιάνεται. Από 1878 (από Αγγλοκρατία) μέχρι και τις μέρες μας. Και πιο ειδικά για τη στάση που τηρεί (ή που από κοινού τηρούν; Θα θέλαμε μια απάντηση) στο ζήτημα της ευρύτερης χρήσης και συστηματικής καλλιέργειας της Κυπριακής διαλέκτου, ως «επίσημης» γλώσσας, ομιλίας και γραφής, που εισηγείται. Απόψεις που περιέχονται στο πολυσέλιδο βιβλίο τους και έχουν ξεσηκώσει πλήθος από δικαιολογημένες ενστάσεις, γραφή άρθρων και διαμαρτυρίες.

Ειδικά στις σελίδες 764-765, για να μεταφέρουμε εδώ αυτούσιες τις απόψεις του, ανάμεσα στα άλλα ο Λ.Π. γράφει πως «... μια πλήρης προσχώρηση σε μια γλώσσα [εννοεί εδώ την ελληνική] που δεν ταυτίζεται πολύ με το μητρικό ιδίωμα [εδώ εννοεί την κυπριακή μας διάλεκτο] θα μετατρέψει στο διηνεκές κάποιους λιγότερο προικισμένους ή υπομονετικούς λογοτέχνες της Κύπρου σε συγγραφείς «χαμένους

από χέρι» σε σύγκριση με τους περισσότερους ελλαδίτες π.χ. συντεχνίτες τους [...] το ζητούμενο είναι, ίσως, να διπλασιαστεί μια πειστική ιδιωματιακή γλώσσα, είτε με τη μορφή μιας «λογοτεχνικής κυπριακής κοινής» είτε με τη μορφή μιας «φυσικής κυπριακής κοινής».

Αυτή η εισήγηση, από μόνη της, χωρίς να είμαστε ενάντιοι στο τοπικό μας γλωσσικό ιδίωμα, που εμάς μας αρέσει, και να το γράφουμε και να το ακούμε και να το μιλούμε, αυτή ειδικά η συνειδητά εσκεμμένη προσπάθεια, κατά πολλούς, δεν αποσκοπεί και δεν έχει κανένα άλλο στόχο παρά στη συνειδητή προσπάθεια ορισμένων (νεοκύπριων) που υπάρχει να παραχαράξουν και στο θέμα της γλώσσας, την ιστορικά υπάρχουσα αλήθεια, την ακραιφνή και ελληνική μας καταγωγή. Και το χειρότερο, στην πολυδάπανη έκδοσή της INKΛ, από τον Λ.Π., (να διαφωνεί ή να συμφωνεί και να συμπορεύεται μαζί του και ο σεβαστός μας ελλαδίτης καθηγητής Γ. Κεχαγιόγλου;) είναι καταφανής η προσπάθεια, πως ο Λ.Π., δεν γράφει την INKΛ με αυστηρά αισθητικά και επιστημονικά κριτήρια αλλά είναι αιχμάλωτος των καθαρά ξεπερασμένων κομματικών «προοδευτικών» και πολιτικών του ιδεοληψιών και Προκρούστης, έρχεται, από τη μια, να προβάλλει και να αφιερώνει αρκετές σελίδες και επαινετικά κριτικά σχόλια για τους αρεστούς και συνοδοιπόρους του λογοτέχνης, ήσσονες, σε αρκετές περιπτώσεις, ποιητές ή πεζογράφους. Και από την άλλη αποπειράται να κρίνει και να επικρίνει ή να αναφερθεί ακροθιγώς, (με την αναφορά μόνο του ονόματος ή και την αναφορά τίτλων μερικών έργων τους) ή και να παραλείπει εντελώς άλλους μη αρεστούς του και μη ομοιδατές, αξιολογώτατους λογοτέχνης ή λογοτέχνιδες.

Έτσι, με τον απαράδεχτο αυτόν και εντελώς μη επιστημονικό τρόπο, γίνεται απόπειρα απαξίωσης και απόκρυψης του έργου αρκετών λογοτεχνών, παρά τις υπάρχουσες για το έργο τους σοβαρές αξιολογήσεις. Και κρίνονται ειρωνικά και απαξιώνονται αρκετοί μας αξιόλογοι λογοτέχνης και γίνεται σαφής και συγκεκριμένη, συνειδητή προσπάθεια, για να φέρουμε ένα παράδειγμα, να μειωθεί ο «αδιάλλακτος ελληνολάτρης» Κώστας Μόντης και όσοι άλλοι λογοτέχνης της Κύπρου, ζώντες τε και τεθνεώτες, που είχαμε και έχουμε ακόμη, αστείρευτη πηγή έμπνευσής μας τον τετράχρονο απελευθερωτικό αγώνα του λαού μας του 1955-59 ή έχουμε άλλες παρόμοιες γραφές και εμπνεύσεις. Και ο Λ.Π. παρορά και παραγράφει το μέγιστο γεγονός. Πως ο Κυπριακός λαός, στη συντριπτική πλειοψηφία του, στα χρόνια εκείνα του αγώνα, συμπεριλαμβανομένων και όλων των ανθρώπων της «προοδευτικής» αριστεράς, πως υπήρξαμε όλοι ΕΟΚΑ.

Και το κυριότερο και το πιο βασικό, ο Λ.Π. «δείχνει να μην έχει καταλάβει ότι η ιδεολογική και ηθική στάση του συγγραφέα, όποια κι αν τυγχάνει να είναι, δεν καθορίζει ούτε τη νεοτερικότητα ούτε την αξία του έργου του» όπως καλώς σημειώνει, σε μία άκρως σοβαρή και ενδελεχή του κριτική παρέμβαση για το όλο θέμα, δημοσιευμένη στο περιοδικό «Πλανόδιον», (Τόμος ΙΒ', αρ. 51, ανάτυπο, σελίδες 30) ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Κύπρου Παντελής Βουτουρής. Το κάθε λογοτεχνικό έργο, κρίνεται πάντοτε, αυστηρά, με τη λογική της λογοτεχνικής και μόνο αξίας. Αξίας η οποία, αν όντως υπάρχει, θα το δικαιώσει και θα το καταξιώσει μέσα στο καμίνι του χρόνου ή εάν δεν υπάρχει, θα το καταποντίσει.

Είναι, λοιπόν, παράλληλα και συνακόλουθα συνειδητή η προσπάθεια, να δημιουργηθεί και να επιβληθεί, μια δήθεν αυθύπαρκτη Κυπριακή γλώσσα και Λογοτεχνία, σαφώς αποκομμένη από το σώμα της μιας Πανελλήνιας Λογοτεχνίας. Μιας Λο-

γοτεχνίας, που όπως σημείωσε εύστοχα ένας άλλος καθηγητής, ο Γεώργιος Ξενής, θα τη μαθαίνουν και θα τη διαβάζουν, δυστυχία, μόνο οι πεντακόσιες ή εξακόσιες χιλιάδες των Ελληνοκύπριων ή και Τουρκοκύπριων (που σε μια επερχόμενη λύση Διζωνικής Δικαιονομικής Ομοσπονδίας, θα διδάσκονται και θα μιλούν στην Κυπριακή διάλεκτο) και που θα είναι εντελώς ξένη και εντελώς αποκομμένη, και εν πολλοίς ακατανόητη από τα υπόλοιπα εκατομμύρια των όπου γης ευρισκομένων Ελλήνων.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

Πρόεδρος της Εταιρείας Λογοτεχνών Λεμεσού
«Βασίλης Μιχαηλίδης»

ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΑΠΟΔΗΜΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Η «Πνευματική Κύπρος» φιλοξενεί μια ξεχωριστή γυναικεία Μορφή του Απόδημου Ελληνισμού που διαπρέπει στη δεύτερη πατρίδα της, τη μακρινή Αυστραλία: τη Σοφία Ράλλη-Καθαρείου. Λίγα σύντομα πληροφορικά:

Η Σοφία Ράλλη-Καθαρείου γεννήθηκε στην Πάτρα όπου τέλειωσε το Λύκειο. Με υποτροφίες μετέβη σε Πανεπιστήμια των ΗΠΑ όπου έλαβε πτυχίο Πολιτικών Επιστημών και Ξένων Γλωσσών, ΒΑ (Hons). Παρακολούθησε σε μεταπτυχιακό επίπεδο μαθήματα Φιλοσοφίας και Αγγλικής Φιλολογίας, όταν μετανάστευσε και εγκαταστάθηκε στην Αυστραλία το 1968, οπότε άρχισε την καριέρα της αρχικά σαν καθηγήτρια στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση και μετέπειτα σαν δημοσιογράφος.

Στην Αυστραλία έγινε γνωστή για την προσφορά της στην ανάπτυξη της Πολυεθνικής Ραδιοφωνίας.

Επιτυχής επίσης υπήρξε η θητεία της στην κρατική Ραδιοφωνία/Τηλεόραση SBS, στον τομέα Ίσων Ευκαιριών και Διαπολιτισμικών Σχέσεων για όλη την Αυστραλία. Ως προς τα Ομογενειακά, η Καθαρείου διετέλεσε επί σειρά ετών Πρόεδρος του Δικτύου Γυναικών Ωκεανίας, ιδρύτρια και Πρόεδρος της Οργάνωσης Ελληνίδων και Ελληνοκυπρίων Γυναικών Αυστραλίας, ενώ παράλληλα ασχολήθηκε με την συγγραφή θεατρικών έργων, μερικά εκ των οποίων παρουσιάστηκαν στην Αυστραλία, Ελλάδα και Αμερική (ΗΠΑ και Καναδά). Το θεατρικό της έργο ΣΑΡΚΑ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΒΙΟ σκηνοθετήθηκε στο Σίδνεϋ από τον γνωστό Κύπριο σκηνοθέτη και ηθοποιό Φώτο Φωτιάδη, ενώ το ίδιο έργο υπό τον τίτλο ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΜΙΝΩΤΑΥΡΟΥ βραβεύτηκε ως το καλύτερο έργο της χρονιάς στους ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ Κρήτης το 1999. Εκτός των θεατρικών έργων, η Σοφία έγραψε το μυθιστόρημα της ΔΗΜΗΤΡΑ γραμμένο Ελληνικά και Αγγλικά, καθώς και τη δίγλωσση ποιητική της συλλογή «2000 ΜΕΙΟΝ 2».

Ποίημά της δημοσιεύεται στις σελίδες 86-87 του παρόντος τεύχους.

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Με τη συμπλήρωση δεκατεσσάρων χρόνων από την εκδημία του αείμνηστου Κύπρου Χρυσάνθη, ιδρυτή της «Πνευματικής Κύπρου», ο μαθητής του, καθηγητής του Πανεπιστημίου Πατρών Σωτήρης Π. Βαρνάβας μας απέστειλε, αφιερωμένα στη μνήμη του, δύο ποιήματα και τη μελέτη «Μικρά Σχόλια για τους Λόγους δίχως Αντίλογο του Κύπρου Χρυσάνθη».

Επίσης η Ομοσπονδία Λυκείων Ελληνίδων Αμμοχώστου τίμησε τη μνήμη του με τη διοργάνωση, τον περασμένο Ιούνιο, στη Λεμεσό, φιλολογικής βραδιάς με ομιλητές τους Νίκο Παναγιώτου και Γιώργο Χατζήκωστή. Ακολούθησε απαγγελία ποιημάτων από τη σύζυγό του κυρία Λούλα Χρυσάνθη.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΗΝ ΕΚΔΟΤΡΙΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Αξιότιμη Κυρία Λ. Χρυσάνθη

Με την ευκαιρία της επικοινωνίας μου αυτής σας συγχαίρω θερμά για το πολυσήμαντο του έργου και της προσφοράς σας στο λογοτεχνικό γίγνεσθαι του τόπου μας.

Η Πνευματική Κύπρος αποτελεί φωτεινό φάρο στο λογοτεχνικό τοπίο της Κύπρου μας, και όχι μόνο, που μεταλαμπαδεύει το φως του πολιτισμού για 50 συναπτά έτη και σκορπά τα περίκαλλα άνθη της προσφοράς και της ευγένειας των ανθρώπων της.

Με εκτίμηση,
Δρ Ανδρέας Χατζηχαμπής

ΑΡΙΣΤΕΙΟ ΚΑΙ Α΄ ΒΡΑΒΕΙΟ ΣΕ ΔΙΕΘΝΗ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟ ΣΤΗ ΡΟΥΛΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Απονεμήθηκαν πρόσφατα τα βραβεία του Γ΄ Διεθνούς Λογοτεχνικού Διαγωνισμού που προκήρυξε ο Ελληνικός Πολιτιστικός Όμιλος Κυπρίων Ελλάδος με θέματα από την Ιστορία της Κύπρου. Ο διαγωνισμός απευθυνόταν στους απανταχού Έλληνες και σε όλους όσους γράφουν ελληνικά.

Η Κύπρια λογοτέχνις και συνεργάτις του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» Ρούλα Ιωαννίδου-Σταύρου απέσπασε Αριστείο και Α΄ Βραβείο για δύο έργα της ως εξής:

1. Α΄ Βραβείο καλύτερου θεατρικού έργου με ιστορικό περιεχόμενο, για το βιβλίο της «Της νήσου Κύπρου κωπηλάται».
2. Αριστείο για την ποιητική της συλλογή «Τρεις Ποιητικές Συνθέσεις για την Κύπρο».

Η τελετή απονομής πραγματοποιήθηκε πρόσφατα μέσα σε μια κατάμεστη

αίθουσα στο «Παρασκευαΐδειο Πολιτιστικό Κέντρο Κύπρου», στην Αθήνα. Η εκδήλωση άρχισε με ομιλία του Δρος Ηρακλή Ζαχαριάδη, Προέδρου του ΕΠΟΚ Ελλάδος και ακολούθησε η επίδοση των βραβείων. Το πρόγραμμα εμπλούτισε η χορωδία «Η Κύπρος» που ερμήνευσε κυπριακά τραγούδια.

Πέρυσι στον Β΄ Διεθνή διαγωνισμό του ΕΠΟΚ Ελλάδος το διήγημα της Ρούλας Ιωαννίδου Σταύρου «Συναπάντημα» τιμήθηκε με το Α΄ Βραβείο Διηγήματος. Το εν λόγω διήγημα ήταν αφιερωμένο από τη συγγραφέα στον Έφεδρο Ανθυπίαρχο Δημήτρη Σταύρου που έπεσε ηρωικώς μαχόμενος κατά του Τούρκου εισβολέα τον Αύγουστο του 1974.

Η κα Ιωαννίδου Σταύρου τιμήθηκε μέχρι σήμερα, με τέσσερα διεθνή βραβεία, από διάφορους πνευματικούς φορείς. Πρόσφατα κυκλοφόρησε η νέα ποιητική της συλλογή που φέρει τον τίτλο «Το βάρος της βροχής», από τις Εκδόσεις Literatura et Artes (email: literatart@gmail.com).

ΕΝΑ ΕΡΩΤΙΚΟ ΠΟΙΗΜΑ ΤΗΣ ΣΑΠΦΟΥΣ

Ο γνωστός Ιταλός έλληνοεραστής και συνεργάτης της Πνευματικής Κύπρου καθηγητής Michele Iannelli μου έστειλε πριν από λίγο καιρό τή φωτογραφία δυο αρχαιοελληνικών στίχων γραμμένων στον τοίχο του κήπου ενός σπιτιού της πολυάνθρωπης πόλης του Salerno, όπου και ο ίδιος κατοικεί. Είχε τήν άπορία αν σωστά είχαν αναγραφεί οι δυο αυτοί στίχοι, αφού του φαινόταν ότι μια δυο λέξεις είχαν αναγραφεί λανθασμένα. Φαίνεται ότι ο ένοικος του σπιτιού, πρόσφατος ή παλαιότερος, ήταν κλασικοθρεμμένος και γνώριζε τήν αρχαία έλληνική ποίηση ή κάποιος άλλος του υπέδειξε τὸ συγκεκριμένο δίστιχο, τὸ ἄρεσε και θέλησε νὰ τὸ γράψει στὸν τοίχο τὸ κήπου του:

*Ἔρος δ' ἐτίναξέ μοι φρένας,
ὡς ἄνεμος κάτ ὄρος δρύσιν ἐμπέτων.*

(Ο Ἔρωτας συντάραξε τήν καρδιά μου,
ὅπως ὁ ἄνεμος στὰ βουνὰ πέφτει ὀρμητικά πάνω στοὺς δρύς).

Τὸ σύντομο αὐτὸ ποίημα, γραμμένο στήν αιολική διάλεκτο – γι' αὐτὸ και μερικὲς λέξεις του εἶναι ἀσυνήθιστες ὥστε νὰ προκαλοῦν ἀπορία – ἀνήκει στή Σαπφὼ (περὶ τὸ 600 π.Χ.) και δείχνει τή συγκλονιστική δύναμη τὸ Ἔρωτα, ὅταν πέφτει ὀρμητικά στὶς φρένες – στὸν νοῦ και στήν καρδιά – τῶν ἀνθρώπων.

Ο Michele Iannelli, πὸ πρόσφατα (Σεπτέμβριος 2012) συμπλήρωσε τὰ ἐνενήντα του χρόνια, αφού τὸ ἔδωσα τὶς ἐξηγήσεις πὸ ἀνέμενε, ἀνταποκρίθηκε στήν παράκλησή μου νὰ μεταφράσει τὸ δίστιχο στήν ἰταλική. Ἡ ἐμπειρία του στή μετάφραση ἀπὸ τὰ ἑλληνικά, ἀλλὰ και ἡ ποιητική του φύση, ἀπέδωσαν μιὰ ἐξαιρετὴ μετάφραση, πὸ εἶναι ἐφάμιλλη τὸ πρωτότυπο:

*Eros sconvolto m' ha il cuore
come vento che sul monte contro le querce irrompe.*

Ο Θεὸς νὰ τὸν ἔχει πάντα καλά και ν' ἀσχολεῖται μὲ τὰ ἑλληνικά μας κείμενα.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Λουκή Παπαφιλίππου, *Γλώσσα και Ελευθερία*

Το διαχρονικά επίμαχο θέμα της γλώσσας μας, που κατά καιρούς απετέλεσε σημείον αντιλεγόμενον στη δίνη πειραματικών μεταρρυθμιστικών επελάσεων και με τη σημερινή οικονομική παγκοσμιοποίηση και πολυπολιτισμική ισοπέδωση ευάλωτο πεδίο βολής από εσωτερικούς πολέμιους και εξωτερικούς άσπονδους φίλους, φαίνεται να απασχολεί μόνο μια ελάχιστη μερίδα πνευματικών ανθρώπων. Αλλά και αυτοί πόσα πολλά και λυσιτελή μπορούν να επιτύχουν στα πλαίσια κάποιων περιστασιακών διαλέξεων ή έστω οργανωμένων ημερίδων ή ακόμη μέσα από τις σελίδες ενός εντύπου, υψώνοντας φωνή διαμαρτυρίας και καταθέτοντας μαζί τα αδιάσειστα επιχειρήματα μιας διαλεκτικής τεκμηρίωσης για την αναγκαιότητα της γλωσσικής μας ακεραιότητας. Διότι, ασφαλώς, η γλώσσα που δεν θα έπρεπε να είχε ανάγκη καμιάς αμυντικής θωράκισης, εφόσον η ίδια υπερασπίζεται τη φυσική, πνευματική και εθνική μας υπόσταση, δεν είναι υπευθυνότητα και αρμοδιότητα των ολίγων, αλλά συνευθύνη, συναρμοδιότητα και έμπρακτη συνέργεια όλων μας. Για μας ειδικότερα, τον κυπριακό ελληνισμό, που αντιμετωπίζει πρόβλημα εθνικής επιβίωσης, προέχει η διαφύλαξη και ενίσχυση της ελληνικότητας της γλώσσας μας μέσα από μια καθολική συστράτευση της κοινωνίας των ενεργών πολιτών και της συντεταγμένης πολιτείας. Φρουροί των γλωσσικών μας θερμοπυλών θα έπρεπε χωρίς τις αβελτηρίες του χτες και τις ολιγωρίες του σήμερα να επαγρυπνούμε καθημερινά, με την ελληνική γλώσσα να είναι η ασπίδα και το δόρυ μας ενάντια σε ορατούς και αθέατους κινδύνους καταδυνάστευσης και υποδούλωσής της. Εξάλλου, η εμπειρία της βάνουσης ποδοπάτησής της από την αγγλική αποικιοκρατία και τα κατάλοιπα της εξουσιαστικής της επιβολής, έπρεπε να μας καταστήσουν ιδιαίτερα προσεχτικούς έως καχύποπτους απέναντι σε κάθε μορφή υπονομευτικής αλλοτρίωσης.

Η πιο πάνω εισαγωγή, πιστεύουμε, δεν θα ήταν αχρείαστη και άνευ αντικειμένου, επισημαίνοντας εκ προοιμίου το κεντρικό μήνυμα των δοκιμιακών κειμένων του Λουκή Παπαφιλίππου, που στεγάζει το μικρό βιβλιαράκι υπό τον τίτλο *Γλώσσα και Ελευθερία* και που κυκλοφόρησε το 2010 από τις εκδόσεις Αιγαίον. Ωστόσο, η θεματική των κειμένων αυτών στην ενότητα του περιεχομένου τους και σύμφωνα με τους επί μέρους τίτλους των δύο πρώτων, θα υπαγόρευε εκ πρώτης όψεως τον προσφυέστερο τίτλο *Γλώσσα και Δικαιοσύνη*. Ο συγγραφέας, όμως, επιλέγει να συνδέσει τη γλώσσα με την ελευθερία ως άμεσα συναρτημένη με τη δικαιοσύνη σε αμφίδρομη σχέση αιτίου – αιτιατού: χωρίς τα όπλα της δικαιοσύνης δεν κατακτάται η ελευθερία, αλλά και η ελευθερία θεσμοθετεί το δίκαιο και αναδεικνύει τη δικαιοσύνη. Και όχι μόνο ως έννοια θεωρητική η ελευθερία, αλλά και δυναμική πράξη απελευθέρωσης μπορεί να επιφέρει την κάθαρση της δικαίωσης και την αποκατάσταση της δικαιοσύνης, λύοντας τα δεσμά της σιωπής με τη γλώσσα της ισηγορίας και της ελεύθερης δημιουργικής έκφρασης. Ίσως, ακόμη, και η συνειρμική επίκληση στον Σολωμικό στίχο «μήγαρις έχω άλλο στον νου πάρεξ ελευθερία και γλώσσα» να ταύτιζαν κατά συμφυρμό στη συνείδηση του συγγραφέα – δικηγόρου την ελευθερία της δικαιοσύνης με τη γλώσσα και τη γλώσσα του δικαίου και της απονομής δικαιοσύνης από έναν παλαίμαχο λειτουργό της με την ελευθερία.

Το ολιγοσέλιδο τούτο βιβλίο, αλλά μεστό σε νοήματα και περιεκτικό πολλαπλών

προβληματισμών και επίκαιρων προεκτάσεων, προλογίζεται από ένα προϋδρασιτικό «εκδοτικό σημείωμα» του Σάββα Παύλου, που όχι απλώς μας πληροφορεί σχετικά με την πρώτη δημοσίευση και την εκφώνηση των εργασιών, που καταθέτουν εδώ την πρωτοποριακή και επαναστατική τους μαρτυρία για την κατάσταση της γλώσσας και της προοπτικής της στον τόπο μας, αλλά και αποτιμά την αξία της συνεισφοράς τους τόσο στον δικαστηριακό χώρο όσο και ευρύτερα στο καθημερινό κοινωνικό γίγνεσθαι. Στη δική του εισαγωγή ο συγγραφέας εξήγει τις απαρχές και τα κίνητρα, που γέννησαν μέσα του την αγάπη για τη γλώσσα στα γυμνασιακά του χρόνια στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και έθρεψαν το πάθος του γι' αυτήν στα δύσκολα χρόνια της ΕΟΚΑ και στα αγωνιστικά φοιτητικά δρώμενα της Αθήνας. Την εποχή εκείνη, που είχε καταλάβει πως η δικαιοσύνη ήταν η άλλη όψη του νοήματος της γλώσσας, για την επικράτηση της οποίας αγωνίστηκε μαζί με άλλους, όπως τονίζει, στα αγγλοτραφή τότε δικαστήριά μας. Ενδεικτικός του σθεναρού αγωνιστικού του φρονήματος ο αποφθεγματικός απόηχος του τέλους της εισαγωγής του: «Η Γλώσσα είναι Πατρίδα. Την παίρνεις μαζί σου. Σε παίρνει μαζί της».

Στις τρεις μελέτες είναι εμφανείς κάποιες επαναλήψεις, που αιτιολογούν τις στέρεές του πεποιθήσεις σχετικά με τα μεγάλα υπαρξιακά θέματα που πραγματεύεται, καθώς και τις αμετακίνητες και επαναλαμβανόμενες ιδέες του, που με συνέπεια υπερρασπίζεται, προσπαθώντας να μεταδώσει την ανάγκη της άμεσης εφαρμογής τους στους αναγνώστες ή στους ακροατές του κάθε φορά. Προς επίρρωση των απόψεών του, δεν παραλείπει να ανασύρει από το οπλοστάσιο των γνώσεών του σκέψεις και προβληματισμούς Ελλήνων και Ευρωπαίων διανοητών, που καταδεικνύουν στη συνέχεια των χρόνων και των εποχών παράλληλους βίους και κοινούς τρόπους αντιμετώπισης ισοδύναμων ή παρόμοιων προβλημάτων. Για τούτο και ο ίδιος ως σκυταλοδρόμος των εναγώνιων αυτών αγώνων θέλει να παραδώσει στα εγγόνια του τη σκυτάλη, «κάτι σαν κληρονομιά», με το μικρό του τούτο πόνημα, που τους το αφιερώνει.

Κοινός νοηματικός άξονας, που συνέχει και τα τρία πρώτα κείμενα είναι το αμείλικτο ερώτημα, που προβάλλει μέσα από την τραγική ειρωνεία μιας αντινομίας και μιας αντιφατικής παραδοξολογίας. Το καταγράφουμε αυτούσιο μαζί με άλλες παρεμφερείς επισημάνσεις και αναφορές, που στοιχειοθετούσαν τις καιρίες παρεμβάσεις του για θεσμοθέτηση της ελληνικής αντί της αγγλικής στα δικαστήριά μας: «Είναι λογικό και δίκαιο η γλώσσα του λαού να φτάνει μόνο μέχρι το προαύλιο του Δικαστηρίου, όταν τα δικαιώματα του λαού και του πολίτη δοκιμάζονται ή κρίνονται μέσα στο Δικαστήριο; ... Η γλώσσα είναι το μοναδικό όργανο συνεννόησης και το αποκλειστικό μέσο επικοινωνίας ενός λαού. Και είναι ένας συνεχής και ακατάλυτος κοινωνικός και εθνικός θεσμός και δεσμός. Είναι ο ακρογωνιαίος λίθος πάνω στον οποίο στηρίζεται η προκοπή και η ύπαρξη του λαού... είναι νοητό η Δικαιοσύνη να μην είναι ομόγλωσση με τον λαό, αλλά αλλόγλωσση; Η νομική επιστήμη είναι εξ ορισμού “παν-επιστήμη”, αλλά και η τέχνη του λόγου, η τέχνη της γλώσσας». Επικαλούμενος ένα προσφυές απόσπασμα από τη Φιλοσοφία του Δικαίου του Χέγκελ, υπογραμμίζει, σύμφωνα με τον ιδεαλιστή και διαλεκτικό Γερμανό φιλόσοφο, ότι το να αναρτούμε ψηλά τους νόμους όπως ο τύραννος Διονύσιος ή να τους ενταφιάζουμε κάτω από σοφά βιβλία νομοθεσίας, για να μην είναι προσιτοί στον λαό, αυτό συνιστά μία και μόνο αδικία. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι στα πλαίσια του συγκριτικού δικαίου και της αλλοδαπής νομολογίας δεν πρέπει να μην προστρέχουμε στις πηγές, μαθαίνοντας ξένες γλώσσες.

Είναι αξιοσημείωτο, επίσης, ότι στο δεύτερο κατά σειρά εδώ κείμενο του 1986 παραθέτει 22 έντυπα επιστολών, ενταλμάτων, ενόρκων βεβαιώσεων, πορισμάτων, κατηγορητηρίων, δικαστικών διαταγμάτων, διακηρύξεων, επιδοτηρίων κ. ά. στην αγγλική γλώσσα, που δεν είχαν μεταφραστεί ακόμα στα Ελληνικά. Δεν παραλείπει ακόμα, να σημειώσει ότι «το 1935 ο καταξιωμένος δικηγόρος και λογοτέχνης Αντώνης Ιντιάνος μετάφρασε πρωτογενή και δευτερογενή νομοθεσία από τα αγγλικά κείμενα στη δημοτική με επιτυχία, αποδεικνύοντας ότι η δημοτική γλώσσα έχει πλαστικότητα και πλούτο, που της επιτρέπει να υπηρετήσει πιστά και αποτελεσματικά τη Δικαιοσύνη». Τονίζοντας στη συνέχεια ότι η γλώσσα είναι όργανο πολιτικής και εθνικής ταυτότητας, συγκρίνει τη φτώχεια και την αδιαφορία μας έναντι των Γάλλων, που αν και διαθέτουν μια γλώσσα μεγαλύτερη πληθυσμιακά, εντούτοις, για να αναβαθμίσουν τη σημασία της ίδρυσαν όχι μόνο Συμβουλευτική Επιτροπή και Επιτροπή για την Άμυνα της Γαλλικής Γλώσσας, αλλά και μέχρι Υφυπουργείο για τη Γλώσσα το 1985. Μια απόφαση που πόρρω απέχει από την υλοποίησή της, θα αποφανόταν και σήμερα ο Λουκής Παπαφιλίππου, που τότε υπέβαλλε εμμέσως πλην σαφώς και ευλόγως την εισήγηση μαζί με την έντονη προτροπή του προς τους δικηγόρους, να μην τροφοδοτούν με τη σιωπή τους το άλλοθι της πολιτείας, καθώς οφείλουν να είναι οι πρωτεργάτες των γλωσσικών αγώνων.

Στο τρίτο κείμενο, που ήταν μια διάλεξη στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο του Δήμου Λευκωσίας το 1996 στην Πύλη Αμμοχώστου, με αιχμηρή σαν αμφίστομο ξίφος δικαιοσύνης γλώσσα επικρίνει και προειδοποιεί ταυτόχρονα τόσο για «το συρρικνωμένο και συνεχώς φθίνον λεξιλόγιο των νεότερων γενεών» όσο και για «τη γλωσσική ξηρασία στην Κύπρο», επειδή, ακριβώς, «έχει αποκοπεί από τις ζωηφόρες ρίζες της και από τους ομφάλιους λώρους της ύπαρξής της». Στα υποκατάστατα και τα κακέκτυπα αυτής της αποκοπής εντοπίζει την ασύστολη και ανενδοίαστη εισβολή ξενόφερτων κακόηχων μιμητισμών, που όχι απλώς ταλανίζουν αλλά και κακοποιούν τη γλώσσα μας. Δεν διστάζει, προς τούτοις, να αποδώσει την αιτία στους ανθρώπους που δεν την γνοιάζονται και δεν την αγαπούν. Εύγλωττο το ομόηχο λογοπαίγνιο που παρεμβάλλει για το «κύμα ραδιοφωνικής αιμορραγίας της γλώσσας», που καταλήγει σε «ραδιοφόνο» και «εκτελείται με μουσική επένδυση και αφιερώσεις ακροατών». Φαντάζομαι σήμερα, που το κακό έχει παραγίνει και ως άνθρωπος των ραδιοτηλεπτικών πραγμάτων, να επαναλαμβάνει συνεχώς την υπόμνηση του Ελύτη «μόναχη έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου», αλλά και στους ραδιοθαλάμους και στα τηλεοπτικά στούντιο. Εκεί όπου, κατ' εξοχήν, πρέπει να εκλείψει ο σφαγιασμός της με τη λεξιπενία, τις νεοπλασίες μιας κακόγουστης λεξιθηρίας, τους απαράδεκτους βαρβαρισμούς και τους σολοικισμούς.

Στο βιβλίο περιλαμβάνεται ως τέταρτο και τελευταίο κείμενο η επαναστατική του αντιφώνηση στην τελετή έναρξης στην έδρα που με δική του πρωτοβουλία δημιουργήθηκε στο Πανεπιστήμιο της Βαρσοβίας για την προώθηση των Νεοελληνικών Σπουδών και που φέρει το όνομά του. Ακολουθώντας το παράδειγμα του πρώην πρωθυπουργού και καθηγητή Ξενοφώντος Ζολώτα, ο οποίος είχε εκφωνήσει στην Ουάσιγκτον δύο λόγους το 1957 και 1959, ο Λουκής Παπαφιλίππου θα είχε, σίγουρα, εντυπωσιάσει το πολυπληθές εκείνο ακροατήριο των καθηγητών και ακαδημαϊκών τον Νοέμβριο του 2006 με την ελληνογενή ομιλία του στα Αγγλικά. Προφανώς ήθελε να υπενθυμίσει μεταξύ πολλών άλλων ότι η ελληνική γλώσσα, που ομιλείται και γράφεται επί τέσσερεις χιλιετηρίδες δεν είναι μόνο η μητέρα των ευρωπαϊκών γλωσσών,

αλλά και ειδικότερα στην Αγγλική έχει δανείσει το 25% του λεξιλογίου της. Μεταφέρουμε εδώ ένα μικρό απόσπασμα της θαυμασίας εκείνης ελληνοαγγλικής αντιφώνησης, ενδεικτικό και πάλι του ακατάπαστου ζήλου του στην ελληνική γλωσσομάθεια, καθώς και του άπειρου θαυμασμού του για τη δυναμική της ελληνικής γλώσσας ως γλώσσας του διαλόγου με άλλες γλώσσες: «My stoical zeal for hellenic glosso-mathia is my philosophy, my axiom, my idiosyncrasy, my chemistry and also my strategic dialogue with other languages».

Αναμφίβολα, η πολύπλευρη και μακροχρόνια συνεισφορά του Λουκή Παπαφιλίππου στα πανελλήνια και πανευρωπαϊκά πολιτισμικά δρώμενα αναδεικνύεται και επισφραγίζεται και με τους διαχρονικούς του αγώνες για τη γλώσσα μας. Το βιβλίο αυτό είναι μια επιπλέον κατάθεση ψυχής και μια αδιάφευστη μαρτυρία, που μας καλεί να έχουμε «πάντα ανοικτά πάντα άγρυπνα τα μάτια της ψυχής μας» για την πολυτιμότερη σφραγίδα της ελληνικής μας ταυτότητας και της πολιτισμικής μας φυσιογνωμίας.

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

Ρούλας Ιωαννίδου Σταύρου, *Της νήσου Κύπρου κωπηλάται* (2010), *Το βάρος της βροχής* (2011).

Χαιρόμαστε, ιδιαίτερα, που η γνωστή λογοτέχνης Ρούλα Ιωαννίδου Σταύρου επανέρχεται στο λογοτεχνικό μας προσκήνιο δριμύτερη με δυο νέα της αξιοπρόσεχτα έργα, καταθέτοντας και πάλι το στίγμα της προσωπικής της σφραγίδας μέσα από την ωριμότητα μιας ανανεωμένης πολυεστιακής γραφής.

Το πρώτο, που είδε το φως της δημοσιότητας το 2010, τιτλοφορείται *Της νήσου Κύπρου κωπηλάται* και αποτελεί μια εμπνευσμένη λυρικοδραματική σύνθεση ή για την ακρίβεια μια πολυφασματική ποιητική δημιουργία επικολυρικού πολυθεάματος με οπτικοακουστικές παραστατικές εικόνες προβολών και ηχητικά εφέ. Ένα κείμενο σαράντα καλοδουλεμένων σελίδων με θεατρική δομή, όπου ο λόγος των αφηγητών, των φωνών και του χορού με την ανάλογη ρυθμική κινησιολογία εν είδει αρχαίας τραγωδίας συμπληρώνεται και διανθίζεται από τα μουσικολυρικά μέρη, χορωδιακά και ορχηστρικά, με αριστοτεχνική ισόρροπη κατανομή. Ο εναρμονισμένος συνδυασμός όλων αυτών των ποιητικών τρόπων και των τεχνολογικών μέσων δεν αποβλέπει, ασφαλώς, σε ένα φευγαλέο εκθαμβωτικό εντυπωσιασμό του θεατή, αλλά στην αναζωπύρωση της μνήμης και την τόνωση του πατριωτικού του αισθήματος μέσα από τη σφαιρική επαγωγική παρουσίαση των σκηνηκών δρώμενων, που απηχούν σημαντικά στιγμιότυπα του ιστορικού μας βίου σε μια αισθητική αποτύπωσή ηδυσμένου λόγου. Χαρακτηριστικό, επίσης, είναι και το γλωσσικό ένδυμα του λόγου, που εναλλάσσεται με ποικιλόχρωμα λεκτικά μορφώματα από την αρχαιοελληνική, τη μεσαιωνική των ακριτικών τραγουδιών και του Λεοντίου Μαχαιρά, τη λόγια διατύπωση του Αρχιμανδρίτη Κυπριανού και το ποιητικό ιδίωμα του Βασίλη Μιχαηλίδη, καθώς και την κυπριακή διάλεκτο, μεταφέροντάς μας στο αντίστοιχο κλίμα των ιστορικών περιόδων, που ζωντανεύει το έργο, και αναδεικνύοντας ταυτόχρονα τη διαχρονική ενότητα της πανάρχαιας και αείζωης ελληνικής μας γλώσσας.

Κεντρικός θεματικός πυρήνας της δημιουργικής αυτής πληθωρικής σύλληψης το ιστορικό γίνεσθαι της Κύπρου από αρχαιότατων χρόνων μέχρι σήμερα στους κυριότερους σταθμούς της Ιστορίας και του θρύλου της, έτσι όπως τη σημάδεψαν οι ποικιλώνυμοι κατακτητές, οι μάρτυρες και οι αθάνατοι ήρωές της στο διάβα των αιώνων και στο πέρασμα των εποχών. Ωστόσο, όπως επισήμει η ίδια η συγγραφέας στο εισαγωγικό της σημείωμα, ο στόχος της δεν είναι ιστοριογραφικός ή αξιολογικός παρά καθαρά καλλιτεχνικός και ως εκ του αποτελέσματος κρίνεται διδακτικά παιδαγωγικός, χωρίς, βέβαια, το βάρος κανενός αχρείαστου διδακτισμού. Εξάλλου, σημειώνει και την εξής προϋποθέστική υπογράμμιση: «Με το έργο μου “Της νήσου Κύπρου κωπηλάται” θέλησα να πετύχω την ανάδυση και ανάδειξη του μεγαλείου του νησιού και του κυπριακού λαού, που ξέρει να αγωνίζεται και να μάχεται ακατάπαυστα, να ξαναχτίζει και να ξαναγεννιέται. Το γεγονός ότι η Κύπρος είναι σήμερα μοιρασμένη στα δυο από τις ορδές του Αττίλα, αποτελεί μέγα όνειδος για τη διεθνή κοινότητα και τον παγκόσμιο πολιτισμό». Επομένως, το ενδιαφέρον τούτο κείμενο, εκτός από την αξία της διαχρονικότητάς του, αποτιμάται και για τη σημασία της επικαιρότητάς του, υπό το κράτος των χαλεπών και δυσοίωνων καιρών που ζούμε σήμερα.

Συγκεκριμένα, οι θεματικοί άξονες της πλοκής του έργου υπαγορεύονται από τη χρονολογική ανέλιξη των ιστορικών περιόδων, όπως συναρθρώνονται κατά σειρά στα ακόλουθα μέρη με αδρομερή αναφορά στους πρωταγωνιστές και τους τόπους της δράσης, τα έργα και τις ημέρες τους, τα πάθη και τα δεινά τους, αλλά και τα όνειρα, τις ακούραστες ελπίδες και τις εύλογες προσδοκίες τους. Ξεκινώντας από τα βάθη της Ιστορίας και ως προανάκρουσμα μέσω των φωνών από τον χρόνο και των δυο εναλλασσόμενων αφηγητών, βλέπουμε να αναδύεται η Κύπρος σαν μέσα από «βαθιά πηγή» στο άκουσμα των πολλών και ετερόκλητων ονομάτων της, όπως και κάποιων από τους ονοματοθέτες της. Στη συνέχεια, παρακάμπτοντας τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους και τη διάδοση του Χριστιανισμού στη νήσο από τους αποστόλους Παύλο και Βαρνάβα, υμνεί την άφιξη της Αγίας Ελένης, που φέρνοντας εδώ το τίμιο ξύλο και κτίζοντας εκκλησία και γέφυρα, υποβάλλει το μήνυμα της εδραίωσης της χριστιανικής θρησκείας και της γεφύρωσής της με την ελληνικότητα του τόπου κατά τους Βυζαντινούς χρόνους. Από τις Αραβικές Επιδρομές και τα κατορθώματα του Διγενή Ακρίτα και των άλλων Ακριτών, μεταβαίνει στη Φραγκοκρατία, σκιαγραφώντας τη μορφή της Αικατερίνης Κορνάρο, και μετέπειτα στην Ενετοκρατία, για να φτάσει στα «μαύρα χρόνια» της Τουρκοκρατίας, προβάλλοντας τη θυσία της Μαρίας Συγκλητικής με αποκορύφωμα τον αποκεφαλισμό των Ιεραρχών και τον απαγχονισμό του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού. Στην αρχή του τέλους της Αγγλοκρατίας κάνει ιδιαίτερη μνεία στον Απελευθερωτικό μας Αγώνα και στους δυο πρωταγωνιστές του, στον Στρατηγό Διγενή και στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, καθώς και στα ένδοξα παλικάρια της ΕΟΚΑ. Ακολούθως, περιγράφει την προσπάθεια ανοικοδόμησης κατά την περίοδο της Ανεξαρτησίας, χωρίς να παραλείπει, βεβαίως, τις Διακοινοτικές ταραχές και τον θρήνο για τη μοιρασμένη Λευκωσία. Οι υπόλοιπες σελίδες αφιερώνονται στην τουρκική εισβολή του 1974 με την προσωποποιημένη Λευκωσία να περιδιαβάζει «σχυφτή και ξυπόλυτη τις νύχτες τις γειτονιές και τα στενά της». Παρά τους ελεγειακούς τόνους, που συνοδεύουν τις αναμνήσεις των αγαπημένων τόπων και τις πικρές θύμισες από την προσφυγιά, τους αγνοούμενους και τους εγκλωβισμένους, η φωνή της ποιήτριας δεν στέργει το μοιρολόγι παρά μόνο την καρτερική επίκληση στην ώρα

της Λευτεριάς. Ο συμβολισμός «των ολόλευκων πανιών» στο καράβι της Κερύνειας είναι εμφανής, καθώς και το «δοξαστικό τραγούδι» του τέλους με το κυκλάμινο και τα άλλα λουλούδια να αναδίνουν δροσερές νότες αισιοδοξίας.

Η υπόδειξη της συγγραφέως στην εισαγωγή της για τις πολλαπλές δυνατότητες και τους εναλλακτικούς τρόπους σκηνικής παρουσίασης ή έστω ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης του έργου όχι απλώς μας βρίσκει απόλυτα σύμφωνους αλλά και θιασώτες μιας τέτοιας ιδέας. Θα ήταν ευχής έργον *Της νήσου Κύπρου οι κωπηλάτες να μας ταξιδέψουν στα ζωντανά νερά της, κάνοντάς μας να κωπηλατούμε μαζί τους, για να βιώσουμε πιο αισθαντικά τα μηνύματα και τα οφέλη ενός τέτοιου ταξιδιού.*

Το δεύτερο έργο που εκδίδει το 2011 η Ρούλα Ιωαννίδου Σταύρου υπό τον τίτλο *Το βάρος της βροχής*, είναι μια ποιητική συλλογή με ολιγόστιχα ποιήματα λυρικού φιλοσοφικού στοχασμού. Οι τίτλοι τους είναι ενδεικτικοί των σκέψεων, των αισθημάτων και των βιωμάτων μιας ευαίσθητης τυραγνισμένης ψυχής, αλλά και ενός αδιαμφισβήτητου ποιητικού ταλέντου. Αντί άλλου σχολιασμού, παραθέτουμε ενδεικτικά το τελευταίο ποίημα της συλλογής «*Scripta manent*» ως απόηχο των κραδασμών, που δονούν την καρδιά και τον νου μας: «Όταν όλα θα έχουν φύγει πια / όταν δε θα θέλουν να μας θυμούνται / κι εμείς δε θα θέλουμε να τα θυμόμαστε / εκείνα θα είναι ακόμα εδώ / να καταθέτουν την αδιάφυστη μαρτυρία τους / να πιστοποιούν / να εκδίδουν την ετυμηγορία τους».

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

Λογοτεχνικές συναντήσεις, επιμέλεια Γιώργου Κ. Μύαρη

Αν και εκδομένο από τον Σύνδεσμο Ελλήνων Κυπρίων Φιλολόγων (Ο.Ε.Λ.Μ.Ε.Κ.) και με επιμέλεια του ευπαιδευτου φιλολόγου Γιώργου Κ. Μύαρη το 2009, το βιβλίο ως έργο αναφοράς βρίσκεται από τότε στο προσκήνιο των φιλολογικών αναζητήσεων και των σοβαρών λογοτεχνικών μας ενασχολήσεων. Ο τίτλος του ενδεικτικός του περιεχομένου των 300 πυκνογραμμένων σελίδων του, εφόσον πρόκειται για *συναντήσεις* διαπρεπών λογοτεχνών, γνωστών κριτικών και μελετητών της λογοτεχνίας μας με φιλόλογους, στα πλαίσια διαλέξεων από έγκριτους ομιλητές, που οργάνωσε ο ΣΕΚΦ σε πόλεις της Κύπρου από το 2004 μέχρι το 2006. Ως εκ τούτου, θα ήταν μεγάλη παράλειψη, αν δεν συγκεντρωνόταν, για να δει το φως της ευρύτερης δημοσιότητας ένα τέτοιο πολύτιμο υλικό, που αφορά στον σχολιασμό και την αποτίμηση σημαντικών πτυχών του έργου κορυφαίων δημιουργών και ιστορικών της νεοελληνικής γραμματείας από την Ελλάδα, την Ιταλία και την Κύπρο. Θα λέγαμε, μάλιστα, ότι οι αξιόλογες αυτές εισηγήσεις γύρω από πρόσωπα και θέματα της ποίησης και πεζογραφίας, της κριτικής και της ιστορίας της νεοελληνικής λογοτεχνίας, καθώς έχουν συγχροτηθεί σε ένα ενιαίο corpus, δεν θα έπρεπε να αποτελούν αποκλειστικά προνομιακό απόκτημα της βιβλιοθήκης των φιλολόγων μας για την επιμόρφωσή τους, αλλά και όσων είτε ως πολύπλευροι απαιτητικοί αναγνώστες είτε ως ανήσυχοι συγγραφείς ενδιαφέρονται ουσιαστικά και ασχολούνται συστηματικά με τα πανελλήνια λογοτεχνικά μας πράγματα και τα εν γένει πολιτισμικά μας δρώμενα.

Καλώς, επομένως, μετά τον κατατοπιστικό πρόλογο της τότε προέδρου τού ΚΔΣ

του ΣΕΚΦ Γεωργίας Κούμα, το προτάσσει στην προϊδεαστική εισαγωγή του ο επιμελητής του βιβλίου με τον παρωθητικό υπότιτλο «Προς τη βαθύτερη γνώση της νεοελληνικής και κυπριακής λογοτεχνίας: *«Η λογοτεχνία, παρά τις κατά καιρούς δονήσεις στην παγκόσμια κλίμακα αξιών, εξακολουθεί να αποτελεί σταθερό σημείο αναφοράς για κάθε άνθρωπο. Η σύνθεση του μύθου, οι συμπεριφορές των προσώπων, η ομορφιά του λόγου και του ύφους, οι πολλαπλοί πολιτισμικοί και αξιακοί κώδικες αφορούν, αφενός, άμεσα τη λογοτεχνική παραγωγή· αφετέρου, ενισχύουν την απήχσή της στους αναγνώστες και προσδίδουν γοητεία στη διδασκαλία της στους μαθητές»*. Και όχι μόνο, θα προσθέταμε, ασκούν γοητεία και μιαν ακαταμάχητη ερωτική έλξη στο διδακτικό και μαθησιακό αισθητήριο εντός της σχολικής αίθουσας διδασκαλίας, αλλά αναδεικνύονται σε δυναμικούς φορείς δημιουργικής παιδαγωγίας και μορφωτικής ψυχαγωγίας με την αρχαιοελληνική έννοια του όρου για μικρούς και μεγάλους.

Συγκεκριμένα, στο βιβλίο, που κυκλοφόρησε λίγο μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου Αργυρίου και είναι αφιερωμένο στη μνήμη του, παρουσιάζονται κατά σειρά οι εξής εμπεριστατωμένες εργασίες: του Αλέξη Ζήρα για το ποιητικό και αφηγηματικό έργο του Κώστα Στεργιόπουλου, καθώς και του Κώστα Νικολαΐδη για το μεγάλο κριτικό του έργο. Των Γιάννη Δάλλα και Λευτέρη Παπαλεοντίου για τους τέσσερις πρώτους τόμους της πολύτομης *Ιστορίας της Ελληνικής Λογοτεχνίας και της πρόσληψής της*. Την ποίηση και την ποιητική του Κυριάκου Χαραλαμπίδη αναλύει ο Θεοδόσης Πυλαρινός με δυο εισηγήσεις του, ενώ διακειμενικές όψεις και ιστορικοπολιτικές συμβολικές συζεύξεις σε ποιητικές συλλογές του Τίτου Πατρίκιου παρουσιάζουν οι Λεύκιος Ζαφειρίου και Παναγιώτης Νικολαΐδης. Επίσης, σε καίριες θεματικές τομές, μεθοδολογικές προσεγγίσεις και σε δομικές – μορφολογικές παρατηρήσεις ως προς την αναθεωρημένη ελληνική έκδοση της *Ιστορίας της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* του Mario Vitti στέκονται οι Αλέξης Ζήρας και Λευτέρης Παπαλεοντίου. Τέλος, ο Γιώργος Μύαρης αναφέρεται τόσο σε σημαντικούς σταθμούς της ζωής και της σταδιοδρομίας όσο και στη συνολική συγγραφική προσφορά του χαλκέντερου νεοελληνιστή. Ως επιστέγασμα των εισηγητικών κριτικών αναλύσεων και των εργογραφικών αυτών αναφορών, που πλαισιώνονται αντίστοιχα από φωτογραφικά στιγμιότυπα των εκδηλώσεων, κατατίθενται οι ομιλίες των ιδίων των τιμωμένων σχετικά με τη δημιουργική πορεία της πολυκύμαντης πνευματικής τους δράσης και μιαν αδρομερή αυτοαξιολόγηση του έργου τους, όπως και χαρακτηριστικά δείγματα της γραφής τους.

Επειδή, ακριβώς, σ' ένα σύντομο σημείωμα είναι αδύνατο να καταπιαστούμε έστω και ακροθιγώς με τις κεντρικές και επιμέρους επισημάνσεις των έντεκα εκτεταμένων εισηγήσεων, επιλέγουμε να δώσουμε αυτούσιο κάποιο σημειολογικό ψήγμα από το πολύτιμο μέταλλο της φωνής και των πέντε δημιουργών, που εμπλουτίζουν και εμπυχώνουν τις σελίδες των *Λογοτεχνικών Συναντήσεων*.

Έτσι, λοιπόν, με τόνους εκμυστήρευσης ο Κώστας Στεργιόπουλος μάς αποκαλύπτει την ιδιοσυστασία της ποιητικής του ταυτότητας: *«Μιλώντας γενικότερα για την ως εδώ ποιητική μου πορεία, αν επιτρέπεται να τη χαρακτηρίζω μόνος μου, θα έλεγα πως είναι μια ιστορία ψυχής, με υπαρξιακές και μεταφυσικές προεκτάσεις, κι από ένα σημείο και πέρα, και με στοιχεία κοινωνικά, που διευρύνεται βαθμιαία, καθολικεύοντας την ατομική μου περίπτωση, δίχως ν' απομακρύνεται κατά βάση από τη βιωματική της προέλευση»*.

Ο αείμνηστος Αλέξανδρος Αργυρίου ανάμεσα σε πολλά άλλα διαφωτιστικά ιστοριογραφικά τεκμήρια του μνημειώδους έργου του σημειώνει για τον Σεφέρη: «Ομολογώ ότι δεν μπορώ να εκφέρω γνώμη, για ποιους συγκεκριμένους λόγους ο Σεφέρης, επιστρέφοντας, πήρε την κρίσιμη απόφαση να καταγγείλει απερίφραστα τη δικτατορία των αδίστακτων αυτών ατόμων και να επισημάνει τους πιθανούς κινδύνους που ενέδρευαν».

Από το ποίημα «Άρδανα» του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, αντιπροσωπευτικό δείγμα εδώ της εξέχουσας ποιητικής του συλλογής *Αμμόχωστος Βασιλεύουσα*, αποσπούμε τους τελευταίους προφητικούς στίχους: «Ωστόσο το φτωχό σου το χωριό Άρδανα, / πλαγιά Πενταδακτύλου, ας το ζαλίσουμε. / κυρ Τόμπυ, στο κρασί της Ιλλυρίας. / Ας πιούμε στην υγιά του, όσο κρατεί / στους ώμους του την Οικουμένη ο Άτλαντας. / Γιατί ο καιρός περνά κι η φύση χάνεται. / Η θάλασσα που τώρα λιώνει στο μετάξι / σαν αύριο θα γενεί θεριό, φυλάξου. / Τότε μπορεί κι εγώ να τρελαθώ / και συ να μπεις στο σπίτι το δικό σου».

Από το αφήγημα λυρικού στοχασμού του Τίτου Πατρίκιου «το τέλος και η συντέλεια» αντιγράφουμε κάποιες ανατρεπτικές σκέψεις για την τελολογική καταξίωση και την υπαρξιακή μοίρα της τέχνης: «Η τέχνη απαιτεί το τέλος. Το έργο τέχνης υπάρχει μόνο εφόσον έχει τελειώσει, εφόσον έχει εξαντλήσει τα κάθε φορά όριά του. Μόνο με το τελείωμα οχυρώνεται απέναντι στον κίνδυνο της κατάρρευσης ή της αυτοακύρωσης, αλλά ταυτόχρονα ανοίγεται στον χώρο και στον χρόνο, προσφέρεται στον κάθε διαφορετικό και διαδοχικό αναγνώστη ή θεατή. Το έργο τέχνης είναι όπως ένα καράβι που πρέπει να έχει καλά κλεισμένες τις μπουκαπότες του για να μπορεί να ταξιδεύει για πολλά χρόνια σε πολλούς ωκεανούς».

Ο Mario Vitti τεκμηριώνει την άποψή του όχι για την αντιεπιστημονικότητα αλλά για τη μη αυστηρή επιστημονικότητα της ιστορίας της λογοτεχνίας σε σύγκριση με τις θετικές επιστήμες, επισημαίνοντας μεταξύ άλλων: «Ο ιστορικός μπορεί, φυσικά, να αναζητήσει κάποιες σταθερές, κάποια χαρακτηριστικά που επικρατούν, και αυτό επιβάλλεται οπωσδήποτε. Αλλά η περιπόθητη επιστημονικότητα υπονομεύεται αμέσως μόλις αντικρίσουμε το λογοτεχνικό κείμενο και συνειδητοποιήσουμε το πραγματικό του γνώρισμα, δηλαδή τη λογοτεχνικότητα: μια ιδιότητα που από τη φύση της κάθε άλλο παρά σταθερή είναι, καθώς αλλάζει μέσα στον χρόνο, όπως κάθε άλλη αξία που αναφέρεται στον χώρο της αισθητικής».

Και μόνο από τα πιο πάνω αποσπάσματα μπορούμε να εικάσουμε το βάθος και το εύρος του έργου των λογοτεχνών και των ιστορικών της λογοτεχνίας μας, που πρέπει να ανατέμνεται και να ανασυντίθεται από επάξιους μελετητές μέσα από μια ενδεδεχθή σφαιρική προσέγγιση. Οι λογοτεχνικές εκείνες συναντήσεις του ΣΕΚΦ έδωσαν την ευκαιρία της πραγμάτωσης τέτοιων ποιοτικών στόχων μαζί με το έναυσμα της συνέχειας. Το ομώνυμο βιβλίο που τις περιέχει αποζημιώνει στο ακέραιο όσους συνεργάστηκαν για την έκδοσή του και κατ' εξοχήν τον Γ. Μύαρη, ο οποίος είχε την εποπτεία της γενικής του επιμέλειας. Ευχόμαστε και στο μέλλον να δούμε και άλλα βιβλία με παρόμοιο περιεχόμενο εξ αφορμής και άλλων λογοτεχνικών συναντήσεων για αναβάθμιση της εντύφησης στα παλαιότερα και νεότερα λογοτεχνικά μας πράγματα.

Ρούλας Ιωαννίδου Σταύρου, *Το βάρος της βροχής*. Εκδόσεις Literatura et Artes 2011, σ. 48

Και δεύτερη έκπληξη ποιοτικής αισθητικής χαράς δοκιμάσαμε φέτος από την ποιήτρια των κυπριακών λεπτών συγκινήσεων, Ρούλα Ιωαννίδου-Σταύρου. Δεν πρόφθασαν καλά-καλά να αποστραγγίσουν τις κώπες τους από το εθνικό εγερτήριο της μνήμης που επεχείρησαν οι κωπηλάτες της («Της νήσου Κύπρου κωπηλάται») και να, τώρα που με ήρεμο, γαλήνιο ύφος και μεστή ποιητική σοφία και τέχνη, καταθέτει και πάλι στο διανοητικό και ψυχικό μας αναγνωστήριο «Το βάρος της βροχής» [Εκδόσεις Literatura et Artes]. Η κ. Ρούλα Ιωαννίδου-Σταύρου, με την ώριμη σκέψη και ευαισθησία που την διακρίνει, αφήνει τις γεμάτες ζωογόνο δροσιά σταγόνες της έμπνευσής της να εφαπλωθούν λυτρωτικά στο διψασμένο, για όντως ανθρώπινο λόγο, φυχισμό μας.

*Μη μιλήσεις στην αγάπη
τώρα που κοιμάται.
Σιώπα μην την ξυπνήσεις
τώρα που ονειρεύεται
κάτω από την κληματαριά της αυλής.
Σκέφτηκες τι μπορεί να γίνει
αν εκείνη ξαφνικά
ανοίξει τα μάτια και δε μας βρει εκεί;*

Εδώ έχομε να κάνουμε με ποιήματα ολιγόστιχα, καλοδουλεμένα στη ρυθμική τους εκφορά, με ωφελίμως προσεγγίσιμο στοχαστικό βάθος, με νοηματική εικονοποιία και εύστοχη λιτότητα έκφρασης που καθιστούν ευδιάβατο το δρόμο της άγουσας προς την αλήθεια της ποιητικής στόχευσης.

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ

*Δε μας ξεγελά ο ήλιος άλλη φορά!
Το μάθαμε το μυστικό του πια!
Ένα σύννεφο ειπ' αρκετό
για να γίνει ο καιρός και πάλι βροχερός*

ΘΟΛΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

*Θολό φεγγάρι
ποια όνειρα θα προδώσεις απόψε;
Δεν έχει αστέρια ο ουρανός.
Ποιος θα φέγγει στην αγάπη;*

ΑΓΑΠΗ

*Όταν τη δίνεις, είναι χαρά
όταν σου τη δίνουν, είναι δύναμη
κι όταν τη μοιράζεσαι, είναι ευλογία.*

ΧΑΡΑ

*Είναι αβάσταχτη
όταν δεν μπορείς να τη μοιραστείς.*

Τα ποιήματα αυτά, που η εκλεκτή μας ποιήτρια έχει σμιλεύσει με έντεχνη και δηλωτική της λογοτεχνικής της δεινότητας μαεστρία, κλείνουν στον πυρήνα τους μηνύματα ζωής, διαπιστώσεις, φιλικές προτροπές με διάχυτο το πνεύμα φιλοσοφικής θεώρησης και αποκρυπτογράφησης των ανθρωπίνων εσωτερικών αναγκών.

ΟΙ ΛΑΘΕΜΕΝΟΙ

Μέσα στις γραμμές
των δεμένων φρυδιών τους.
Εκεί κρύψανε τις μέρες
που δεν ήθελαν να θυμούνται
εκεί μέσα τες θωράκισαν όλες.
Τους διέφυγε πως τα φρύδια
δε μένουν πάντα στην ίδια θέση.

ΑΠΟΓΝΩΣΗ

Τα χρόνια περνούν
Οι ώρες φεύγουν
Οι στιγμές χάνονται
Θεέ μου! Δεν προφταίνουμε!

ΑΠΟΣΤΑΣΙΟΠΟΙΗΣΗ

Με αυστηρές προδιαγραφές
χαράζει την πορεία της ζωής του.
Να μην την πάρει το ποτάμι
εκεί που θέλει.
Να μην την καταρρακώσει
η ανούσια καθημερινότητα.
Να μην την αλλοτριώσουν οι φωνές των δρόμων.
Ναι, μένει εκτός.

Έτσι, οι ανθρώπινες έγνοιες, οι ψυχικές εναλλαγές, η ελπίδα, η προσμονή, η μοναξιά, η θλίψη, ο θάνατος, η αγάπη, ο έρωτας, τα ονειροπολήματα, ο αυτοέλεγχος, οι ομορφιές των εποχών και γενικά όλο το φάσμα των ανθρωπίνων βιωμένων εμπειριών φωλιάζουν στους, με απέριττη διατύπωση, στίχους της ευγενώς ευαίσθητης ποιητριάς μας και αποβαίνουν λέξεις-φορείς ξεκάθαρα και πολύτιμου εννοιολογικού πλούτου.

Πόσα μυστικά
ψιθυρίζει στη μαργαρίτα
η πεταλούδα;
Θέλω να ξέρω.
Τι είπε η μέλισσα
στο μικρό λουλούδι
και το ξελόγιασε;
Θέλω να ξέρω

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΕΝΟΣ ΑΣΤΕΡΙΟΥ ΠΟΥ ΕΠΕΣΕ ΣΤΗ ΓΗ

*Με συγχωρείς
που δεν έγινε η ευχή σου αποδεχτή.
Λυπάμαι που δεν μπόρεσα
να πραγματοποιήσω τ' όνειρό σου.
Για άλλον έπεφτα χτες βράδυ.
Δεν ήταν η δική σου σειρά.*

Ο εντυπωσιακά επιμελημένος και αβίαστα ανεπιτήδευτος λεκτικός θησαυρός που χρησιμοποιεί η κ. Σταύρου, συμβάλλει καθοριστικά στην ανάγκη του αναγνώστη να απολαύσει την ποιητική γραφή ως ποιότητα ώριμης σκέψης εκφρασμένης με αισθητική τρυφερότητα.

ΚΥΚΛΑΜΙΝΟ

*Ήρθες αθόρυβα
ξάφνιασες την πλάση πάλι
μικρό καρτερικό λουλούδι
γλυκό μου όνειρο.
Σκυφτό κεφαλάκι
ισχνό κορμάκι
ταπεινή ψυχούλα
πόσα μου λες και μαθαίνεις!*

Στη συλλογή αυτή απολαμβάνομε για μια ακόμη φορά τη Ρούλα που ως ευαίσθητα καλλιεργημένος Άνθρωπος και ασίγαστα ασυμβίβαστη ποιητική φωνή, έχει τόσες φορές φωτίσει με λάμψη λυτρωτικού φωτός την ψυχή μας και με συναγερμούς εθνικής αγρύπνιας και ηθικής συνείδησης κρατεί δυνατούς τους παλμούς της καρδιάς και δροσερή την ακμαιότητα του νου μας. Η Ρούλα Ιωαννίδου-Σταύρου καταλέγεται επάξια στις πρωτοπόρες πρωσωπικότητες της εθνικής μας περηφάνιας. Με τέτοιες φωνές καλλιπέπειας, ευπρέπειας και συνέπειας, κανένας ζοφερός χειμώνας δεν θα «βαραίνει ασήκωτος στους ώμους μας».

ΑΝΤΩΝΗΣ ΤΖΙΩΤΗΣ

Μυριάνθης Παναγιώτου Παπονησιφόρου, *Άριες του περασμένου καλοκαιριού* (Ποίηση) 2007. Μια ανάγνωση με τη μορφή ερμηνευτικών προτάσεων

Η συλλογή «Άριες του περασμένου καλοκαιριού» είναι η κορύφωση του ποιητικού λυρισμού της Μυριάνθης Παπαονησιφόρου, που προηγήθηκε, ως ευτυχής θητεία, στη βραβευμένη συλλογή «Στα κρατητήρια του Ήλιου», 1999. Εκεί ο λυρισμός της Μυριάνθης περιορίστηκε στην ευωδία της μουσικής των εικόνων και των λεκτικών συνόλων, ενώ στις «Άριες...», εκτός της μορφικής καλλιπέπειας, υπηρετεί και την ποιότητα του δραματικού μύθου, με τον οποίον συνάπτεται για να αποδοθεί η αγωνία της ύπαρξης και η δυναστεία της ερωτικής αύρας της Ζωής, της τελειολογικής δηλαδή ουσίας της. Γιατί ο κόσμος, η ομορφιά δηλαδή των όντων και η αρμονία της συνάρθρωσής τους, είναι αποτέλεσμα του θείου τόκου του ερωτικού εναγκαλισμού, που μονάχα το ανθρώπινο πνεύμα έχει την ευλογία να τον συλλαμβάνει ως πλάσμα και ως ποίημα της

δικής του αγωνίας. Να τον συλλαμβάνει, αλλά και να τον εκφράζει, να συνειδητοποιεί και να πλάθει την τραγική του ζύμη, που εκφράζεται ως άρτος Ζωής και Πόνος.

Οι «Άριες του περασμένου καλοκαιριού» προσομοιάζουν με υπαρξιακό παραληρηματικό ψίθυρο, που αναφύεται μέσα από την ανάμνηση εικόνων και χρονικών στιγμών του έρωτα. Αρωγοί του ποιητικού αυτού νόστου και μεταφορικά του σύμβολα είναι ο ήλιος, ο ουρανός, τα δέντρα, η θάλασσα, η νύχτα, που ως σκηνικά περιγράμματα της μνήμης, του πόθου και του ίμερου, της έκπτωσης και της αδιέξοδης θλιβής, αναβιώνουν αλλοτινές συγκινήσεις. Ένα «φυρό κλαδί» είναι τώρα ο πυρετός της ύπαρξης, που αναμιμνήσκει η μελωδική φωνή του πουλιού, μια φρύγανη «σιωπή που οπισθογράφει ληγμένα ημερολόγια» της «τεφρής κατάφασης» στον έρωτα. Μακρινός Καβαφικός στόνος για βιωμένους και ονειρικούς έρωτες, για το συνειδητοποιημένο ξεθώριασμα της ερωτικής δυνατότητας από τη λεηλασία του χρόνου. Σε πρώτη ανάγνωση οι «Άριες» ηχούν ως λυπητικό ταξίδι και τραγούδι της αιμάσσουσας ερωτικής μνήμης του βίου, ενώ ο μύθος τους ζυμώνει έναν ακέραιο άρτο ζωής, με προζύμι από την σκόνη των αστεριών και τη δρόσο τ' ουρανού. Ο άρτος αυτός προσφέρεται συνέστιος και συλλειτουργος, όμως, συχνά, λεηλατείται, αδαπάνητος, ως γήινη και αλώσιμη ζύμη.

Ο χρόνος, στην ποίηση της Μυριάθης, λειτουργεί ως διαμεσολαβητής και ενεργεί ως εισηγητής του διαλόγου της ύπαρξης με τη ζωή και το θάνατο. Η μελέτη Ζωής, όταν, μάλιστα, ο στοχαζόμενος είναι πιστωμένος με υπαρξιακές δωρεές (σωματικές, πνευματικές, ψυχικές, συναισθηματικές, συνειδησιακές) για να τις δαπανήσει στο βωμό του βίου και οι δωρεές αφαρπάζονται και ληστεύονται αμέτοχα, χωρίς ωστόσο να δαπανώνται, τότε ανοίγει η πύλη του βασιλείου του θανάτου, στο θρόνο του οποίου κατατίθεται αυτή η μελέτη του απολογισμού της ζωής. Η τραγικότητα της ύπαρξης των προικισμένων με θείες δωρεές δημιουργών γεννιέται, ακριβώς, σ' αυτή την ώρα της ομολογίας μπροστά στο φάσμα του θανάτου, επειδή η μνήμη μιας ύπαρξης ακυρωμένης από τη μη πραγμάτωση του ονείρου και του λόγου του θαύματος μετασηματίζει το φως της ύπαρξης σε «κηρόν τηχόμενον από προσώπου πυρός». Στην πτωτική αυτή πικρία της ύπαρξης ελευθερώνεται ο ποιητικός πυρετός, που με τη θέρμη της βιούμενης πίκρας αναπλάθεται ο απτόμενος γλυκασμός της μνήμης της ζωής και εικονοποιείται ο ανικανοποίητος ίμερος της ύπαρξης. Για τούτο το αναμνηστικό ταξίδι του τελεσθέντος βίου ελευθερώνει τις λησμονημένες απωθήσεις και απορρίψεις του ανάξιου Άλλου και την ανημπόρια του να αυγατίσει την προσφορά και την αγάπη σε έρωτα και αθανασία. Οι «Άριες του περασμένου καλοκαιριού» είναι η λυρική γραφή της ποιητικής στοχασμικής και της αφής της μνήμης αυτού του ονείρου.

Μέσα στα ποιήματα δεν ελλοχεύει μονάχα η θλιβή και η πίκρα του αναιρεθέντος ονείρου και του ευτελισθέντος ίμερου της ύπαρξης. Κυκλοφορεί και η ίδια η αύρα του ονείρου, διαλάμπουν, διάττοντα, και τα φωτεινά παραθύρια της λειτουργίας του έρωτα της Ζωής, που κλείστηκαν αγνοημένα και δεν ευτύχησαν να αθανατιστούν. Ο αναγνώστης που θα διεισδύσει από τη μορφική μελωδία και την ομορφιά των ποιημάτων στην ακρόαση των ριγηλών παλμών του μύθου τους, θα βιώσει, αναπόφευκτα την ανάγκη του δικού του αυτοελέγχου, της προσωπικής αξιολόγησης των υπαρξιακών του αιτημάτων και της επαναξιολόγησης των βιοτικών του επιλογών. Επαναξιολόγηση όχι για μαστιγώσεις εξαιτίας των αμαρτημάτων, αλλά για τον εντοπισμό του μέτρου της ύπαρξης, του προσωπικού του μέτρου ζωής, που ανοίγει τις πύλες της

καταξιωμένης εσωτερικής ευδαιμονίας. Οι σηματοωροί του οπισθόδρομου αυτού υπαρξιακού ταξιδιού είναι έννοιες που παραπέμπουν στο γλυκάσμα της μνήμης όπως: δειλί, δειλό κορίτσι ο έρωτας, ραγίζει η μέρα και περνά, προσμονή του σώματος, μαχαιρωμένο απόγευμα, ραγισμένη δύση κτλ. Η μνημονική αυτή επιστροφή αναδύει γλυκιά θλιβή, ως και ήλιο, χώρες και εικόνες ονείρου, ερήμην του άσπονδου καιρού. Το θαυμαστό με τα ποιήματα είναι πως, ενώ η γενεσιουργός έμπνευσή τους ήταν η λυπητική φωνή της ύπαρξης, ο νόστος του μύθου τους διεγείρει εικόνες όλο φως, μουσική και χρώματα. Έτσι, η διατύπωση του τραγικού της ύπαρξης ύστερα από την αποδημία του ονείρου, το διάτρητο από εξωτερικής φωτίσεως σώμα της μυστικής νύχτας, ύστερα από τη, χωρίς τρυφερότητα και ενήδονα αποτυπώματα, ελκόμενη και γηούμενη ουράνωση του έρωτα, δεν εκπέμπει σκοτεινή πικρία και καταλυτικό σωματικό έλκος, αλλά μνήμη φωτεινή και χωρίς σκιάσεις περιγραφή της απώλειας της χαράς. Υποστασιοποιεί με λυρισμό την ψυχική αναμονή πραγμάτωσης του ίμερου της ζωής και το ρομαντικό δάκρυ για το φενακισμένο πρόσωπο του έρωτα.

Η αναβιωτική επιστροφή και ανάμνηση της ομορφιάς της άνοιξης της ζωής, με τις ανεκπλήρωτες ολοκληρώσεις της, μορφοποιείται σε ποίηση, με γλώσσαν ανθόεσσα και εικόνες ζωτικών λυρισμών, που υφαίνουν τη γάζα της μνημονικής πραγματικότητας, που αγνίζει από την αύρα της καρδιάς. Ο ποιητικός αυτός τρόπος απόδοσης του οδοιπορικού της ζήσης, με λυρική διάθεση, αποφεύγει την ολισθηρότητα του εύκολου ρομαντισμού και προσεγγίζει τις παρυφές του ποιητικού ρεαλισμού, παγιδευμένου στη γάζα του ονείρου. Η ενάργεια της ποιητικής λέξης και εικόνας σαρκώνει και αληθεύει το μύθο της μνήμης και τον πληγωμένον ίμερο, με συνέπεια η ρομαντική ανάκληση της προσδοκίας, που δεν πραγματώθηκε ή δεν ονειρώθηκε, εξαιτίας της ερημίας του διαλόγου της ζωής, να διεκδικεί μέσα στο ποίημα, με επιτυχία, τη φαινομένην υποστασιοποίησή της:

Γιαλί που λάμπει η μνήμη...
 δειλό κορίτσι ο έρωτας
 ασμίλευτο γλυπτό στο κύμα.
 Μάτια δεν έχει να σε δει
 ραγίζει η μέρα και περνά
 μα εσύ ποτέ δε μίλησες
 (Μα εσύ ποτέ δε μίλησες)

Στο μάτι ορθρίζει ακόμα
 ο μακρινός ορίζοντας
 όντας επέρναγες παιδί της ύφαλους
 άλλους να ψάχνεις αγγέλους.
 Γελούσε ο Θεός
 στις φτερούγες πατώντας των ανέμων.
 (Σβησμένα λυχνάρια)

Στ' άσπρα σεντόνια της
 λεμονιάς
 λιποθυμά κι απόψε
 Απρίλης, ξεχασμένος έρωτας!
 (Βότσαλα)

Σαν τον καλό καφέ
 μοιάζει η χαρά
 να μένει πάντα
 μαύρο κατακάθι η πίκρα
 (Βότσαλα)

Ο επισκέψιμος τόπος της ποίησης φιλοξενεί το φως της ψυχής, το όνειρο του νου, τον ίμερο της ύπαρξης, που, σαν άτι ηλιόφως, σελαγίζει στους ουρανούς, ένοικος μαζί και μέτοικος, δημότης και απόδημος.

Ο ποιητής, με ήλους του φεγγαριού καρφωμένος στη γη, αναζητεί τη μουσικήν ηχώ των ερωτικών φωνών του σώματος του στις χοϊκές του αναλώσεις και στις ψυχικές του ονειροπολήσεις.

Η ποίηση, διελκυστίνα ανάμεσα γης και ουρανού, ήλιου και ζόφου, μέρας και νύχτας, άνοιξης και χειμώνα, καταγράφει τις νίκες και της ήττες της χειραγώγητης αυτής διελκυστίνας του αιμάτινου λώρου, που συνδέει τη γη με τον ουρανό και μετεωρίζει την κλίμακα του λόγου της ζωής. Ο πυρετός του ήλιου, το ρίγος της νύχτας, η δυναστεία των χρωμάτων οι μυστικές φωνές και μουσικές συλλαβίζουν τον λόγον της ποίησης, χορωδούν την ηχώ της και διεγείρουν τον συναίσθητον έσω κόσμο.

Ο τόπος, ο ποιητής και η ποίηση, σε μια πυρρίχια ρυθμική όρχηση, με διδάχο και μαΐστορα τον έρωτα να ακοντίζει την ψυχή του ποιητή και από το αίμα και το δάκρυ της να κεντά το λευκό της Ζωής με στίχους, με ρυθμούς και μέτρα, με εικόνες άυλες από ζύμη ένυλη και να πλάθει την ομορφιά της ποίησης, τον αλώσιμο και αναλώσιμο μόν άρτο της Ζωής.

Σ' αυτή τη Θεϊκή σαλότητα μετεωρίζεται και η Μυριάνθη, πλάθοντας την ποίησή της με τα παράγωγά της υλικά. Η ποιότητα της γραφής της συναρτάται με τη διεκδίκηση και την ποιότητα της επιλογής των σωματιδίων του κόσμου του ονείρου, της όρασης και της ενόρασης, με τη μουσική ηχώ του λόγου ή την ανάκουστη μελωδία της σιωπής.

Η ποίηση, σε τελευταία ανάλυση, είναι η ιχνογραφή της αντίφασης που βιώνει το πνεύμα, καθώς μετεωρίζεται σε κόσμους μνήμης, που κουβαλεί ο ποιητής, κόσμους από ύλη μη συλληπτή, που πλάθονται, όμως από ένυλη ζύμη και θυσιάζουν την πραγματική τους εικόνα στο ποιητικό απείκασμα. Για τούτο, ακριβώς, η ποίηση ενέχει πάντοτε τον πόνο και την πίκρα της δημιουργίας. Επειδή ο ποιητής κυριευμένος από τον έρωτα της αφθαρσίας, της ομορφιάς, της τελειότητας του κόσμου, που, κατά τον Πλάτωνα, αναμνησκαται, καθώς τον ανακαλεί στη μνήμη του από πεδία υπερβατικά και υπέρ τον άνθρωπο, επιπονεί να τον πλάσει στα ανθρώπινα μέτρα και στους αισθητούς κώδικες της δικής μας αρμονίας.

Η συλλογή της Μυριάνθης «Άριες του περασμένου καλοκαιριού» μπορεί να υπαχθεί στις προηγούμενες για την ποίηση σημάνσεις και να αναγνωσθεί με τους ερμηνευτικούς κώδικες που εισάγονται σ' αυτές. Ήδη, στον τίτλο της συλλογής υποβόσκουν οι δυο βασικές έννοιες της ερμηνείας της ποιητικής λειτουργίας: η μνήμη και η αρμονία, οι λέξεις: «του περασμένου» και «Άριες» εξυπακούσουν τη μνήμη και τη δική μας πρόσληψη και αντίληψη της μουσικής του ποιητικού μύθου, της αρμονίας των γεγονότων. Αλλά και η έννοια «καλοκαίρι», ως ποιητικό σύμβολο, μεταφέρει τον

αναγνώστη στο λυτρωτικό και συνάμα βασιανιστικό φως, στον ηλιάτορα της ζωής ήλιο, στα χρώματα που συνθέτει το λευκό του με τη φύση και στις μυρωδιές που ελευθερώνει κατά την ημερήσια διαδρομή του, ακόμα, και στους μυστικούς ψιθύρους της γης, καθώς ζεσταίνεται ευεργετικά ή καίγεται πυρετικά.

Όμως οι αισθητές αυτές ιδιότητες του διαλόγου του καλοκαιριού με τα όντα ανήκουν στον ένυλο κόσμο του ανθρώπου, του ποιητή. Το αληθινό πρόσωπο του καλοκαιριού εκφεύγει της ορατής ικανότητας, ενώ είναι επισκέψιμο όνειρο της ποίησης. Η Μυριάνθη, μέσα στο απερινόητο αυτό πρόσωπο του καλοκαιριού, στο «λευκό και μαύρο φως του» τοποθετεί τη μουσική αφήγηση – άριες – μιας ποθούμενης πραγματικότητας, που ανεδύθη από τη λευκότητα και την ονειρική της του ίμερου της Ζωής. Ίμερου, που δεν είχε αμοιβαίο αντίκρουσμα στην εκάστοτε απόπειρα πραγμάτωσής του.

Στη ματαίωση του αισθησιακού και ηθικού ονειρισμού της ζωής της ποιήτριας, καθώς η μνήμη τον επαναφέρει και τον αξιολογεί, αναφύεται το ποιητικό πλάσμα, ο κόσμος του οποίου, η ομορφιά και τα μαλάματά του, είναι παράγωγα του συμβολικού προσώπου του καλοκαιριού, γεννήματα δηλαδή του φωτός της ζωής. Να, γιατί ο πόνος της απροσδόκητης ερήμωσης του ονείρου μέσα στις «Άριες του περασμένου καλοκαιριού», αντί να παράγει ελεγειακό πένθος, δημιουργεί λυρική χαρμονή θλιβής, ζωτικό φως και χρώμα, ποιητική κατάθεση αξιόλογη. Η ποιότητα της δημιουργικής μνήμης της Μυριάνθης και η ποιητική της καταγραφή είναι αντίστοιχη με τη δύναμη και τα ερωτικά προς το φως βήματα, που επιχειρεί η έγκλειστη στο ζόφο της γης ποιήτρια:

*Αυτοί που αγάπησα
ήσαν ασώματες ψυχές στο χάος
όστρακα γυμνά στον ήλιο
ηλιοκαμένα δέντρα στο δρυμό
Όσοι αγάπησα
ήσανε μόνο μάτια στο κενό
ενοράσεις πανωραίων μορφών
ονειρικές εικόνες που έπλεαν
ανάλαφρες στο φως*

*Όσοι μ' αγάπησαν
ήσανε γη.
(Αυτοί που αγάπησα)*

Η ευτυχία και η ευείδεια των εικόνων, που αφθονούν στα ποιήματα της συλλογής «Άριες του περασμένου καλοκαιριού», είναι δημιούργημα της γλωσσικής τους ποιητικής ενάρχειας, της πλούσιας και μουσικής γλωσσικής τους σκευής. Η ποιότητα αυτής της ποίησης αναφύεται από τη συναφή της γλώσσας με τους συλλειτουργούντας ποιητικούς μύθους, που εγκλείουν το ταξίδι της μνήμης μέσα στο φως και στ' όνειρο, που κουβαλούν τη στοναχή και τη θλιβή της ύπαρξης, της ίδιας της Ζωής, καθώς ματώνει από την ερωτική φωτοχυσία αυτών των μύθων.

Οι «Άριες του περασμένου καλοκαιριού», με την πλούσια λυρική της σύνθεσής τους, αλλά και την παραξιακή τους μυθολογία, μας επαναφέρουν στην πρωταρχική εμφάνιση του λυρικού λόγου, στην αρχαία δηλαδή ελληνική λυρική ποίηση, όπου ο ατομικός υπαρξιακός μύθος με τη μουσική γλωσσική του διαπραγμάτευση

αισθητοποιείται σε καθολικό λόγο της ανθρωπίνης ύπαρξης και αίτημα ενουράνωσης της γήινης ζωής.

ZHNΩN ZANNETOS

Δημήτρη Ι. Καραμβάλη, *Θραυσμάτων ανεμούρια, ποιήματα*. Εκδόσεις ΠΗΝΕΙΟΣ, Αθήνα 2012.

Στην ιερή μνήμη της μητέρας του έχει κυκλοφορήσει τη νέα ποιητική του συλλογή ο ευρέως γνωστός ποιητής Δημήτρης Ι. Καραμβάλης. Ο ίδιος, όπως μας πληροφορεί το σύντομο βιογραφικό του σημείωμα, έχει καταγωγή του τη Γέρα της Λέσβου όμως ο ίδιος γεννήθηκε στο Καμερούν το 1953 και σπούδασε Νομικά και Δημοσιογραφία. Από δε το 1977 δικηγορεί στην Αθήνα. Μέχρι σήμερα έχουν κυκλοφορήσει 9 ποιητικές συλλογές του, καθώς και βιβλία με δοκίμια. Είναι δε ο ίδιος μέλος σε πολλά πνευματικά σωματεία και επιπρόσθετα με τα Γράμματα ασχολείται με τη ζωγραφική και τη μουσική σύνθεση. Ανήκει στον κύκλο των λογοτεχνών και πνευματικών ανθρώπων που κυρίως κάθε Σάββατο πρωί συναντώνται στο γνωστό καφέ της Όπερας όπου βρίσκεται στην παρακείμενη με την Όπερα στοά επί της οδού Ακαδημίας. Εκεί υπήρξε τα τελευταία χρόνια, κυρίως, και η γνωριμία μας.

Στο πρώτο χαρακτηριστικό ποίημα της συλλογής με τίτλο «ΕΙΜΑΣΤΕ ΑΚΟΜΑ ΕΔΩ» γράφει:

«Είμαστε ακόμα εδώ/Σ' άνυδρη γη/τ' αγάλματα φυλάμε/Ξόανο παλιών καιρών/φυτώρια ανάμεσα/σε Σταυρωτήδες και σταυρωμένους»

Ο ποιητής ζει στην Αθήνα του σήμερα. Σαν μόνιμος κάτοικος της κοιμάται όμως και ξυπνά με την ένδοξη Ιστορία της. Και πολίτης του πάλοι ποτέ κλεινού άστεως ζει και με την ένδοξη Ιστορία όλης της Ελληνικής Πατρίδας. Τώρα «άνυδρης». Εδώ υποψιάζομαι πως υπονοεί πως και υπό τις σημερινές συνθήκες ανεργίας και δυστυχίας, σε μιαν άνυδρη χώρα, όπως η σημερινή Ελλάδα, δεν υπάρχει πρόοδος και δεν παράγεται Πολιτισμός. Ωστόσο οι Αθηναίοι, συνεχίζουν να κοιτούν τον Παρθενώνα (ένδοξη εποχή) και να «φυλάνε αγάλματα».

«Είμαστε ακόμα εδώ./Στις αρχαίες δεξαμενές/Στις μετόπες των ναών/Στις τεφροθήκες των αθών./Μέσα μας αντηχούν φωνές σκληρές...»

Πώς να μην αντηχούν «φωνές σκληρές». Φωνές «από αργυρό κι ορείχαλκο και μόλυβδο». Προπαντός σε τέτοιες σκληρές ώρες που περνά η ταλαιπωρη Πατρίδα!

Μια άλλη γεύση από την ποίηση του Δ.Ι.Κ. είναι και το ποίημα «Α-ΛΗΘΕΣ!», ποίημα αφιερωμένο στη μνήμη της μητέρας του. Σ' αυτό έρχονται Αύγουστο μήνα οι μνήμες «στο παλιό εκκλησάκι των Ταξιαρχών» και

«Σφαλούν τα μάτια από τη νύστα και τον πόνο/Κι ανοίγουν οι φωτιές στα μανουάλια.../Οι φοβερές εικόνες των αγίων/τα θυματά, οι γονυκλισίες, τα τριξίματα/πάνω στα ξύλινα στασίδια των προγόνων... Περασμένες δώδεκα κ Αύγουστος μήνας-/Η αγρυπνία τούτη μοιάζει μαγική: Έχουν οι ώρες σταματήσει το θάνατο και τη ζωή!/Μάννα, πέρασαν τόσα χρόνια που έχεις φύγει/όμως η φλόγα που μου άναψες εκείνη,/Τα σωθικά μου πυρπολεί!»

Σ' ένα άλλο ποίημα με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Η ΓΥΑΛΙΝΗ ΝΤΟΥΛΑΠΑ» μας παίρνει στα παιδικά του χρόνια.

«Της Μαίρης της δασκάλας μου – καλή της ώρα! – / Ανοίγω το μικρό μπαουλάκι/και στα χέρια μου κρατώ ό,τι έχει απομείνει/Απ' τ' αρλεκίνου τη στολή την πρώτη μου/Του τσολιαδάκου την κατοπινή»

Για να σημειώσει:

«Καλπάζει γοργοπτερούγος ο νους/και φέρνει μου τους ήχους/των τραγουδιών του Χατζηδάκη, του Θεωράκη/Με τις φωνές του Βογιατζή και της Γιοβάννας...»

Και για να θυμηθεί:

«Ασήκωτη, βαριά κληρονομιά,/τα «Κλασσικά τα Εικονογραφημένα»

Στο ποίημα κάνει αγαθή μνεία και στον Γιώργο Θαλάσση, στο περιοδικό «Μικρός ήρωας», το παιδί φάντασμα, «Της λευτεριάς εσύ το παλληκάρι...»

Στη συλλογή υπάρχουν και τα oligόστιχα ασφαλώς ποιήματα, τα μονόστιχα ή και τα δίστιχα. Δεν μπορούσαν να λείψουν και τα Χάϊ-Κου.

ΓΛΥΚΙΑ ΔΙΑΒΡΩΣΗ

Διαπερνούσε τον τοίχο του σπιτιού μου
Η υγρασία των φιλιών σου...

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

Έτσι γράφεται η ιστορία· στη φωτιά και στο θάνατο
Και οι πολυθρόνατοι εκ του ασφαλούς στα σαλόνια τους...

ΟΡΙΣΜΟΣ

Αγάπης αίμα/Ποίηση, Φωνή Θεού/στον πάνω κόσμο.

Όσα ήδη έχουμε σημειώσει αποτελούν μια πρώτη γεύση από μια πρώτη ματιά από την ποίηση του Δημήτρη Ι. Καραμβάλη για την οποία ασφαλώς μπορούσαν να γραφτούν και άλλα αξιοσημείωτα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

Παύλου Φ. Ιωαννίδη - Γεώργιου Σ. Καμιναρίδη, Το Διδακταλικό Κολλέγιο Μόρφου - Teachers' Training College 1937-1959, Εκδόσεις Βιβλιοεκδοτική, Λευκωσία 2011

Τα τελευταία χρόνια, η ιστορία της κυπριακής εκπαίδευσης, όπως και οι δραστηριότητες των διδασκάλων, αποτέλεσαν αντικείμενο συστηματικής έρευνας διαφόρων συγγραφέων, που εξέδωσαν αξιόλογα συγγράμματα, εμπλουτίζοντας κατά πολύ τις σχετικές γνώσεις μας. Είδαν, για παράδειγμα, το φως της δημοσιότητας εργασίες, όπως τα βιβλία του Μιχαλάκη Μαραθεύτη «Η Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου: Μία Εικοσιπενταετία 1959-1984» (Λευκωσία 1984), «Το Κυπριακό

Εκπαιδευτικό Σύστημα. Σταθμοί και Θέματα» (Λευκωσία 1992) και «Η Λειτουργία και τα Προγράμματα της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου (Λευκωσία 2000, σε συνεργασία με τη Μαίρη Κουτσελίνη-Ιωαννίδου), η μελέτη του Ανδρέα Πολυδώρου «Η Ανάπτυξη της Δημοτικής Εκπαίδευσης στην Κύπρο (1830-1994)» (Λευκωσία 1995), τα βιβλία του Παναγιώτη Περισιάνη «Μελέτες και Δοκίμια για την Κυπριακή Εκπαίδευση» (Λευκωσία 1991), «Ιστορία της Εκπαίδευσης στην Κύπρο. Κείμενα και Πηγές» (Λευκωσία 1992, σε συνεργασία με τον Πολύβιο Πολυβίου), «Πτυχές της εκπαίδευσης της Κύπρου κατά το τέλος του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα» (Λευκωσία 1994), «Η ιστορία της εκπαίδευσης των κοριτσιών στην Κύπρο» (Λευκωσία 1998), «Συγκριτική Ιστορία της Εκπαίδευσης της Κύπρου (1800-2004)» (Αθήνα 2006) και «Τα πολιτικά της εκπαίδευσης στην Κύπρο κατά τους τελευταίους δύο αιώνες (1812-2009)» (Αθήνα 2010), καθώς και η τρίτομη έκδοση του Δημήτρη Χαραλάμπους «Ιστορία του Διδασκαλικού Συνδικαλισμού στην Κύπρο (1898-1960)» (Αθήνα 2001). Ωστόσο παρέμενε σε εκκρεμότητα η παρουσίαση της ιστορίας της εκπαίδευσης των διδασκάλων και των διαφόρων εκπαιδευτηρίων στα οποία φοιτούσαν. Το κενό αυτό καλύφθηκε, τουλάχιστον για ένα από αυτά, το Διδασκαλικό Κολέγιο Μόρφου, από τη μελέτη των Παύλου Φ. Ιωαννίδη - Γεώργιου Σ. Καμινναρίδη «Το Διδασκαλικό Κολέγιο Μόρφου. Teachers' Training College 1937-1959», που κυκλοφόρησε πρόσφατα στη Λευκωσία από τις Εκδόσεις «Βιβλιοεκδοτική».

Πρόκειται για συστηματική και κοπιώδη εργασία, που στηρίχθηκε, κυρίως, σε αρχειακό υλικό, το οποίο εντοπίστηκε στο Κρατικό Αρχείο της Κυπριακής Δημοκρατίας, καθώς και σε δημόσιες και ιδιωτικές βιβλιοθήκες. Για τη συγγραφή της αντλήθηκαν επίσης πληροφορίες από σχετικά δημοσιεύματα του κυπριακού τύπου, από βιβλία και προγράμματα διδασκαλίας, καθώς και από προφορικές συνεντεύξεις ή γραπτά κείμενα, που οι συγγραφείς έλαβαν από διδασκομένους και διδάσκοντες, ή συγγενείς τους. Το υλικό αυτό εμπλουτίστηκε σε μεγάλο βαθμό από τα προσωπικά βιώματα των συγγραφέων για τον τρόπο ζωής, κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους, αφού αμφότεροι υπήρξαν απόφοιτοι του έτους 1951.

Το βιβλίο αποτελείται από 360 σελίδες και περιλαμβάνει 21 κεφάλαια, πρόλογο του πρώην Διευθυντή της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου, Μιχαλάκη Μαραθεύτη, εισαγωγικό σημείωμα των δύο συγγραφέων, βιβλιογραφία, ευρετήριο και επτά παραρτήματα με έγγραφα, κατάλογο ονομάτων σπουδαστών, που υπέγραψαν το ενωτικό δημοψήφισμα του 1950, εξώφυλλα βιβλίων διδασκαλίας και βιογραφικά σημειώματα των εθελοντών αποφοίτων και σπουδαστών του Κολεγίου, κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Διανθίζεται δε με φωτογραφίες, σκιτσογραφήματα, κυρίως του κτηριακού συγκροτήματος του Κολεγίου, και έγγραφα, που παρατίθενται σε ελληνική μετάφραση, γεγονός το οποίο επιτρέπει την εύκολη κατανόησή τους, αφού είναι απαλλαγμένα, κατά τον τρόπο αυτό, από τους δυσνόητους αγγλικούς εκπαιδευτικούς όρους.

Η αξιοποίηση του υλικού, εκδομένου και ανέκδοτου, γίνεται από τους Ιωαννίδη και Καμινναρίδη αρχίζοντας από το κεφάλαιο για την εκπαίδευση των διδασκάλων στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και στα πρώτα της Αγγλοκρατίας. Τότε παρουσιάστηκαν οι πρώτες προσπάθειες υποδούλωσης της Δημοτικής Εκπαίδευσης από τους Άγγλους, με την πρόταση του Διευθυντή Παιδείας Ιωσία Σπένσερ, το 1881, για την ίδρυση αγγλικών σχολείων και τη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας, η οποία

να είναι και το κυριότερο μέσο εκπαίδευσης. Σχολιάζονται δε ο περί Παιδείας Νόμος του 1895, οι εισηγήσεις των Άγγλων εμπειρογνομόνων Talbot και Cape, το 1914, στις οποίες στηρίχθηκε η σύνταξη του Νόμου του 1923, που αφαίρεσε τις εξουσίες από τις χωριτικές και επαρχιακές επιτροπές, με αποτέλεσμα η Δημοτική Εκπαίδευση να περιέλθει στα χέρια της αποικιοκρατικής Κυβέρνησης, καθώς και ο νόμος του 1929, σύμφωνα με τον οποίο την ευθύνη για τον διορισμό και τη μισθοδοσία των δασκάλων, αναλάμβανε ο Κυβερνήτης με βοηθούς τους διοικητές των επαρχιών και τον Διευθυντή της Παιδείας.

Με τα νομοθετήματα αυτά, η Βρετανική διοίκηση επεδίωξε να ελέγξει την εκπαίδευση των δασκάλων, έτσι ώστε να μπορέσει να προωθήσει και να εφαρμόσει τα πολιτικά της σχέδια. Για τον λόγο αυτό σχεδίασε, μεσούσης της Παλμεροκρατίας και της στυγνής διακυβέρνησης του τόπου, την ίδρυση του Διδασκαλικού Κολεγίου Μόρφου, που άνοιξε τις πύλες του στις 9 Νοεμβρίου 1937, τόσο για Έλληνες, όσο και για Τούρκους σπουδαστές, και γλώσσα διδασκαλίας την αγγλική. Ουσιαστικά, το Κολέγιο αντικατέστησε το Ιεροδιδασκαλείο της Λάρνακας, το Παγκύπριο Διδασκαλείο και το Διδασκαλείο Θηλέων Φανερωμένης, τα οποία έκλεισαν το 1932, 1935 και 1937, αντίστοιχως, μετά που διεκόπη η οικονομική τους χορηγία. Τα σχετικά με τον σχεδιασμό της ίδρυσης του Κολεγίου και των αντιδράσεων που προκλήθηκαν παρουσιάζονται στα αμέσως επόμενα δύο κεφάλαια, όπου γίνεται διεξοδική αναφορά στα υπομνήματα του Τοποτηρητή του αρχιεπισκοπικού θρόνου Μητροπολίτη Πάφου Λεοντίου (1934, 1935, 1936), της Εφορείας Ελληνικών Σχολείων Λευκωσίας (1940, 1946) και του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου (1940, 1945), όπου κατηγορείτο η τοπική Κυβέρνηση ότι επεδίωκε τον αφελληνισμό της Παιδείας και στηλιτευόταν το Κολέγιο της Μόρφου ως ένα ξένο ίδρυμα, άσχετο με την εκπαιδευτική παράδοση του τόπου.

Τα επόμενα κεφάλαια αφορούν στις κτηριακές εγκαταστάσεις του Κολεγίου, στις εισαγωγικές εξετάσεις των υποψηφίων σπουδαστών, στους Κανονισμούς λειτουργίας του και στα προγράμματα διδασκαλίας των μαθημάτων, που στηρίζονταν στα αγγλικά πρότυπα εκπαίδευσης. Στα ίδια κεφάλαια παρατίθενται βιογραφικά σημειώματα του διευθυντή Τζωρτζ Φρέντερικ Σλάιτ και των Κώστα Λάπα και Εσάτ Ζαΐμ, που ήταν οι τρεις πρώτοι διδάσκοντες για την περίοδο 1937-1947, και δημοσιεύεται κατάλογος των ονομάτων των καθηγητών του Κολεγίου. Είναι αξιοσημείωτο ότι ανάμεσά τους περιλαμβάνονται και μερικοί από τους πλέον γνωστούς λογίους, λογοτέχνες, μουσικούς και ζωγράφους της εποχής, όπως οι Ανδρέας Παυλίδης (Περνάρης), Ανδρέας Χριστοδουλίδης, Κυριάκος Χατζηιωάννου, Αδάμ Αδάμαντος, Κώστας Ιωαννίδης, Αδαμάντιος Διαμαντής και Θεόδωτος Κάνθος, καθώς και ένας από τους συγγραφείς του βιβλίου, ο Γεώργιος Καμινάριδης.

Ακολουθούν κεφάλαια που αφορούν στον τρόπο διδασκαλίας των καθηγητών και στην αξιολόγηση των σπουδαστών, στη διδακτική εξάσκηση και στον διορισμό τους στα σχολεία των χωριών και των πόλεων του νησιού, στη διαχείριση του ελεύθερου τους χρόνου, στις δραστηριότητές τους, στις επισκέψεις των Κυβερνητών στο Κολέγιο, στην επέκταση και ανέγερση νέου κτηρίου, καθώς και στις υποτροφίες, που παραχωρούνταν για ευρύτερες σπουδές. Από τα κεφάλαια αυτά ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το σχετικό με τις δραστηριότητες των σπουδαστών, που ήταν άμεσα συνυφασμένες με τις εκδηλώσεις, όπου υπογραμμίζονταν η εθνική τους

ταυτότητα. Για παράδειγμα, αναφέρονται διάφορα περιστατικά, τόσο πριν, όσο και κατά τη διάρκεια του Αγώνα της ΕΟΚΑ, που καταδεικνύουν την αποτυχία της αγγλικής πολιτικής να διαβρώσει την εθνική τους συνείδηση. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στον ήρωα της ΕΟΚΑ Φώτη Πίττα, ο οποίος έπεσε ηρωικά στον Αχυρώνα Λιοπετρίου, στις 2 Σεπτεμβρίου 1958. Η μελέτη του σχετικού κεφαλαίου καταδεικνύει και τις ισχυρές αντιστάσεις της συνείδησης των νέων της εποχής να υποκύψουν στις μεθοδεύσεις των αποικιοκρατών για την εφαρμογή των πολιτικών τους στόχων. Άλλωστε πώς μπορούσε να γίνει κάτι τέτοιο, αφού οι Έλληνες καθηγητές τους είχαν αδιαμφισβήτητη φιλοπατρία, που όσο και αν το συνολικό πρόγραμμα διδασκαλίας είχε σαφή προσανατολισμό προς την αγγλική εκπαιδευτική πολιτική, αυτοί με το ήθος και το παράδειγμά τους αποτελούσαν την τροχοπέδη για οποιαδήποτε παρέκκλιση;

Στα επόμενα δύο κεφάλαια εξετάζεται η λειτουργία των Πρότυπων Σχολείων και η προσφορά τους στην κυπριακή κοινωνία, όπως επίσης και των Ειδικών Σχολείων. Ακολουθεί το κεφάλαιο για τη γεωργική εκπαίδευση των δασκάλων, που γινόταν στην Κεντρική Γεωργική Σχολή, η οποία επίσης είχε την έδρα της στη Μόρφου, και στη συνέχεια παρουσιάζονται τα σχετικά με την ίδρυση, το 1943, και την ιστορία του Κέντρου Εκπαίδευσης Διδασκαλισσών, το οποίο λειτουργούσε σε άμεση σχέση με το Διδασκαλικό Κολέγιο Μόρφου. Αμφότερα, ως γνωστόν, συνενώθηκαν και ενοποιήθηκαν στο «Κυπριακό Κολέγιο», που λειτούργησε από το σχολικό έτος 1958-59 στη Λευκωσία, σε κτηριακό συγκρότημα, στο οποίο στεγάστηκε από το 1959 η Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου και αργότερα το Πανεπιστήμιο Κύπρου. Τέλος, παρατίθεται κατάλογος με τα ονόματα των 975 Ελλήνων και Μαρωνιτών αποφοίτων του Κολεγίου, πολλοί από τους οποίους είχαν, στα χρόνια της Ανεξαρτησίας, σημαντική συμβολή στην πνευματική ζωή του τόπου.

Το βιβλίο των Ιωαννίδη και Καμιναρίδη για το Διδασκαλικό Κολλέγιο Μόρφου αποτελεί σημαντική συνεισφορά στον τομέα της μελέτης της κυπριακής εκπαίδευσης της περιόδου της Αγγλοκρατίας. Η συστηματική έρευνα των δύο συγγραφέων έφερε στο προσκήνιο έγγραφα και άγνωστες πληροφορίες, που η διεξοδική συνεξέτασή τους με άλλες παραμέτρους, φωτίζει την ιστορία του Διδασκαλικού Κολεγίου Μόρφου, για το οποίο πολύ λίγα γνωρίζαμε μέχρι σήμερα.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑΣ

ΒΙΒΛΙΑ

Επετηρίς Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, τόμος ΜΓ' 2011-2012

Εταιρεία Λογοτεχνών Λεμεσού Βασίλης Μιχαηλίδης. Αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντάκη

Ανδρέα Μακρίδη Αΐα: Ένα πολύτιμο κλειδί της Έλληνικής Έτυμολογίας 2012

Μαρούλλας Γιασεμίδου Κάτζη: Κοιλάνι: το χωριό, η ιστορία και ο κόσμος του

Δημήτρη Καραμβάλη: Θραυσμάτων Ανεμούρια, ποιήματα 2012

Μαριάννας Βλάχου Καραμβάλη: Σιωπής Επέκεινα, ποιήματα 2011

Έταιρεία Λογοτεχνών Λεμεσού: Η Λεμεσός όπως την είδαν οι ποιητές της (2011)

Θανάση Παπαθανασόπουλου: Γύρω στον Νίκο Καζαντζάκη, Μελετήματα 2012

Κυριάκου Αναγνωτού: Ως ανεμος επακμάζων 2012

Σαράντου Ι. Καργάκου: Το θαύμα των Ελλήνων. Η προσφορά του Αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Cyprus to Day, Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2011

Κυπριακή Βιβλιογραφία, Άνοιξη 2012, τεύχος 21. Αφιερώματα: Νικηφόρος Βρεττάκος και Κύπρος, Κώστας Προυσής

Χρονικά, Απρίλιος-Ιούνιος 2012

Νέα Εποχή, Άνοιξη 2012, τεύχος 312. Συμπλήρωμα Αφιερώματος στο Βασίλη Μιχαηλίδη

Σύνδεσμος, Μάιος 2012, τεύχος 460, Ιούνιος-Ιούλιος 2012, τεύχος 470

ANEY, Άνοιξη 2012, τεύχος 44

3η Χιλιετία, Απρίλιος-Μάιος-Ιούνιος 2012, Αφιέρωμα στον Ευάγγελο Παπανούτσο

Κυπριακός Ελληνισμός, Ιούλιος-Αύγουστος 2012

*Νέα Αριάδνη, Απρίλιος-Μάιος-Ιούνιος 2012, τεύχος 74. Περιλαμβάνει το κείμενο της Ανδριανής Ηλιοφώτου «Λογοτεχνία, Γλώσσα και Σύγχρονη Επιστήμη». Ποιήματα: του Ανδρέα Χατζηχαμπή με τίτλο *Ιστορία Μιας Λέξης*, Ανδρεανής Ηλιοφώτου με τίτλο *Υπαιγιμός*, Γιώργου Πετούση με τίτλο *Κύκλωπας*, του Αθανασίου Λαπαθιώτη με τίτλο *Παιδικά Τραύματα* του Χρίστου Π. Κωνσταντίνου με τίτλο *Ομόνοια στον Κόσμο*, της Βέρας Κορφιώτη το *Έστω*, του Ανδρέα Γεωργιάδη *Το Απαραίτητο*.*

Φωνή Ορθοδοξίας, Ιανουάριος-Μάρτιος 2012, Αυστραλίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (Συνέχεια)

Γ. Χατζηκωστής: Ένας ποιητής τής Έλληνιστικής εποχής	109
Άνδρέας Χατζηχαμπής: Άνεκπλήρωτο όνειρο	110
Σωτήρης Π. Βαρνάβας: Μικρά σχόλια στους «Λόγους χωρίς Άντίλογο» του Κ. Χρυσάνθη	111
Τάσος Άριστοτέλους: Η ποίηση του Κ. Χρυσάνθη για τή Λευκωσία	120
Μιά σπουδαία συνάντηση σε Συμπόσιο	120
Valerio De Casaris: Άπό τήν Ίταλική Παλιγγενεσία στον Άγώνα για τήν Έλληνική Άνεξαρτησία	121
Δημήτρης Τορναρίτης: Η άστατη κυρία	129
Ντίνος Σ. Κουμπάτης: Ο πολωνικός φιλελληνισμός	130
Κύπρος Χρυσάνθης: Μελωδικό άηδόνι	136
Dr Winfried Vellner: Όδυσσέας Έλύτης	137
Κύπρος Χρυσάνθης: Τό Όλυμπιακό πνεύμα	139

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ: Γιώργος Πετούσης: Τά φετεινά Κρατικά Βραβεία Λογοτεχνίας και ή βράβευση τής Ίστορίας τής Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας – Γυναικείες μορφές του απόδημου Έλληνισμού – Για τόν Κύπρο Χρυσάνθη – Έπιστολή στην εκδότρια τής «Πνευματικής Κύπρου» – Άριστείο και Β΄ Βραβείο στη Ρούλα Ίωαννίδου Σταύρου – Γ. Χατζηκωστής: Ένα έρωτικό ποίημα τής Σαπφούς – Χρυσόθεμις Χατζηπαναγή: Λουκή Παπαφιλίππου «Γλώσσα και Έλευθερία», Ρούλας Ίωαννίδου Σταύρου «Τής νήσου Κύπρου κωπηλάται», «Το βάρος τής βροχής», Γιώργου Κ. Μύαρη (έπιμ.) «Λογοτεχνικές Συναντήσεις» – Άντώνης Τζιώτης: Ρούλας Ίωαννίδου Σταύρου «Τό βάρος τής βροχής» – Ζήνων Ζαννέτος: Μυριάνθης Παναγιώτου Παπαονησιφόρου «Άριες του περασμένου καλοκαιριού» – Γιώργος Πετούσης: Δημήτρη Ι. Καραμβάλη «Θραυσμάτων άνεμούρια» – Κωστής Κοκκινόφτας: Παύλου Φ. Ίωαννίδη «Τό Διδασκαλικό Κολλέγιο Μόρφου» – Βιβλία – Περιοδικά.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ & ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΟΥΦΦΛΟΝ

Διατηρούμε ένα μεγάλο απόθεμα γενικών τίτλων, νέων, εξαντλημένων και σπάνιων. Δημοσιεύουμε επίσης ένα ευρύ φάσμα γενικών και ειδικών τίτλων.

Βιβλία λογοτεχνίας: ποίηση, πεζογραφία, θεατρικά έργα, δοκίμια, βιογραφίες, περιοδικά, επιστολές και ημερολόγια.

Βιβλία κυπριακής λογοτεχνίας στην ελληνική γλώσσα αλλά και σε μετάφραση (αγγλικά, γαλλικά, ρώσικα, ιταλικά, γερμανικά κ.ά.)

www.moufflon.com.cy
www.moufflonpublications.com

ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΥΛΗ 3, 1096, ΛΕΥΚΩΣΙΑ
PO Box 22375, 1521 ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

Τηλ. : +357 22-665155

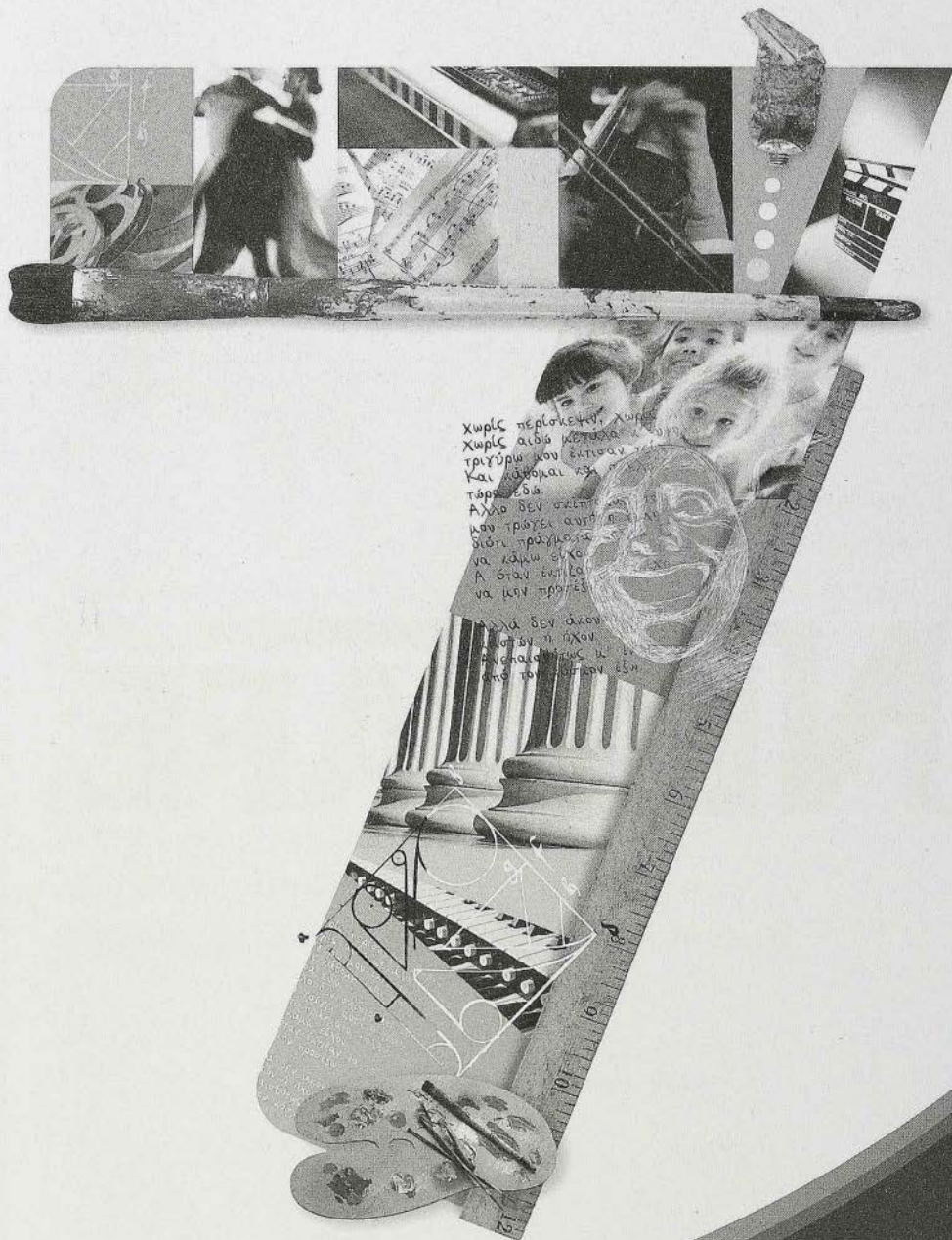
Φαξ : +357 22-668703

bookshop@moufflon.com.cy

publishing@moufflon.com.cy

NESCAFÉ®

7 Τέχνες. Ένας πολιτισμός.

χωρίς περίσκεψη, χωρίς
χωρίς αιδά μετάνοια
τριγύρω μου έπιπλαν
και κάθομαι να
τάραξω δα
Αλλά δεν σκέπτομαι
μην τραχει αυτό
δίδει πρόμαχα
να κόμω έχω
Α όταν εκπίλω
να μόν προέξω

Αλλά δεν άκου
κατόν η ήχον
Ανεπαίσθητος η
σπασ τον εδίκαν έξω

Ο Πολιτισμός είναι στη φύση μας.

Στην Ελληνική Τράπεζα θαυμάζουμε και είμαστε κοντά σε όλες τις μορφές τέχνης. Υποστηρίζουμε κάθε είδος πνευματικής έκφρασης και δημιουργίας του χθές και του σήμερα, που συμβάλλει στη δική μας και στη δική σας πολιτισμική εξέλιξη. Ελληνική Τράπεζα. Γιατί... η εξέλιξη είναι στη φύση μας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
Η εξέλιξη είναι στη φύση μας